

แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ. 130

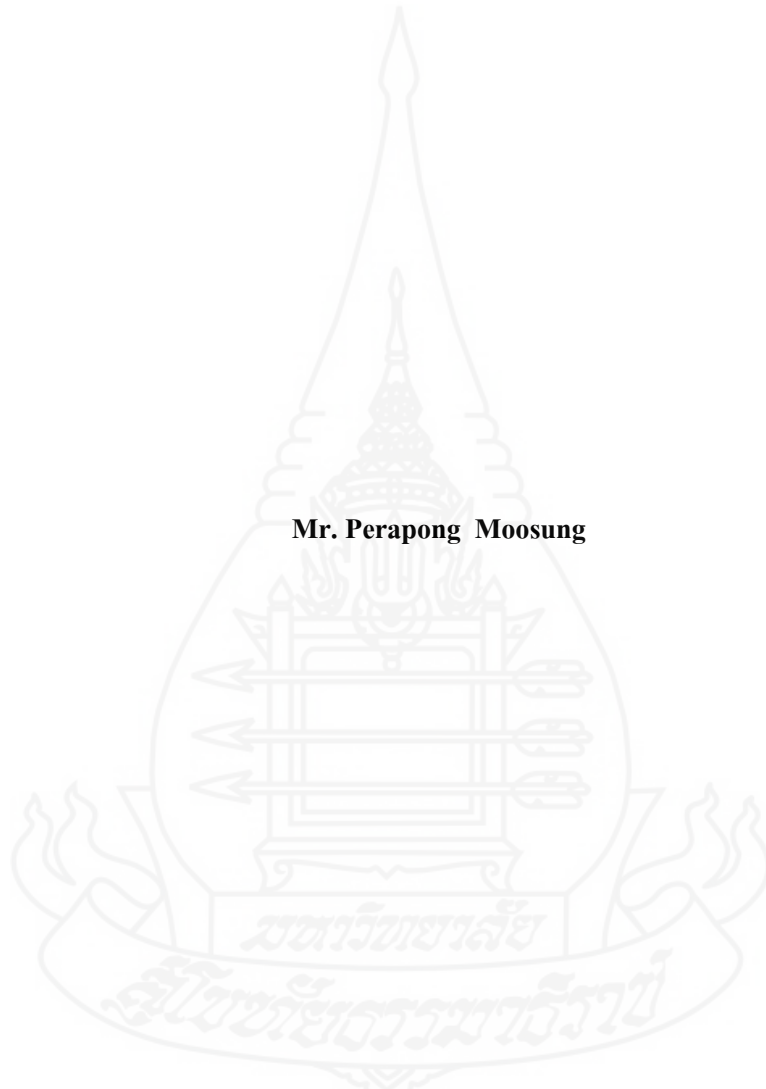
นายไพรพงศ์ หมูซัง

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2558

Political Thought of the 130 Ratanakosin Era Movement in Siam

Mr. Perapong Moosung

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Political and Government

School of Political Science

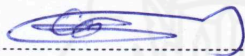
Sukhothai Thammathirat Open University

2015

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ. 130
ชื่อและนามสกุล นายพีรพงศ์ หมู่ซัง
วิชาเอก การเมืองการปกครอง
สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาร์ศมี

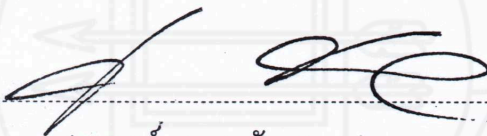
การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2558

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาร์ศมี)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร. สุภชัย สุภผล)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทวิ สุรฤทธิกุล)

รักษาการแทนประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

ชื่อการศึกษา คั่นคว้ออิสระ แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130

ผู้ศึกษา นายพิรพงศ์ หมู่ซัง รหัสนักศึกษา 2558000366 ปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาร์ศมี ปีการศึกษา 2558

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ. 130 การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 เป็นแนวคิดเสรีนิยม คือ แนวคิดที่เห็นความสำคัญของเสรีภาพและความเสมอภาค ความตื่นรู้และการตระหนักถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองสยามไปสู่เสรีประชาธิปไตยที่อำนาจการปกครองเป็นของประชาชน ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่กษัตริย์มีอำนาจสูงสุดไปสู่การปกครองที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายมีอำนาจสูงสุด ทั้งนี้ บุคคลผู้เข้าร่วมคณะ ร.ศ.130 มีความเข้าใจในแนวคิดเสรีนิยม และจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยามแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยามจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่มีกษัตริย์อยู่เหนือกฎหมายเป็นระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ กลุ่มที่สองต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยามไปสู่ระบอบสาธารณรัฐ คือ ให้มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ ทั้งนี้ แนวคิดเสรีนิยมของคณะ ร.ศ. 130 เป็นการแสดงให้เห็นถึงการรับรู้เรื่องรัฐธรรมนูญ อันเป็นหลักการพื้นฐานของเสรีนิยมและประชาธิปไตยในสยามเป็นแรงผลักดันที่ก่อให้เกิดความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการเมืองปกครองใน พ.ศ. 2455 ในลักษณะการปฏิวัติ และถือเป็นการวางรากฐานแนวความคิดให้กับคณะราษฎรในการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองสยามในอีก 20 ปีต่อมา คือวันที่ 24 มิถุนายน 2475

คำสำคัญ แนวคิดทางการเมือง คณะร.ศ.130 กษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ระบอบสาธารณรัฐ

Independent Study title: Political Thought of the 130 Ratanakosin Era Movement in Siam
Author: Mr. Perapong Moosung; **ID:** 2558000366; **Degree:** Master of Political Science;
Independent Study advisor: Dr. Pisan Mukdaratsami, Assistant Professor;
Academic year: 2015

Abstract

The objective of this study was to know about the political thought of the 130 Ratanakosin Era movement in Siam.

The study was a qualitative research based on data from related historical documents. Analysis of the data took the form of descriptive analysis.

The research findings were as follows: The political thought of the 130 Ratanakosin Era movement in Siam was a liberal concept of the importance of freedom and equality, awakening and recognizing the need to change the political regime of Siam to the democratic power of the people. Their intent was to change the rule of the monarchy with the king as the supreme power, to a system of constitutional rule or legal supremacy. The individual participants of the 130 Ratanakosin Era movement in Siam, who shared an understanding of liberal ideals and the aim of regime change Siam, were divided into two groups. The first group wanted to change the rule of monarchy but the king would remain above the law in a constitutional monarchy. The second group wanted to change Siam to a republic with a constitution as the main rule in the country. The political thought of the 130 Ratanakosin Era movement in Siam showed awareness of the Constitution, the basic principles of liberalism and democracy in Siam. It was the driving force behind the attempt to change the political regime in 2455 in a revolution, and it constitutes the foundation of concepts of the group of people who successfully initiated a revolutionary change in Siamese politics again 20 years later, on June 24, 2475.

Keywords: Political thought, The 130 Ratanakosin Era Movement in Siam, Constitutional monarchy, Republic

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความช่วยเหลือของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกดาภิรมย์ อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการดำเนินงาน อาจารย์ ดร.สุภชัย สุภผล ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นในการแก้ไขงานชิ้นนี้จนเสร็จสมบูรณ์ ขอขอบคุณนภรัตน์ กิตติรัตนมงคล และคุณอารีรัตน์ อินจ้อย ที่ช่วยให้คำแนะนำที่ดีเสมอ อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานอีกด้วย และที่สำคัญคือ ขอขอบคุณท่าน ดร.ณัฐพล ใจจริง สำหรับข้อมูลในการทำการศึกษาและหนังสือต่างๆของท่านที่เป็นแรงบันดาลใจให้ข้าพเจ้าจัดทำรายงานฉบับนี้ นอกจากนี้ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ในสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชทุกคนที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดามารดา และครอบครัว ซึ่งเปิดโอกาสให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนคอยช่วยเหลือและให้กำลังใจผู้วิจัยเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา

พีรพงศ์ หมู่ซัง

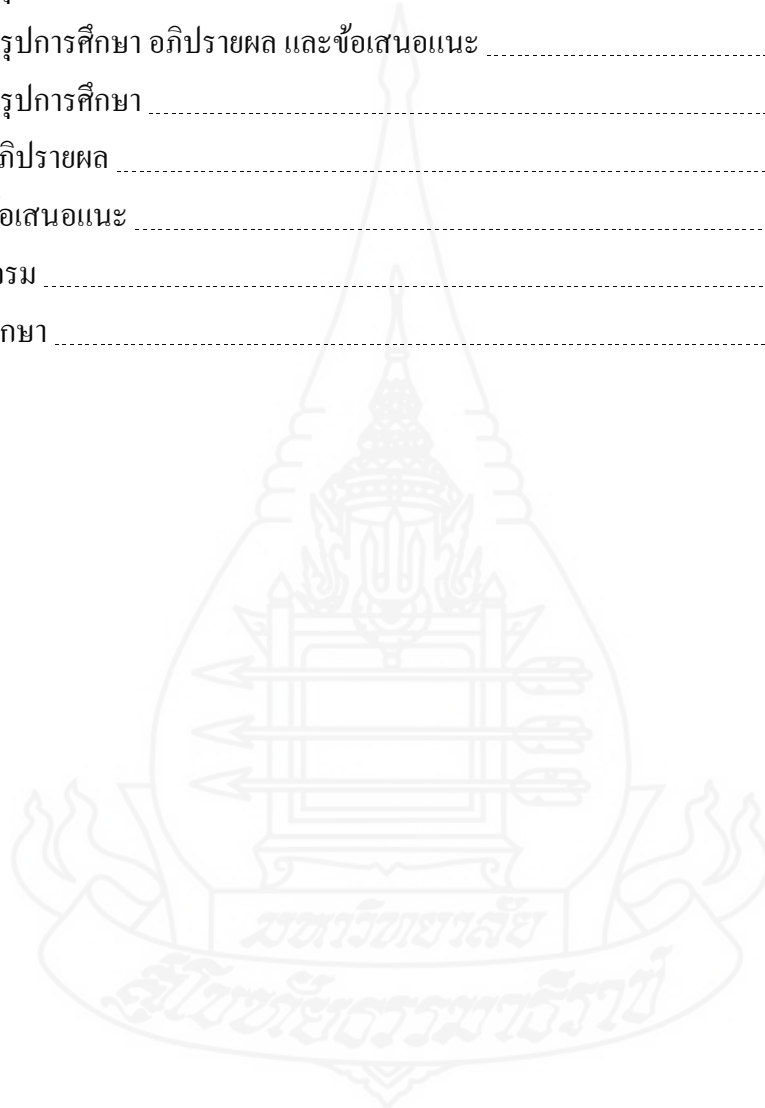
มกราคม 2559

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
ขอบเขตของการศึกษา	4
วิธีดำเนินการศึกษา	4
ประโยชน์ที่จะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
วิวัฒนาการแนวคิดและความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทย	6
ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะ ร.ศ.130	11
แนวคิดและวรรณกรรมที่เป็นพื้นฐานแนวคิดเสรีนิยม	17
แนวคิดและวรรณกรรมที่เป็นพื้นฐานแนวคิดประชาธิปไตย	35
แนวคิดและวรรณกรรมที่เป็นพื้นฐานแนวคิดสาธารณรัฐนิยม	39
ความสัมพันธ์และความแตกต่างระหว่างแนวคิดเสรีนิยม และแนวคิดประชาธิปไตย	40
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	44
วิธีดำเนินการศึกษา	44
แบบแผนการศึกษา	44
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	45
การเก็บรวบรวมข้อมูล	45
การวิเคราะห์ข้อมูล	46
บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล	47
แนวคิดเสรีนิยมและประชาธิปไตยในสมัยรัชกาลที่ 5	47
แนวคิดเสรีนิยมและประชาธิปไตยในเหตุการณ์การเรียกร้องต้องการรัฐธรรมนูญของกลุ่ม เจ้านายและข้าราชการใน ร.ศ. 103	52
แนวคิดเสรีนิยมและประชาธิปไตยของเทียนวรรณ	54

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ. 130	56
สรุปผลการวิเคราะห์	67
บทที่ 5 สรุปการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	71
สรุปการศึกษา	71
อภิปรายผล	72
ข้อเสนอแนะ	76
บรรณานุกรม	80
ประวัติผู้ศึกษา	83

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เกิดความเคลื่อนไหวในแนวคิดทางการเมืองของคนไทยบางกลุ่มที่เห็นว่าระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นล้าสมัย และไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะบริหารจัดการและแก้ไขปัญหของประเทศ สมควรที่จะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบประชาธิปไตย หรือรูปแบบการปกครองในแบบประเทศอื่นๆ ที่เห็นว่ามีประสิทธิภาพมากกว่าใช้กัน การเคลื่อนไหวในแนวคิดดังกล่าวต่างๆ นี้เริ่มเห็นได้ชัดเจนนับตั้งแต่กรณีการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ของกลุ่มเจ้านายและข้าราชการใน ร.ศ. 103 ต่อมาคือแนวความคิดของเทียนวรรณ แต่ยังไม่เกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจน ต่อมาเมื่อถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้เกิดการคบคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นใน พ.ศ.2455 โดยนายทหารหนุ่มกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีการเรียกขานกันต่อมาว่า คณะ ร.ศ.130 , คณะปฏิวัติ ร.ศ.130 หรือ กบฏ ร.ศ.130

คณะ ร.ศ.130 คือกลุ่มของนายทหารและพลเรือนรุ่นหนุ่มจำนวนหนึ่งที่ตระหนักว่าประเทศสยามยังไม่มีควมก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศ และเห็นว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่อำนาจสูงสุดและเด็ดขาดอยู่ที่พระมหากษัตริย์นั้นเป็นต้นเหตุของปัญหา คณะทหารและพลเรือนกลุ่มนี้จึงตั้งใจที่จะก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มีกษัตริย์เหนือกฎหมายเป็นประชาธิปไตยรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง “ซึ่งในความเข้าใจของคณะ ร.ศ.130 ในขณะนั้นได้ระบุว่าหมายถึง ระบอบกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญอย่างอังกฤษ หรือไม่ก็ระบอบสาธารณรัฐอย่างจีน อย่างไรก็ตามคณะทหารชุดนี้ดำเนินการไม่สำเร็จเพราะความลับรั่วไหล” (สถาบันนโยบายศึกษา, 2557: บทนำ) จึงมีการจับกุมผู้คิดก่อการหลายคนไว้ได้ มีการพิจารณาคดีตัดสินลงโทษให้จำคุกและประหารชีวิต แต่ท้ายที่สุดได้รับการพระราชทานอภัยโทษ ด้วยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าผู้ก่อการมิได้คิดประทุษร้ายต่อพระองค์ แม้ความพยายามในการดำเนินการของคณะ ร.ศ. 130 ครั้งนี้จะล้มเหลว แต่ก็ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มแรกของการพัฒนาแนวคิดทางการเมืองที่เป็นการจุดประกายเริ่มแรกของการคิดริเริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองในสังคมไทยต่อมา

คณะ ร.ศ. 130 เกิดขึ้นก่อนการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 นานถึงยี่สิบปี เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2455 (ร.ศ. 130) โดยนายทหารและและพลเรือนกลุ่มหนึ่งซึ่งมีสมาชิกที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ รวมทั้งได้รับอิทธิพลแนวคิดจากจีน และจากนักคิดร่วมสมัยหัวก้าวหน้าในสมัยนั้นได้แก่ เทียนวรรณ เป็นต้น

“คณะ ร.ศ.130 รวมตัวกันเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2455 ประกอบด้วยผู้ร่วมคณะเริ่มแรกจำนวน 7 คน” (เพลิง ภูผา, 2550: 132) คือ

- ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ (หมอลือ ศรีจันทร์) เป็นหัวหน้า
- ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ จาก กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์
- ร.ต.จรรยา ษตะเมษ จากกองปืนกล รักษาพระองค์
- ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ จาก กองปืนกล รักษาพระองค์
- ร.ต.ปลั่ง นูรณ์โชติ จาก กองปืนกล รักษาพระองค์
- ร.ต.หม่อมราชวงศ์แช่ รัชนิกร จาก โรงเรียนนายสิบ
- ร.ต.เขียน อุทัยกุล จาก โรงเรียนนายสิบ

คณะ ร.ศ.130 วางแผนที่จะก่อการในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2455 ซึ่งเป็นวันพระราชพิธี ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา และวันขึ้นปีใหม่ แต่สมาชิกคนหนึ่งของคณะ คือ หลวงสินาดโยธารักษ์ (ร.อ.ยุทธ หรือเต๋ม คงอยู่) เกิดเกรงกลัวความผิด จึงนำความไปแจ้งหม่อมเจ้าพันธุ์ประวัติ ผู้บังคับการกรมทหารช่างที่ 1 รักษาพระองค์ และพากันนำความไปแจ้ง สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ความทราบไปถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คณะทั้งหมดจึงถูกจับกุมเมื่อราวปลายเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2455

ปัจจัยสำคัญที่เป็นเหตุให้คณะ ร.ศ. 130 คบคิดที่จะเปลี่ยนแปลงระบอบปกครอง ที่พอสรุปได้มีดังนี้ คือ

1.1 ประเทศต่างๆในโลกมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไปสู่การปกครองโดยใช้กฎหมาย ควบคุมให้ประชาชนทุกคนมีอิสรภาพและมีความเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะประเทศในยุโรปและอเมริกา มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่างๆเป็นอย่างมาก จึงต้องการให้ประเทศไทยเป็นอย่างนั้นบ้าง

1.2 การขยายตัวของระบบราชการ โดยเฉพาะกองทัพทำให้เกิดปัญหาของการอุดหนุน ในตำแหน่งที่มีอยู่อย่างจำกัด ประกอบกับการมีข้อได้เปรียบของเชื้อพระวงศ์และบุคคลใกล้ชิด ทำให้คนที่ได้รับการศึกษา และเป็นข้าราชการเกิดความรู้สึกที่โอกาสถูกปิดกั้น และมีความรู้สึกที่มีความไม่เป็นธรรม

1.3 การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความใกล้ชิดกับข้าราชการมากขึ้น ทำให้ข้าราชการมีความหวาดกลัวพระราชอำนาจน้อยลง ทำให้ความรู้สึกที่ว่าพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพหมดไป

1.4 การเปิดเสรีทางความคิด ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเปิดให้มีหนังสือพิมพ์ที่สามารถวิจารณ์ระบอบการปกครองได้อย่างเสรี ทำให้เกิดข้อวิจารณ์ระบอบและชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของระบอบได้มากขึ้น

1.5 ความไม่พอใจของทหารที่มีการจัดตั้งกองเสือป่าขึ้น และกรณีการวิวาทระหว่างทหารกับมหาดเล็ก ทำให้ทหารที่รับการลงโทษเกิดความไม่พอใจ

1.6 “ความคิดเรื่องประชาธิปไตย และการจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์ เริ่มแพร่หลายในหมู่คนที่มีการศึกษาและนำไปสู่การรวมกลุ่มและการคบคิดล้าระบอบในที่สุด” (ช้อยนันทน์ สมุทวนิช, 2557: 1-2)

1.7 เหตุการณ์ปฏิวัติซินไฮ่ (Xinhai (Hsinhai) Revolution) หรืออีกชื่อว่า การปฏิวัติ ค.ศ. 1911 หรือการปฏิวัติจีน

1.8 ความเป็นไปในราชสำนักฝูเหมียว ไร้สาระตະ สิ้นเปลืองเงินแผ่นดินไปโดยไร้ประโยชน์

1.9 มีการแบ่งชั้นวรรณะ ระหว่างผู้ที่เรียกตนเองว่าเจ้า กับไพร่

1.10 ชาวไร่ ชาวนา ถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการส่งเสริมช่วยเหลือให้ดีขึ้นตามสมควร กดการศึกษาของพลเมือง เพื่อมิให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด เทียบเท่าชนชั้นผู้ปกครอง

1.11 ผู้รักษากฎหมายใช้อำนาจเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนพลเมือง

คติสำคัญที่เป็นหัวใจสำคัญของ ร.ศ.130 เมื่อพูดเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ เสียดชีพ อย่าเสียดชาติ คือเริ่มเห็นว่าชาติสำคัญกว่ากษัตริย์ ซึ่งเป็นแนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่ ซึ่งในเอกสารชื่อว่าด้วยความเสื่อมชามและความเจริญของประเทศ ส่วนต้นของเอกสารกล่าวถึงข้อดีของการใช้กฎหมายเป็นแนวทางจำกัดอำนาจของรัฐ และสิทธิเสรีภาพ (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และณัฐพล ใจจริง, 2556: 245)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า คณะ ร.ศ.130 มีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของสยามในขณะนั้น โดยมีสาเหตุสำคัญในการจูงใจให้ก่อการปฏิวัติที่เห็นได้ชัด เกิดมาจากปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคมระหว่างสถาบันกษัตริย์กับข้าราชการและราษฎร จึงเกิดความต้องการที่จะจำกัดพระราชอำนาจของกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำให้มองได้ว่าแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญของคณะ ร.ศ.130 อาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดเสรีนิยม

แนวคิดทางการเมืองที่น่าสนใจของคณะ ร.ศ. 130 อันเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้ศึกษาตั้งใจที่จะนำมาเป็นหัวข้อในการศึกษา ปรากฏขึ้นในหนังสือเรื่อง จาก 100 ปี ร.ศ.130 ถึง 80 ปี ประชาธิปไตย จากสถาบันนโยบายศึกษา ในบทความของ ดร.ฉัฐพล ใจจริง ที่กล่าวถึงการอำพรางความคิดประชาธิปไตยของคณะ ร.ศ.130 ที่สมาชิกบางคนของคณะได้กล่าวถึงในบันทึกที่ชื่อ หมอเหล็ง รำลึก: ประวัติปฏิวัติครั้งแรกของไทย ร.ศ.130 ที่เขียนโดย ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ และ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ ได้มีบันทึกข้อความหนึ่งว่า “ที่ประชุมลงมติให้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่มีกษัตริย์เหนือกฎหมายเป็นประชาธิปไตยรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง” (ฉัฐพล ใจจริง, 2556: 79) ซึ่ง ดร.ฉัฐพล ใจจริง ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า อะไรคือความหมายของประชาธิปไตยในความคิดของคณะ ร.ศ.130 ผู้ศึกษาจึงต้องการที่จะศึกษาในแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 เพื่อให้ทราบกระจ่างชัดว่าแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 ที่แท้จริงแล้วเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดทางการเมืองแบบใด โดยเน้นการสืบค้นจากเอกสาร งานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อทราบถึงแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ. 130

3. ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาข้อมูลปัจจัยต่างๆ ที่สามารถสะท้อนแนวคิดทางการเมือง และจุดมุ่งหมายของคณะ ร.ศ.130 โดยมุ่งศึกษาข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดทางการเมืองที่เป็นหลักการและพื้นฐานในการวางแผนก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และมุ่งศึกษาในกรอบของแนวคิดเสรีนิยม แนวคิดประชาธิปไตย และแนวคิดสาธารณรัฐนิยมเท่านั้น

4. วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 ศึกษาโดยการแบ่งออกเป็น 2 ลำดับชั้น คือ ชั้นแรก เป็นวิธีการศึกษาโดยการค้นคว้าจากเอกสารทุติยภูมิ เน้นการค้นคว้าจากเอกสาร งานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นปัญหาที่ศึกษา

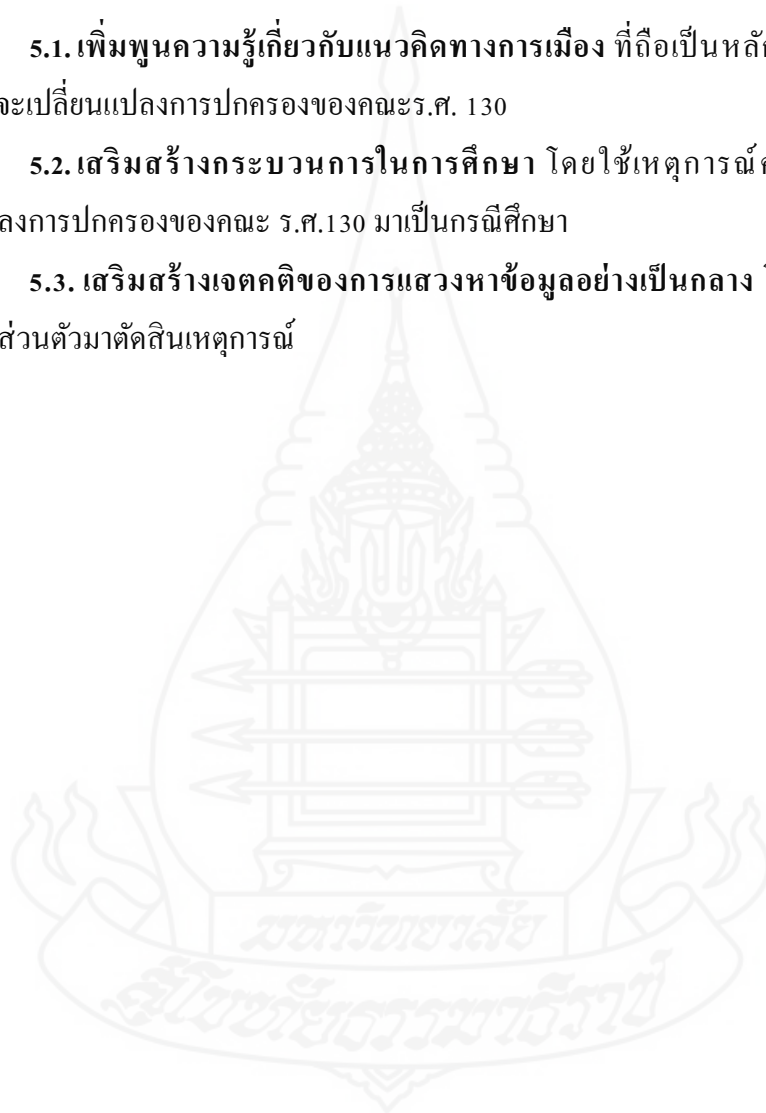
และวัตถุประสงค์ของการศึกษา แล้วจึงสังเคราะห์และตีความเพื่อตอบประเด็นปัญหาที่ศึกษา ชั้นที่ 2 เป็นการรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาเขียนรายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระในแบบพรรณนา

5. ประโยชน์ที่จะได้รับ

5.1. เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทางการเมือง ที่ถือเป็นหลักพื้นฐานของความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะร.ศ. 130

5.2. เสริมสร้างกระบวนการในการศึกษา โดยใช้เหตุการณ์ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะ ร.ศ.130 มาเป็นกรณีศึกษา

5.3. เสริมสร้างเจตคติของการแสวงหาข้อมูลอย่างเป็นกลาง โดยไม่ใช้อคติหรือความรู้สึกส่วนตัวมาตัดสินเหตุการณ์

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. วิวัฒนาการแนวคิดและความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทย

การศึกษาแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 นี้ เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาว่าแนวคิดเหล่านี้เป็นแนวคิดที่มุ่งไปสู่ทิศทางทางการเมืองอย่างไร และได้รับอิทธิพลจากแหล่งใดจึงสมควรที่จะมีการกล่าวถึงแนวคิดที่มีความต้องการเปลี่ยนแปลงมาก่อนหน้านั้น เพื่อให้เกิดความเด่นชัดยิ่งขึ้นในการศึกษาและรับรู้ถึงแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ. 130 ดังนี้

การเมืองการปกครองของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น เป็นการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่พระมหากษัตริย์เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศแต่เพียงผู้เดียว เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนให้เกิดความเหมาะสมในแต่ละยุคสมัย เพราะเมื่อสภาพแวดล้อมและเวลาเปลี่ยนไประบบที่เคยมีประสิทธิภาพก็กลายเป็นระบบที่ขาดประสิทธิภาพนำไปสู่ความซ้ำซ้อนและเกิดความล่าช้าในการบริหารราชการแผ่นดินด้านต่างๆ เช่น ภาษีอากร การควบคุมกำลังคน การศาล การศึกษา ฯลฯ เป็นต้น

ความคิดและความเคลื่อนไหวที่จะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของสยามจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปเป็นประชาธิปไตยนั้น มีมาตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อประมาณ ร.ศ. 103 (พ.ศ. 2427) หลังจากนั้น ได้มีการแสดงความคิดเห็นและความเคลื่อนไหวอยู่เรื่อย ๆ จนนำไปสู่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยคณะราษฎรยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไทยสมัยก่อนการปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการปกครองแบบจารีตที่สืบทอดมาจากสมัยอยุธยา ทำให้การเมืองการปกครองอยู่ภายใต้การดูแลของพระมหากษัตริย์และขุนนางบางตระกูล และสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นก็มีอำนาจทางการเมืองการปกครองที่ไม่มั่นคง ต้องอาศัยฐานกำลังสนับสนุนจากกลุ่มขุนนางอาวุโสที่มีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองสูง ถึงแม้ว่าพระมหากษัตริย์จะทรงพระราชดำริต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ แต่จะพบอุปสรรคสำคัญคือการต่อต้านของบรรดากลุ่มขุนนางชั้นสูง ซึ่งต้องการรักษาสถานภาพเดิมไม่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงเพราะจะทำให้เสียผลประโยชน์ และอำนาจที่เคยมี และจากการปกครองแบบจารีตที่ทำให้หัวเมืองชั้นนอก และเมืองประเทศราชมีอิสรภาพ

ในการปกครองตนเอง รัฐบาลกลางไม่สามารถเข้าไปควบคุมดูแลได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากปัญหาทางการคมนาคมที่ไม่สะดวก และภายในกรุงเทพฯ เอง ระบบบริหารราชการส่วนกลางไม่สามารถสร้างกลไกที่จะทำให้การควบคุมการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะการบริหารงานตามลักษณะการปกครองดั้งเดิมที่มีสมุหนายก สมุหกลาโหม และจตุสดมภ์ทั้ง 4 นั้น มีความสับสนซ้ำซ้อนของงานทำให้เกิดความล่าช้า ขาดการประสานงานที่ดี และไม่สามารถแก้ปัญหาของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การติดต่อกับต่างประเทศในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เริ่มตั้งแต่มีพระราชไมตรีทางการค้ากับประเทศอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2367 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาพวกมิชชันนารีจากสหรัฐอเมริกาเข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในประเทศไทย คนไทยเริ่มศึกษาภาษาอังกฤษ ศึกษาวิชาการต่าง ๆ โดยเฉพาะพระภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎ กลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์ และกลุ่มข้าราชการศึกษาวิชาการต่าง ๆ ด้วย ดังนั้นสังคมไทยบางกลุ่มจึงได้มีค่านิยมโลกทัศน์และได้รับแนวคิดบางประการตามวิชาการตะวันตก ซึ่งช่วงนี้ตรงกับช่วงคริสศตวรรษที่ 18 อันเป็นช่วงของการเกิดขึ้นของแนวคิดเสรีนิยมในโลก เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2394 นั้นพระองค์ทรงตระหนักว่าถึงเวลาที่ประเทศไทยจะต้องยอมเปิดสันติภาพกับประเทศตะวันตกในลักษณะใหม่ และปรับปรุงบ้านเมืองให้ก้าวหน้าเทียบอารยประเทศ ทั้งนี้เพราะเพื่อนบ้านกำลังถูกคุกคามด้วยลัทธิจักรวรรดินิยม จึงทรงเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของไทยมาเป็นการยอมทำสนธิสัญญาตามเงื่อนไขของประเทศตะวันตก และพยายามรักษาไมตรีนั้นไว้เพื่อความอยู่รอดของประเทศ ทรงมีพระราชดำริในการปฏิรูปการปกครองของไทยเพื่อสร้างให้เกิดความเจริญแก่ประเทศไทย จนเป็นที่ยอมรับของอารยประเทศ แต่พระองค์ทรงมีอุปสรรคสำคัญ 2 ประการ คือประการแรก ขุนนางชั้นสูงไม่ต้องการเปลี่ยนแปลง ประการที่สอง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังไม่ทรงแน่พระทัยว่า การปฏิรูปการปกครองนั้นจะใช้กับประเทศไทยได้ดี เพราะคนส่วนใหญ่ยังคงเห็นด้วยกับการปกครองแบบเดิม ไม่มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงดำเนินนโยบายสายกลาง และเตรียมวางพื้นฐานในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารราชการแผ่นดินแบบใหม่ต่อไป โดยพระองค์ได้ทรงเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมการเข้าเฝ้าให้เหมาะสมกับการติดต่อกับชาวตะวันตก ทรงรับฎีกาที่ประชาชนกราบถวายบังคมทูลเดือนละ 4 ครั้ง และวางพื้นฐานทางการศึกษาวิชาการสมัยใหม่จากชาวตะวันตกโดยการจ้างครูต่างประเทศเข้ามาสอนหนังสือพระราชโอรสและพระราชธิดารวมทั้งการศึกษาคนทั่วไปด้วยพระองค์เอง ซึ่งตรงนี้เป็น การแสดงให้เห็นถึงการสร้างพื้นฐานแนวคิดที่ทำให้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างเข้มข้นในสังคมสยามได้คลายลงและมีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงในรัชสมัยต่อมา นับได้ว่าไทยเริ่มปรับเปลี่ยนประเทศตามแนวความคิด

แบบใหม่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและระบบการปกครองแผ่นดินในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความทันสมัยในสมัยรัชกาลที่ 5

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังไม่ทรงหันได้ปรับปรุงการปกครองประเทศให้เป็นไปตามที่พระองค์ทรงตั้งพระราชหฤทัยไว้ ก็มีกลุ่มเจ้านายและข้าราชการทำหนังสือกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองราชการแผ่นดินเมื่อ ร.ศ. 103 (พ.ศ. 2427) “ร.ศ. 103 ตรงกับ พ.ศ. 2427 เป็นปีที่ 17 ของการครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีเจ้านาย 4 พระองค์และข้าราชการอีก 7 ท่าน ได้ร่วมกันลงชื่อในเอกสารกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103 ทูลเกล้าฯ ถวาย ณ วันพฤหัสบดี แรม 8 ค่ำ เดือน 2 ปีวอก ฉศก ศักราช 124 ตรงกับวันที่ 9 เดือนมกราคม พ.ศ. 2428” (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ และคณะ, 2556: 15-7) เจ้านายและข้าราชการที่จัดทำหนังสือกราบบังคมทูลความเห็นครั้งนั้นมีพระนามชื่อปรากฏอยู่ท้ายเอกสาร ได้แก่

- 1) พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์
(พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากฤษดาภินิหาร กรมพระนเรศวรฤทธิ์)
- 2) พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต
(พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา)
- 3) สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ
(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กรมพระสวัสดิวัฒนวิศิษฎ์)
- 4) พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ (พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปฤษฎางค์)
- 5) นายนกแก้ว คชเสนี (พระยามหาโยธา)
- 6) หลวงเดชนายเวร (สุน สัตราภย์ ต่อมาเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาอภัยพิพิช)
- 7) บุศย์ เพ็ญกุล (จมีน ไวยวรรณ)
- 8) ขุนปฏิภาณพิจิตร (หุน)
- 9) หลวงวิเศษสาตี (นาค)
- 10) นายเปลี่ยน
- 11) สัปเลฟเตอร์แนนสะอาด

ในหนังสือกราบบังคมทูล ได้เสนอความเห็นที่เรียกว่าจัดการบ้านเมืองตามแบบยุโรป
รวม 7 ข้อ

- 1) ให้เปลี่ยนการปกครองจากแอบโซลูตโมนาธิ (Absolute Monarchy) ให้เป็นการปกครองที่เรียกว่า คอนสติติวชันแนล โมนาธิ (Constitutional Monarchy) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงเป็นประธานของบ้านเมือง มีข้าราชการรับสนองพระบรมราชโองการ เหมือนสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทุกพระองค์ในยุโรปที่มีต้องทรงราชการเองทั่วไปทุกอย่าง

2) การทำนุบำรุงแผ่นดินต้องมีพวกราชบัณฑิต รับผิดชอบและต้องมีพระราชประเพณีจัดสืบสันตติวงศ์ให้เป็นที่รู้ทั่วกัน เมื่อถึงคราวเปลี่ยนแผ่นดินจะได้ไม่ยุ่งยาก และป้องกันไม่ให้ผู้ใดคิดหาอำนาจเพื่อตัวเองด้วย

3) ต้องหาทางป้องกันคอร์ปชั่นให้ข้าราชการมีเงินเดือนพอใช้ตามฐานานุรูป

4) ต้องให้ประชาชนมีความสุขเสมอกันมีกฎหมายให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนทั่วไป

5) ให้เปลี่ยนแปลงแก้ไขขนบธรรมเนียม และกฎหมายที่ใช้ไม่ได้ที่กีดขวางความเจริญ ของบ้านเมือง

6) ให้มีเสรีภาพในทางความคิดเห็น และให้แสดงออกได้ในที่ประชุมหรือในหนังสือพิมพ์ การพูดไม่จริงจะต้องมีโทษตามกฎหมาย

7) ข้าราชการทุกระดับชั้นต้องเลือกเอาคนที่มีความรู้ มีความประพฤติดี อายุ 20 ขึ้นไป ผู้ที่เคยทำชั่วถูกถอดยศศักดิ์ หรือเคยประพฤติผิดกฎหมาย ไม่ควรรับเข้ารับราชการอีก และถ้าได้ข้าราชการที่รู้ขนบธรรมเนียมยุโรปได้ยิ่งดี ต่อมาได้มีผู้ที่มีแนวคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศอีกหนึ่งท่านนั่นก็คือ เทียนวรรณ หรือ ต.ว.ส วัฒนาโก เกิดในวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2385 มีโอกาสได้ลงเรือไปกับฝรั่งท่องเที่ยวในเอเชียและหมู่เกาะแปซิฟิกเป็นเวลาหลายปี เทียนวรรณ เคยถวายหนังสือที่เขาพิมพ์ขึ้นพร้อมกับขอรับราชการเมื่อ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) เทียนวรรณเป็นที่ปรึกษาของหนังสือพิมพ์สยามออฟเซอรเวอร์ ต่อมาได้ออกหนังสือรายปักษ์ชื่อ ตูลวิภาคพจนกิจ ได้ล้มเลิกเมื่อ พ.ศ. 2449 แล้วออกหนังสือเล่มใหม่ชื่อ ศิริพจนภาค เป็นรายเดือนในปี พ.ศ. 2451 เทียนวรรณตกลงใจเขียนสิ่งที่ตนคิดออกเผยแพร่ วิจาร์ณสภาพการณที่เขามองเห็นว่าควรมีการแก้ไข เปลี่ยนแปลงด้วยความรักชาติ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2531: 291) เทียนวรรณ เป็นปัญญาชนที่มีความคิดก้าวหน้าที่มีบทบาทสำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยบวชเรียนและเดินทางไปต่างประเทศหลายครั้ง เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการนำเสนอแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมสมัยใหม่ เช่น การให้ความสำคัญกับการก่อตั้งสถาบันรัฐสภา เป็นต้น และเป็นบุคคลแรกที่มีการนำเสนอให้มีการจัดตั้งสำนักงานทนายความและเคยออกหนังสือหลายฉบับ (สมบัติ จันทรวงศ์ และชัชอนันต์ สมุทวณิช, 2523: 181) เทียนวรรณเริ่มแสดงความคิดเห็นทางการเมืองโดยผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ โดยเฉพาะการวิพากษ์วิจารณ์กิจการการปกครองของรัฐ เรียกร้องสิทธิเสรีภาพ รวมทั้งความคิดเห็นที่ค่อนข้างก้าวหน้า และมีแนวคิดสนับสนุนแนวคิดเสรีนิยม เช่น การเรียกร้องสิทธิสตรี การต่อต้าน

บ่อนการพนัน การเรียกร้องให้มีการเลิกทาส การเสนอให้ผู้ชายมีภรรยาคนเดียว เป็นต้น เรื่องที่เทียบวรรณวิจารณ์รุนแรงที่สุด จนเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องทรงโต้ตอบก็คือ เรื่องว่าด้วยกำลังใหญ่ 3 ประการของบ้านเมือง กล่าวคือต้องมีปัญญาและมีความรู้มาทั่วกัน ทั้งเจ้านาย ขุนนาง และราษฎร มีโภคทรัพย์สมบัติมาก และบ่อเกิดของทรัพย์เกิดจากปัญญาและวิชาความเพียรของรัฐบาลและราษฎร มีทหารและพลเมืองมาก และกล่าวว่าชาวยุโรปได้เอาใจใส่ปกครองชาติ ราษฎรมีโอกาสอันดีด้วยความสามัคคีเป็นใหญ่ พุดถึงญี่ปุ่นใช้เวลา 60 ปี ก็เจริญโดยเร็วทั้งมีความรู้ยิ่ง ประเทศอังกฤษยอมให้คนบังคับอังกฤษรับอำนาจวินิจฉัยของศาลญี่ปุ่นตามแต่ญี่ปุ่นจะพิพากษา จากนั้น หลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ขึ้นครองราชย์ ได้ทรงเคยแสดงความคิดเห็นว่า พระองค์นิยมระบอบรัฐธรรมนูญ แต่ที่ทรงยังไม่พระราชทาน เพราะเสนาบดีและที่ปรึกษาราชการทั้งชาวอังกฤษและอเมริกาทัดทานไว้ เนื่องจากเห็นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดการศึกษา ไม่สามารถใช้วิจารณ์ญาณในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรที่ดีได้ จะเป็นเหตุทำให้รัฐสภาไม่สามารถดำเนินการเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง อย่างไรก็ดี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงตั้งเมืองสมมติ "คุสิตธานี" ขึ้นในบริเวณวังพญาไท จำลองรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยขึ้นใช้ในเมืองสมมตินั้น โดยโปรดให้มีธรรมนูญการปกครองลักษณะนคราภิบาล ซึ่งเปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญของเมือง มีพรรคการเมือง ๒ พรรค การเลือกตั้งนคราภิบาลหรือนายกเทศมนตรี และมีสภาการเมืองแบบประเทศประชาธิปไตย นอกจากนี้ในคุสิตธานีมีการออกหนังสือพิมพ์วิพากษ์วิจารณ์และเสนอข่าวในเมืองจำลอง เพื่อเพียรพยายามปลูกฝังหรือฝึกหัดการปกครองระบบรัฐสภา อย่างไรก็ดีตามมีผู้วิจารณ์ว่า คุสิตธานีเป็นเพียงการละเล่นอย่างหนึ่งของรัชกาลที่ 6 ทรงหาได้ตั้งใจที่จะก่อตั้งรูปการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างจริงจังแต่อย่างใดไม่ กลุ่มคนบางพวกยังได้เฟื่องเล็งเข้าไปยังราชสำนักเห็นว่า มีความฟุ้งเฟ้อ ข้าราชการบริหารและพระบรมวงศานุวงศ์บางส่วนซึ่งใกล้ชิดสนิทสนมพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงโปรดปรานประทานความดีความชอบด้วยศฐาบรรดาศักดิ์ ส่วนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถทำงานในหน้าที่ตนอย่างพากเพียรกลับถูกมองข้าม แม้แต่พวกที่มีหน้าที่ฟ้อนรำทำเพลง ก็กลับได้ยศฐาบรรดาศักดิ์และเป็นที่โปรดปรานให้เข้าเฝ้าใกล้ชิด ความไม่สม่าเสมอและเป็นธรรมดังนี้ เป็นที่วิจารณ์กันเอิกเกริกทั้งในพระราชสำนักและนอกพระราชสำนักด้วยเหตุนี้ จึงมีกลุ่มคนที่คิดหมายโค่นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เพื่อเปลี่ยนรูปแบบการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีการเตรียมการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2452 ก่อนกระทำการถึง 2 ปี นั่นคือ คณะ ร.ศ.130

2. ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะ ร.ศ. 130

ก่อนหน้าวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นเวลานานถึงยี่สิบปีเต็ม ใน พ.ศ. 2455 มีคณะนายทหารหนุ่มกลุ่มหนึ่งคิดการใหญ่ต้องการจะให้สยามมีการปกครองเช่นหลายประเทศในยุโรปและสหรัฐอเมริกา บรรดานายทหารเหล่านี้มีแผนการก่อกบฏต่อองค์พระประมุขในขณะนั้นคือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 หากแต่แผนการของเขาถูกเปิดเผย พวกเขาถูกไต่สวนและถูกคุมขัง เหตุการณ์ครั้งนั้นรู้จักกันในชื่อ กบฏ ร.ศ.130 ที่น้อยคนนักที่จะรู้จัก อีกทั้งยังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์น้อยมาก เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติใน พ.ศ.2453 กลุ่มปัญญาชนต่างก็มุ่งหวังว่า พระองค์จะทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษซึ่งมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และคงได้ทรงเตรียมพระองค์ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสไว้ แต่ปรากฏว่ายังไม่มีพระราชดำริในเรื่องรัฐสภาและรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด ในเวลาเดียวกันประเทศจีนมีการปฏิวัติล้มล้างราชวงศ์แมนจู เปลี่ยนการปกครองประเทศเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐเป็นผลสำเร็จ ทำให้ความคิดอยากจะได้ประชาธิปไตยมีมากขึ้น ประกอบกับความไม่พอใจในพระราชกริยาวัตรบางประการของพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ จึงทำให้เกิดปฏิกิริยาที่จะล้มล้างระบอบการปกครอง เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็คือ มีนายทหารบก ทหารเรือ และพลเรือนกลุ่มหนึ่ง รวมประมาณ 100 คน เรียกตัวเองว่า คณะ ร.ศ.130 ได้วางแผนที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยมุ่งหมายให้พระมหากษัตริย์พระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ปวงชนชาวไทย คณะ ร.ศ. 130 นั้น ถ้าจะพิจารณารายชื่อกันแล้วส่วนใหญ่เป็นนายทหารบก อายุน้อย เพิ่งสำเร็จการศึกษาใน ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2453) หัวหน้าคณะได้แก่นายร้อยเอกขุนทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์) อายุ 28 ปี สมาชิกคนอื่น ๆ เช่น นายร้อยตรีเหรียญ ศรีจันทร์ อายุ 18 ปี นายร้อยตรีเนตร พูนวิวัฒน์ อายุ 19 ปี เป็นต้น คณะ ร.ศ. 130 ได้กำหนดวันกระทำการตามแผนในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2455 อันเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยสมัยนั้น ซึ่งจะมีพระราชพิธีศรีสังฆปาณกาล ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามแต่คณะก่อการคณะนี้ ได้ถูกจับกุมเสียก่อนเมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2455 เพราะผู้ร่วมคณะคนหนึ่งคือ ร้อยเอก หลวงสินาดโยธารักษ์ นำความลับไปทูลหม่อมเจ้าพันธุ์ประวัตินุรักษ์บัญชาการกรมทหารช่างที่ 1 รักษาพระองค์ ซึ่งก็ได้กราบทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิชณุโลกประชานาถให้ทรงทราบและดำเนินการจับกุมด้วยพระองค์เอง คณะ ร.ศ. 130 ถูกศาลทหารพิพากษาให้ประหารชีวิต 3 คน จำคุกตลอดชีพ 20 คน และจำคุกนานลดหลั่นกันตามความผิดโทษที่น้อย คือจำคุกมีกำหนด 12 ปี ในข้อหาว่าจะเปลี่ยนแปลงราชประเพณีการปกครองของ

พระราชอาณาจักรและทำการกบฏประทุษร้ายพระเจ้าแผ่นดิน แต่ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชวินิจฉัยว่า ความผิดของพวกเขาเหล่านี้มี "ข้อสำคัญที่จะกระทำร้ายต่อตัวเรา เราไม่ได้มีจิตพยาบาทอาฆาตมาดร้ายต่อพวกนี้ เห็นควรที่จะลดหย่อนผ่อนโทษโดยฐานกรุณา ซึ่งเป็นอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินจะยกให้ได้" ดังนั้น ผู้ที่มีชื่อถูกประหารชีวิต 3 คน จึงได้รับการลดโทษลงมาเป็นจำคุกตลอดชีวิต และผู้ที่มีชื่อถูกจำคุกตลอดชีวิต 20 คนให้ลดโทษลงมาเหลือจำคุก 20 ปี อีก 68 คนซึ่งมีโทษจำคุกต่าง ๆ กันนั้น ให้รอการลงอาญาไว้ แผนการปฏิวัตินั้น จะขอให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขอมยกตำแหน่งมาอยู่ใต้กฎหมายสูงสุดคือ รัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่น และได้วางแผนกันต่อมาถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงยินยอม ก็จะมีพลเชิญเจ้านายในพระราชวงศ์จักรีขึ้นเป็นประธานาธิบดีคนแรกแห่งสาธารณรัฐไทย บรรดานายทหารบกคิดจะพลเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถทรงเป็นประธานาธิบดี พวกทหารเรือก็คิดว่าควรจะเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เป็นต้น การดำเนินงานตามแผนนั้น ในเบื้องต้นมีการตกลงกันว่าจะใช้เวลาถึง 10 ปีเพื่อจะได้มีเวลาสอนทหารเกณฑ์ทุกรุ่นในช่วงเวลานั้น รอให้ทหารเกณฑ์ได้แยกย้ายกันไปประกอบอาชีพตามภูมิลำเนาทั่วประเทศ และได้อบรมสั่งสอนลูกหลานในทำนองเดียวกัน อีกประการหนึ่งก็เพื่อให้ผู้คิดเปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีวิวุฒิ และคุณวุฒิเพิ่มขึ้น คือมีอายุ และตำแหน่งในหน้าที่การงานสูงขึ้น ความสามารถและความสุจริตจะได้เป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติให้มหาชนเชื่อถือได้

2.1 ภูมิหลังของคณะ ร.ศ. 130

คณะ ร.ศ. 130 เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อปี พ.ศ. 2455 (ร.ศ. 130) เมื่อนายทหารและปัญญาชนกลุ่มหนึ่ง วางแผนปฏิบัติการ โดยหมายให้พระมหาภัยตรีฯ ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญให้ และเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตย แต่แผนการแตกเสียก่อน จึงมีการจับกุมผู้คิดก่อการหลายคนไว้ได้ มีการพิจารณาคัดสินลงโทษให้จำคุกและประหารชีวิต แต่ท้ายที่สุดได้รับการพระราชทานอภัยโทษ คณะผู้ก่อการได้รวมตัวกันเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2455 ประกอบด้วยผู้ร่วมคณะเริ่มแรกจำนวน 7 คน โดยมีผู้ริเริ่มแนวความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ 3 คน คือ ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ (หมอเหล็ง ศรีจันทร์) ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ และ ร.ต.จรรยา ษตะเมษ ซึ่งจะได้กล่าวประวัติพอสังเขป ดังนี้

2.1.1 ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ (หมอเหล็ง ศรีจันทร์)

ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ (หมอเหล็ง ศรีจันทร์) เกิดวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2425 ณ ตำบลสมเด็จเจ้าพระยา เรียนหนังสือเบื้องต้นที่วัดประยูรวงศาวาส เมื่ออายุได้ 15 ปี เข้าเรียนวิชาแพทย์ที่โรงเรียนราชแพทยวิทยาลัยในศิริราชพยาบาล หลังจากสำเร็จวิชาแพทย์แล้ว ไปเป็น

แพทย์ประจำโรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ก่อนไปสังกัดเป็นแพทย์ประจำโรงเรียนนายร้อยทหารบก ช่วงระหว่างนี้ ได้สมัครเข้าเรียนวิชาทหาร เป็นนักเรียนสำรองนายร้อย จนสอบไล่ได้เป็นนายร้อยตรี สังกัดฝ่ายพลรบทหารราบ ทำหน้าที่แพทย์ ได้เลื่อนยศมาเป็นลำดับ จนปี พ.ศ. 2453 ได้รับพระราชทานยศเป็น ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ มีตำแหน่งเป็นผู้บังคับกองพยาบาล โรงเรียนนายร้อยทหารบก ขณะเดียวกันยังทำหน้าที่เป็นหมอประจำพระองค์ สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ และ หม่อมคัทริน พระชายา (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และฉันทพล ใจจริง, 2556: 2)

“หมอเหล็งเป็นผู้สนใจต่อการศึกษา ชอบอ่านหนังสือ โดยเฉพาะการเมืองและความเจริญของนานาประเทศ เป็นผู้วิสัยทัศน์กว้างไกล ไม่มั่งมยาต่อยศลาบรรดาศักดิ์” (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และฉันทพล ใจจริง, 2556: 49)

2.1.2 ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ และ ร.ต.จรรยา ษตะเมษ

ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ และ ร.ต.จรรยา ษตะเมษ เป็นนายทหารสำเร็จจากโรงเรียนนายร้อยพร้อมกันในปี พ.ศ. 2451 ทั้งคู่อายุห่างกัน 6 ปี แต่ด้วยเป็นนายทหารที่สำเร็จจากโรงเรียนนายร้อยพร้อมกันและเข้าประจำกรมทหารราบที่ 12 มณฑลนครไชยศรี ทั้งคู่ได้กลายเป็นเพื่อนสนิทกันอย่างรวดเร็ว ซึ่งขณะนั้น ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์อายุ 18 ปี และร.ต.จรรยา ษตะเมษอายุ 24 ปี มักเดินกอดคอเที่ยวเตร่เป็นประจำ ทั้งคู่ต่างไม่ชอบเที่ยวคูหาหรือหาหญิงสาวที่ต้องคาต้อใจ แต่ชอบเที่ยวล่าสัตว์ยิงนก มักชวนกันออกไปยิงสัตว์ตามพื้นที่ต่างๆ และนำมาทำเป็นอาหารล้อมวงสังสรรค์อย่างเป็นครอบครัวเดียวกันร่วมกับชาวบ้านซึ่งทั้งคู่ก็ไม่ยอมไปข้องแวะกับลูกสาวชาวบ้านที่ได้ไปอาศัยพักพิงเลย โอกาสนี้จึงได้มีการสนทนาได้ถามทุกข์สุขกับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านตลอดจนกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ได้มาสมาคมด้วยนั้นเกิดความนับถือรักใคร่ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะทั้งสองไม่มีทีท่าเอาर्डเอาเปรียบชาวบ้านที่ตนได้อาศัยพักพิงเลย (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และฉันทพล ใจจริง, 2556: 31) จากการทำทั้งสองได้คบหาสมาคมกับชาวบ้านตามท้องถิ่นชนบทนั่นเอง ทำให้ได้พบเห็นสภาพความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของชนบทท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งพอจะสรุปความคิดเห็นในทัศนะของ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ และ ร.ต.จรรยา ษตะเมษ ได้ดังนี้ (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และฉันทพล ใจจริง, 2556: 32-34)

- 1) ประชาชนที่อยู่ห่างไกลตัวเมือง หรือที่ว่าการจังหวัดออกไปได้มีชีวิตอยู่ด้วยความหวาดกลัวและต้องเสี่ยงภัยนานาประการ ทั้งภัยจากโจรผู้ร้าย และการเอาर्डเอาเปรียบจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- 2) เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองไม่สามารถเป็นที่พึ่งพิง หรือป้องกันและขจัดความเดือดร้อนของประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นชนบทเหล่านี้ได้

3) ศาลหรือกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ เนื่องจากไม่สามารถนำคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้

4) ประชาชนส่วนใหญ่ขาดการศึกษา ทำให้ไม่ค่อยมีสัมมาศติไปในทางรู้เหตุรู้ผลตามพระธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา ฝักใฝ่อบายมุข การพนัน การเบียดเบียน และข่มเหงรบกวนกันเอง

5) ประชาชนขาดความสามัคคี เนื่องจากเหตุผลสำคัญคือประชาชน ไม่มีหลักยึดถืออันใดเป็นที่พึงพิง ทำให้ต่างคนต่างอยู่ ต่างก็ต้องทำมาหาเลี้ยงปากท้องของตนเอง และจะต้องป้องกันครอบครัวตนเองจากครอบครัวอื่นที่อาจจะเอารัดเอาเปรียบตน

6) การปกครองอันเป็นหลักสำคัญให้รวมกันอยู่เป็นหมู่เหล่าไม่สามารถเป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนในชาติได้ กิจการใดๆของชาติก็ต้องพลอยเสื่อมโทรมไปด้วย

2.2 การเตรียมการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะ ร.ศ.130

การเตรียมการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะ ร.ศ.130 นั้น สามารถเรียงตามลำดับได้ ดังนี้

2.2.1 การเตรียมการในเบื้องต้นก่อนที่จะมีการประชุมคณะ ร.ศ.130 ครั้งแรกในวันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2455 โดยได้มีการหารือกันระหว่าง ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ ร.ต.จรรยา ยตะเมษ และร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ ในปลายเดือนธันวาคม พ.ศ.2454 โดยให้แต่ละคนอบรมสั่งสอนทหารในสังกัดของตนให้รับรู้เรื่องราวการเมืองการปกครองในรูปแบบต่างๆซึ่งมีการแทรกเข้าไปในการอบรมสั่งสอนปกติ และดำเนินการเกลี้ยกล่อมนายทหารในกรมกองที่ตนสังกัด โดยวิธีพบพูดกันตัวต่อตัว และให้ยึดเอากองปืนกลเป็นสถานที่นัดพบ (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และฉัฐพล ใจจริง, 2556: 42)

2.2.2 การประชุมคณะ ร.ศ.130 ครั้งที่ 1 วันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2455 เวลาประมาณ 14.00 น. ณ ศาลาภายในบริเวณบ้าน ร.อ. ขุนทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์) มีสมาชิกเข้าร่วมประชุม 7 คน คือ ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ (หมอลือเหล็ง ศรีจันทร์), ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์, ร.ต.จรรยา ยตะเมษ, ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์, ร.ต.ปลั่ง บูรณโชติ, ร.ต.หม่อมราชวงศ์แช่ รัชนิกร และร.ต.เจียน อุทัยกุล โดยมีเนื้อหาในการประชุมที่สำคัญ คือ

1) สมาชิกได้แสดงออกถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเสื่อมชามของชาติในด้านต่างๆ ซึ่งจะต้องแก้ไขโดยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (กษัตริย์เหนือกฎหมาย) เป็นประชาธิปไตยในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งระหว่างระบอบสาธารณรัฐ หรือระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่ยังไม่สามารถตกลงกันได้

2) มีมติให้สมาชิกทุกคนต่างเกลี้ยกล่อมนายทหารที่มีแนวคิดในทางเดียวกัน เข้ามาเป็นสมาชิกโดยวิธีชักชวนตัวต่อตัวให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้

3) แทรกชิมสอนทหารภายในกรมกองที่ตนรับผิดชอบให้ผู้รู้จักกัฏทการปกครองต่างๆ

2.2.3 การประชุมคณะ ร.ศ.130 ครั้งที่ 2 วันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2455 เวลาประมาณ 14.00 น. ณ ศาลาภายในบริเวณบ้าน ร.อ. ขุนทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์) มีสมาชิกเข้าร่วมประชุม 20 คน เป็นสมาชิกเก่า 7 คน และสมาชิกใหม่ 13 คน สรุปผลการประชุมได้คือ

- 1) จะต้องรีบลงมือกระทำการปฏิวัติให้เร็วที่สุดเท่าที่จะกระทำได้
- 2) เรื่องระบอบการปกครอง จะใช้ระบอบใดให้รอฟังผลจากที่ประชุมครั้งต่อไป

- 3) ให้สมาชิกทุกคนมีหน้าที่เกลี้ยกล่อม และหาสมาชิกใหม่ตามแนวคิดอย่างเร่งรีบให้ได้มากที่สุดทั้งในพระนครและต่างจังหวัด

- 4) ให้แบ่งมอบหน้าที่กันไปตามความสามารถและการงาน

- 5) ให้ทุกคนช่วยก่้างเงินคนละ 5 เปอร์เซ็นต์ของเงินเดือนที่ตนได้รับอยู่เพื่อรวบรวมใช้ในกิจการงานของคณะ ร.ศ. 130

2.2.4 การประชุมคณะ ร.ศ.130 ครั้งที่ 3 วันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2455 ณ ศาลาภายในบริเวณบ้าน ร.อ. ขุนทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์) มีสมาชิกเข้าร่วมประชุม 31 คน โดยมีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นอีก 11 คน สรุปผลการประชุมได้ คือ

- 1) กำหนดเครื่องหมายธงซึ่งมีตัวอักษร “เสียดิพดิกว่าเสียดชาติ” อยู่ในวงล้อมของอาวุธปืน ร.ศ. ไชวักัน กำหนดเครื่องหมายประจำตัวสมาชิกให้ใช้ผ้าเช็ดหน้าสีขาวปักมุมด้วยอักษรสี สีเดียวกันเมื่อชักออกจากกระเป๋าให้สามารถจำได้ว่าเป็นพวกเดียวกัน

- 2) มีการวางแผนว่าจะกระทำการปฏิวัติในวันเดือนน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ในต้นเดือนเมษายน พ.ศ.2455 ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

- 3) มีการเสนอแนวคิดที่ว่าจำเป็นจะต้องได้นักกฎหมายฝ่ายพลเรือนจากกระทรวงยุติธรรมมาเป็นกำลังช่วยเหลือ เพราะจะต้องพิจารณาระเบียบการปกครองประเทศและหลักเกณฑ์การร่างรัฐธรรมนูญ

2.2.5 การประชุมคณะ ร.ศ.130 ครั้งที่ 4 วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2455 ณ โบสถ์ร้างวัดช่องลม ตำบลช่องนนทรี มีสมาชิกเข้าร่วมประชุมประมาณ 30 คน โดยมีการประชุมอภิปรายในการกำหนดตัวบุคคลในการไปเกลี้ยกล่อมทหารต่างจังหวัด ส่วนในเรื่องของระบอบการปกครองก็ยังไม่สามารถตกลงใจได้

2.2.6 การประชุมคณะ ร.ศ.130 ครั้งที่ 5 ราวกลางเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2455 สวนของนายอุทัย เทพหัสดิน ณ อยุธยา ตำบลศาลาแดง พระนคร มีสมาชิกเข้าร่วมประชุมประมาณ

20 คน ผลการประชุมครั้งนี้มีข้อสำคัญในเรื่องเกี่ยวกับการเงิน และการโหวตระบอบการปกครอง โดยสรุป “การประชุมครั้งนี้มีผู้สนับสนุนในระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญมากกว่าด้วยคะแนนที่สูงกว่าไม่มากนัก” (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และณัฐพล ใจจริง, 2556: 61)

หลังจากการประชุมทั้ง 5 ครั้งแล้ว คณะ ร.ศ.130 ก็ได้มีการประชุมย่อยอีก 5-6 ครั้ง ซึ่งในการประชุมแต่ละครั้งนี้มีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา รวมแล้วถือได้ว่านายทหารในเขตพระนคร เมื่อยกเว้นนายทหารระดับผู้บังคับกองพันขึ้นไป ได้เข้าเป็นสมาชิกของคณะ ร.ศ.130 ทั้งหมด

2.2.7 คณะ ร.ศ.130 ได้วางแผนการปฏิวัติ โดยจะดำเนินการในต้นเดือนเมษายน พ.ศ. 2455 ซึ่งถือเอาวันที่ตรงกับวันพระราชพิธีศรีสัจปานกาล ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีกำลังทหารพระนครตั้งแถวเกียรติยศรับเสด็จ ซึ่งกำลังทหารนี้เป็นทหารของคณะ ร.ศ.130 ทั้งหมด และพร้อมที่จะคอยฟังคำสั่งของคณะในการเคลื่อนไหวที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองทันที แม้ผู้บังคับบัญชาระดับสูงผู้ใดที่มีได้เป็นสมาชิกอยู่ในคณะ ร.ศ.130 จะออกคำสั่งประการใดก็ไม่เป็นผลใดๆทั้งสิ้น ในการนี้คณะ ร.ศ. 130 ได้วางแผนโดยถือเอาเสียงปืนใหญ่ที่ถือเป็นอาณัติสัญญาณ ดังขึ้นสามนัดในเขตพระนคร กองกำลังทหารของคณะจะใช้กำลังเข้าขอร้องเชิงบังคับให้นายทหารชั้นผู้ใหญ่บางคนทีคณะเห็นสมควรและชี้ตัวไว้แล้ว เข้าเป็นสมาชิกของคณะ ร.ศ.130 ทันที ในขณะที่นั้น ซึ่งคณะมีความมั่นใจเต็มเปี่ยมที่จะต้องสำเร็จในทันที จากนั้นคณะ ร.ศ. 130 จะได้ดำเนินการขอพระราชทานยื่นเสนอต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้มีพระบรมราชวินิจฉัยทรงลดพระราชอำนาจลงอยู่ภายใต้กฎหมายอันสูงสุดของชาติ คือ รัฐธรรมนูญ โดยจะต้องไม่มีการต่อสู้กันเลย แต่หากว่าบังเอิญเกิดความผิดพลาดประการใดเกิดขึ้น ก็เป็นความจำเป็นที่คณะจะต้องเดินหน้ากระทำการต่อไป สุดแล้วแต่เหตุการณ์และสถานการณ์ขณะนั้นจะเป็นไป ในการนี้ คณะ ร.ศ.130 ได้เตรียมการไว้ว่า หากแผนการเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จ จะได้ทูลเชิญเจ้านายขึ้นเป็นประธานาธิบดีคนแรกแห่งสาธารณรัฐไทย โดยฝ่ายทหารบกจะเชิญทูลกระหม่อมจักรพงษ์ ฝ่ายทหารเรือจะเชิญทูลกระหม่อมบริพัตร และฝ่ายกฎหมายกับฝ่ายพลเรือนจะเชิญทูลเสด็จในกรมหลวงราชบุรี แต่ก็ยังมีข้อคิดเห็นที่สนใจว่า คณะยังมีความเห็นพ้องกันว่า จะต้องให้ประชาชนเห็นพ้องด้วย

2.2.8 เมื่อทหารในเขตพระนครได้เข้าเป็นสมาชิกของคณะ ร.ศ.130 แทบทั้งหมดแล้ว ก่อนที่จะได้ดำเนินการตามแผนการ คณะได้มีความเห็นพ้องต้องกันว่าเพื่อให้เกิดความรอบคอบที่สุดจึงจำเป็นที่จะต้องมีการเกลี้ยกล่อมให้หน่วยทหารในส่วนภูมิภาคเข้ามาเป็นกำลังของคณะด้วย เพื่อที่หากคณะได้ดำเนินการปฏิวัติอาจจะมีการต่อสู้ขัดขวางจากหน่วยทหารในพื้นที่ใกล้เคียงพระนครได้ โดยมีการจัดกำลังของคณะ ร.ศ.130 ไปเกลี้ยกล่อมทหารหน่วยต่าง ๆ ดังนี้

- 1) หน่วยทหารกองพลที่ 3 มณฑลอยุธยา โดย หม่อมราชวงศ์แช่ รัชนิกร
- 2) หน่วยทหารกองพลที่ 2 มณฑลนครไชยศรี โดย ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ และ ร.ต.จรรยา ษตะเมษ
- 3) หน่วยทหารกองพลที่ 4 มณฑลราชบุรี โดย ร.ต.บุญ แดงวิเชียร และ ร.ต.โกย
- 4) หน่วยทหารกองพลที่ 6 มณฑลนครสวรรค์ โดย ร.ต.จันทร์ ปานสีด้า
- 5) หน่วยทหารกองพลที่ 7 มณฑลพิษณุโลก โดย ร.อ.หลวงสินาดโยธารักษ์ (เต็มหรือยุทธ คงอยู่) ซึ่งในเหตุการณ์สำคัญนี้เอง ร.อ.หลวงสินาดโยธารักษ์ ผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากคณะให้ไปดำเนินการเกลี้ยกล่อมทหารในหน่วยทหารกองพลที่ 7 มณฑลพิษณุโลก ซึ่งคนจะต้องเดินทางไปรับตำแหน่ง ณ ที่นั่นด้วย แทนที่จะเดินทางไปดำเนินการตามที่ได้ตกลงไว้กับคณะ กลับเดินทางไปพบ ร.ท.ทองอยู่ มหาเด็กลคน โปรดของทูลกระหม่อมจักรพงษ์ เพื่อเล่าเรื่องราวแผนการของคณะ ร.ศ.130 ให้ทราบ เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือจึงพากันไปเฝ้าหม่อมเจ้าพันธุ์ประวัดี ผู้บังคับการกรมทหารช่างที่ 1 รักษาพระองค์ เมื่อหม่อมเจ้าพันธุ์ประวัดีได้ทรงทราบความแล้วจึงนำความขึ้นกราบทูลทูลกระหม่อมจักรพงษ์ ทูลกระหม่อมจักรพงษ์ จึงรีบรุดเดินทางไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กราบทูลพฤติการณ์ของคณะ ร.ศ.130 และแผนการที่จะปราบปรามคณะ ร.ศ.130 ในวันนั้นเอง (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และณัฐพล ใจจริง, 2556: 78) ทำให้ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะ ร.ศ.130 ประสบความสำเร็จล้มเหลว

3. แนวคิดและวรรณกรรมที่เป็นพื้นฐานแนวคิดเสรีนิยม

3.1 ความหมายของเสรีนิยม

ความหมายของคำว่าเสรีนิยมที่เป็นความหมายทางการเมือง ความหมายนี้มีใช้ครั้งแรกในประเทศสเปน ระหว่าง ค.ศ.1810-1820 คำว่าพวกเสรีนิยม(Liberales) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ต่อต้านกลุ่มผู้นิยมเจ้า (Servides) พวกเสรีนิยมเป็นบุคคลที่ได้รับอิทธิพลจากการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส ค.ศ.1789 และด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงต้องการสถาปนารัฐธรรมนูญที่ปลอดจากอิทธิพลของศาสนา (Secular constitution) และให้มีเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ คำว่าเสรีนิยมในความหมายนี้พวกนิยมเจ้าเป็นผู้ตั้งขึ้น ดังนั้นจึงมีความหมายในเชิงลบ กล่าวคือหมายถึง พวกนิยมการปฏิรูปที่เป็นอันตรายต่อบ้านเมือง เพราะคนดังกล่าวไม่เคร่งครัดในศีลธรรมจรรยา (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 8) เมื่อมองย้อนกลับไป ผู้ที่ถือว่ามีแนวความคิดเสรีนิยมเช่น จอห์น ล็อก และมองเตสกีเออ

อาจจะถือได้ว่าเป็นนักคิดที่มีจิตใจแบบเสรีนิยม แม้ว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าว อุดมการณ์เสรีนิยมยังไม่ถือกำเนิดขึ้นในยุโรป เนื้อหาหลักของแนวคิดเสรีนิยม คือ เสรีภาพ (freedom) ความเสมอภาค (equality) และข้อตกลงระหว่างปัจเจกบุคคลในสังคมในอันที่จะปกป้องรักษาสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเนื้อหาหลักของแนวคิดเสรีนิยม จึงสามารถกล่าวได้ว่า อำนาจอธิปไตยหรืออำนาจขององค์อธิปัตย์ มีที่มาจากข้อตกลงร่วมกันระหว่างปัจเจกบุคคลในสังคมนั้น โดยรัฐหรือองค์อธิปัตย์ สามารถใช้อำนาจนั้นได้เฉพาะแต่เพื่อให้สามารถรักษาเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในสังคม และรักษาความเท่าเทียมกันในการใช้สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเท่านั้น

Noberto Bobbio กล่าวว่า “การให้ความหมายของเสรีนิยมที่สามัญทั่วไปที่สุดนั้น คือ เสรีนิยม หมายถึง แนวคิดเฉพาะเจาะจงแบบหนึ่งเกี่ยวกับรัฐที่ซึ่งรัฐถูกคิดถึงในลักษณะที่มีอำนาจหน้าที่จำกัด” (บ็อบบิโอ, 2558: 1) ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาหลักของแนวคิดเสรีนิยมประกอบกับการให้ความหมายของเสรีนิยม จึงสามารถนิยามได้ว่า เสรีนิยม หมายถึง ปรัชญาการเมืองหรือมุมมองทางโลกซึ่งตั้งอยู่บนความคิดเสรีภาพและความเสมอภาค เป็นแนวคิดเฉพาะเจาะจงแบบหนึ่งเกี่ยวกับรัฐที่ซึ่งรัฐถูกคิดถึงในลักษณะที่มีอำนาจหน้าที่จำกัด จากคำนิยามดังกล่าว สามารถแยกองค์ประกอบของความหมายอันมีลักษณะพื้นฐานดังต่อไปนี้

3.1.1 “อำนาจอธิปไตยที่มีขีดจำกัด หมายถึง รัฐซึ่งอำนาจสาธารณะถูกกำกับโดยบรรทัดฐานทั่วไป (กฎหมายมูลฐานหรือกฎหมายรัฐธรรมนูญ) และอำนาจนั้นจะต้องถูกใช้ภายในกรอบของกฎหมายซึ่งคอยกำกับมัน” (บ็อบบิโอ, 2558: 16)

คำว่า รัฐที่มีบทบาทจำกัด หมายถึงการจำกัดในเชิงบทบาทหน้าที่ รัฐจะใช้อำนาจได้ภายใต้กรอบโครงข่ายของกฎหมายที่กำกับไว้เท่านั้น ในขณะที่พลเมืองก็ได้รับการรับประกันสิทธิในการขอความช่วยเหลือจากกระบวนการยุติธรรมที่เป็นอิสระ เพื่อสร้างหรือป้องกันไม่ให้เกิดการใช้อำนาจในทางที่ผิดหรือสิ้นเกิน ดังนั้น รัฐที่ให้ความสำคัญกับสิทธิ ก็คือรัฐที่อำนาจมหาชนถูกจำกัดด้วยบรรทัดฐานทั่วไป (กฎหมายพื้นฐานหรือกฎหมายรัฐธรรมนูญ) และในแง่นี้ รัฐที่ให้ความสำคัญกับสิทธิ จึงเป็นภาพสะท้อนของทฤษฎีเก่าแก่ที่สืบย้อนกลับไปถึงยุคคลาสสิกและสืบทอดมาสู่ทฤษฎีทางการเมืองในยุคกลาง นั่นก็คือ การเสนอว่า การปกครองโดยกฎหมายนั้นอยู่เหนือกว่าการปกครองโดยมนุษย์ หรือที่กล่าวกันว่ากฎหมายเป็นผู้สร้างกษัตริย์ เมื่อเราพูดถึงรัฐที่ให้ความสำคัญกับสิทธิในบริบทของคำอธิบายรัฐแบบเสรีนิยม เราจำเป็นต้องเพิ่มเติมคุณลักษณะอีกประการ นั่นคือ การบัญญัติหลักการพื้นฐาน (constitutional formulation) ของสิทธิตามธรรมชาติขึ้นมา หรือพูดอีกอย่างก็คือ การเปลี่ยนให้สิทธิเหล่านี้ให้กลายเป็นสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย และเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายอย่างเหมาะสม ในทฤษฎีเสรีนิยม รัฐที่ให้ความสำคัญกับสิทธิไม่ใช่เพียงรัฐที่อำนาจมหาชนอยู่ใต้กฎทั่วไปของประเทศ ทว่าตัวกฎเอง

ยังต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดสำคัญอันมีที่มาจากกรยอมรับในสิทธิขั้นพื้นฐานบางอย่างที่ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญในฐานะหลักการสำคัญอันล่วงละเมิดมิได้ จากมุมมองเช่นนี้ เราจึงสามารถแยกแยะ รัฐที่ให้ความสำคัญกับสิทธิในความหมายที่ลึกซึ้ง ออกจากรัฐที่ให้ความสำคัญกับสิทธิในความหมายที่ตื้นเขิน ซึ่งไม่ได้หมายถึงรัฐที่ปกครองแบบเผด็จการและปกครองด้วยกฎหมายแทนที่จะโดยมนุษย์ ขณะเดียวกันก็ยังแยกแยะ รัฐที่ให้ความสำคัญกับสิทธิที่ตื้นเขินกว่านั้นออกมาได้ ในแง่ความหมายที่ลึกซึ้งที่ทฤษฎีเสรีนิยมอ้างถึง รัฐที่ให้ความสำคัญกับสิทธิได้คุณลักษณะที่แน่นอนตายตัว มาจากกลไกทางรัฐธรรมนูญทั้งหมด ที่คอยขัดขวางหรือกีดกันการใช้อำนาจอย่างไม่ชอบธรรมและตามอำเภอใจ รวมทั้งยังกีดขวางหรือยับยั้งการใช้อำนาจในทางที่ผิดและละเมิดกฎหมายด้วย เสรีนิยมเชื่อมั่นว่ารัฐบาลที่มีอำนาจจำกัดจะมีประโยชน์ต่อสังคมมากกว่ารัฐบาลที่มีอำนาจไม่จำกัด เป้าหมายดังกล่าวนี้จะบรรลุถึงได้ก็จำเป็นที่จะต้องทำให้อำนาจของรัฐบาลนั้นแบ่งออกเป็นหลาย ๆ ส่วน และสร้างกลไกให้แต่ละส่วนของการใช้อำนาจนั้นได้ตรวจสอบและคานอำนาจซึ่งกันและกัน และกลไกนี้จะต้องสถาปนาไว้ในรัฐธรรมนูญที่เขียนบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรให้รู้กันทั่วไป (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 13)

3.1.2 ปัจเจกบุคคลนิยม หมายถึง “รัฐเป็นที่รวมของปัจเจกบุคคลจำนวนมาก และรัฐได้รูปแบบของตัวมาก็แต่โดยผ่านการกระทำของปัจเจกบุคคลทั้งหลายและบรรดาความสัมพันธ์ที่พวกเขาสถาปนาขึ้นต่อกันเท่านั้น” (บ็อบบิโอ, 2558: 56) นั่นคือ มนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลสำคัญที่สุดเหนือศาสนา สังคม และรัฐ ความคิดปัจเจกบุคคลนิยมถือเป็นแกนกลางของลัทธิเสรีนิยมอย่างชัดเจน มนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลย่อมมีความสำคัญสูงสุด คือสำคัญกว่ากลุ่มทางสังคมหรือองค์กรใดๆทั้งสิ้น (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 11)

ลัทธิปัจเจกนิยมเป็นลัทธิทางสังคมที่เกิดขึ้นในยุคกลาง ลัทธิปัจเจกนิยมจะเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ที่อยู่เหนือโชคชะตาและยังเคารพเพื่อนมนุษย์ด้วยตนเอง ปัจเจกนิยมเป็นแนวคิดแบบมนุษยนิยมแบบหนึ่ง ที่มองว่า ตัวบุคคลหนึ่งคนสำคัญเท่าๆกันอย่างเสมอภาค ไม่มีใครสูงต่ำ ดีเลวไปกว่ากันแนวคิดนี้ เป็นรากฐานการปกครองแบบประชาธิปไตย เสรีทุนนิยมด้วย และเป็นฐานความคิดแบบสิทธิมนุษยชนอีกด้วย ปัจเจกในที่นี้ก็หมายถึงบุคคลบุคคลหนึ่ง ความเป็นปัจเจกหมายถึงการยอมรับความมีอัตลักษณ์และความเป็นเอกเทศของบุคคลหนึ่ง คุณค่าของปัจเจกนิยมในทางบวกนั้นอยู่ที่ความเป็นตัวของตัวเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มีอิสระทางความคิดและการสร้างสรรค์ อาจกล่าวได้ว่าลัทธิปัจเจกนิยมเป็นลัทธิที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์เชื่อว่าแต่ละคนล้วนแต่มีเอกลักษณ์พิเศษในแบบของตน มีความเท่าเทียมกันในทุกด้านให้ความสำคัญกับตนเอง แต่ละคนเคารพสิทธิกัน ไม่มายุ่งเรื่องส่วนตัว ฟังพากันพอประมาณ แต่ถ้าเป็นแบบสุดโต่งก็จะมองว่าตนเองเป็นศูนย์กลางของจักรวาล

3.1.3 เสรีภาพ หมายถึง ความมีอิสระในการกระทำใด ๆ ของบุคคล ซึ่งการกระทำนั้นจะต้องไม่เป็นการละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่ขัดต่อกฎหมาย อำนาจตัดสินใจด้วยตนเองของมนุษย์ที่จะเลือกดำเนินพฤติกรรมของตนเอง โดยไม่มีบุคคลอื่นใดอ้างหรือใช้อำนาจสอดแทรกเข้ามาเกี่ยวข้องการตัดสินใจนั้น ซึ่งก็เป็นความหมายของเสรีภาพในทางปรัชญาเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วการที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแล้วแต่ละคนจะตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดย่อมต้องคำนึงถึงกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎเกณฑ์ของสังคมที่เป็นกฎหมายอีกด้วย หรือ “เสรีภาพ” ตามความหมายในทางกฎหมาย จึงหมายความว่าอำนาจของคนเราที่จะตัดสินใจด้วยตนเองที่จะกระทำหรือไม่กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย เสรีภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งเพราะมันช่วยเสริมให้ลักษณะปัจเจกบุคคลนิยมในข้อที่สองเป็นจริงได้ นั่นคือ ปัจเจกบุคคลจะมีความหมายก่อนเมื่อเขามีเสรีภาพที่จะเลือกกระทำหรือไม่กระทำตามที่ตนปรารถนา อย่างไรก็ตามเสรีภาพในความหมายของเสรีนิยมนั้นหมายถึง เสรีภาพภายใต้กฎหมาย ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันมิให้การใช้เสรีภาพของบุคคลหนึ่งต้องกลายเป็นการกระทำที่ปล่อยปละละเลยตามอำเภอใจ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 11)

3.1.4 ความเสมอภาค หมายถึง การที่บุคคลหรือประชาชนที่อยู่ในสถานะเดียวกันย่อมมีสิทธิที่จะได้รับ หรือการใช้การบริการสาธารณะได้อย่างเดียวกันภายใต้ระเบียบเดียวกัน ซึ่งตัวแทนของรัฐบาลหรือข้าราชการของรัฐ ไม่สามารถที่จะเลือกปฏิบัติหรือการให้บริการกับประชาชนเฉพาะคนใด คนหนึ่งได้ เสรีนิยมเชื่อว่ามนุษย์เรานั้นอย่างน้อยก็เกิดมาเท่าเทียมกัน และด้วยเหตุนี้การเกิดเป็นมนุษย์จึงมีคุณค่าทางศีลธรรมเสมอกัน ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะยากดีมีเงินหรือสูงต่ำต่างกันอย่างใดก็ตาม (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 12)

มโนทัศน์เรื่องความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน เป็นมโนทัศน์ที่ได้รับ ความสนใจอยู่ในวงการปรัชญา โดยเฉพาะปรัชญาการเมืองมาช้านานแล้ว อย่างน้อยในบทสนทนาชื่อ The Republic ของเพลโต (Plato) ซึ่งเป็นงานปรัชญาการเมืองระดับคลาสสิกเมื่อกว่าสองพันปีที่แล้ว ก็มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความเสมอภาคนี้อยู่ไม่น้อยเท่าที่เข้าใจกันอยู่ทั่วไปนั้น เพลโตพยายามเสนอข้อวิพากษ์ต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยของนครรัฐเอเธนส์ในขณะนั้น หลักการพื้นฐานประการหนึ่งของการปกครองแบบประชาธิปไตยก็คือการเคารพในความเสมอภาคกันในหมู่พลเมืองทั้งหลาย ตามหลักการประชาธิปไตยแล้ว ไม่มีเสียงของใครที่ดังหรือควรได้รับความสำคัญมากกว่าเสียงของคนอื่น การถกเถียงในเชิงปรัชญาว่าเราควรจะถือว่าบรรดาพลเมืองของรัฐนั้น มีความเสมอภาคหรือมีความสำคัญเท่าเทียมกันหรือไม่ เริ่มต้นอย่างจริงจังเมื่อมีการนำเสนอข้อสนับสนุนทางปรัชญาให้กับแนวการปกครองแบบประชาธิปไตยเมื่อประมาณสามสี่ร้อยปีมานี้ โดยเฉพาะจากงานเขียนของนักปรัชญาที่ถือเป็นผู้วางรากฐานให้กับการปกครองแบบประชาธิปไตย

ในยุโรป อย่างเช่น โทมัส ฮอบบส์ (Thomas Hobbes) จอห์น ล็อก (John Locke) และฌอง ฌาค รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) นักคิดเหล่านี้มีความเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตยแตกต่างกันในรายละเอียด แต่พื้นฐานความคิดในส่วนที่เกี่ยวกับความเสมอภาคในหมู่พลเมืองของรัฐนั้นดูจะคล้ายคลึงกัน พวกเขาถือว่ารัฐนั้นเกิดขึ้นมาจากการรวมตัวของบรรดาปัจเจกชน ผู้มีความเท่าเทียมหรือเสมอภาคกันในคุณสมบัติที่สำคัญบางประการ แต่ก็มีใช้ว่านักปรัชญาเหล่านี้จะเข้าใจตรงกันว่า คุณสมบัติดังกล่าวนี้ก็คืออะไร ฮอบบส์ เชื่อว่าโดยรวม ๆ แล้วบรรดาปัจเจกชนมีความเท่าเทียมกันในแง่กำลังความสามารถ และพยายามจะสร้างทฤษฎีการเมืองของเขาขึ้นมาจากฐานคิดดังกล่าว ล็อกมีความเห็นต่างออกไป โดยเสนอว่าถึงแม้ตามข้อเท็จจริงแล้วคนทั้งหลายอาจจะมีสถานภาพในแง่กำลังความสามารถแตกต่างกันได้ แต่เขาเหล่านั้นมีฐานะเป็นมนุษย์ผู้ทรงสิทธิได้เท่า ๆ กัน ส่วนรูสโซนั้นดูจะเชื่อมโยงความเสมอภาคของมนุษย์ไว้กับแนวคิดของเขาเรื่องเสรีภาพที่มนุษย์มีอยู่โดยธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโดยรวม ๆ แล้ว นักคิดเหล่านี้ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคในหมู่พลเมืองไว้เป็นพื้นฐาน และปฏิเสธแนวคิดที่เชื่อว่ามีผู้ที่มีสิทธิมีอำนาจเหนือกว่าผู้อื่นโดยธรรมชาติ อันเป็นความเชื่อที่พบในแนวคิดของผู้ที่เชื่อในเรื่องอำนาจอันเป็นเทวสิทธิของกษัตริย์ หลักความเสมอภาคถือว่าเป็นหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยมิต้องคำนึงถึงคุณสมบัติอื่น ๆ อาทิ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิด เป็นต้น และขณะเดียวกันก็ถือได้ว่าหลักความเสมอภาคนี้เป็นหลักที่ควบคุมมิให้รัฐใช้อำนาจของตนตามอำเภอใจ โดยการใช้อำนาจของรัฐแก่กลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งรัฐต้องสามารถอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดรัฐจึงกระทำการอันก่อให้เกิดผลกระทบหรือเป็นการให้ประโยชน์แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น โดยเฉพาะ หากการให้เหตุผลไม่อาจรับฟังได้แสดงว่าการใช้อำนาจของรัฐนั้นเป็นไปตามอำเภอใจ ดังนั้นหลักความเสมอภาคจึงเป็นหลักสำคัญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสามารถนำมาตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ได้หลักแห่งความเสมอภาคเป็นหลักเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติแก่บุคคลทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แต่โดยการใช้หลักความเสมอภาคที่มีความหลากหลายในการปฏิบัติเนื่องจากสาระสำคัญของข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันไป ดังนั้นการปฏิบัติแก่บุคคลตามหลักความเสมอภาคย่อมแตกต่างกันไปทั้งนี้ย่อมต้องเป็นความแตกต่างที่ยอมรับได้ ซึ่งหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคเพื่อให้เกิดความยุติธรรม หลักแห่งความเสมอภาคเป็นหลักซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลในการที่จะได้รับผลปฏิบัติอย่างเสมอภาคจากรัฐ โดยองค์กรของรัฐเป็นผู้ถูกผูกพันที่จะต้องไม่กระทำการอันเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาค แต่หากมีการกระทำอันส่งผลกระทบต่อหลักความเสมอภาคแล้วผู้ได้รับการกระทบสิทธิย่อมมีสิทธิฟ้องร้องต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อเยียวยาสิทธิได้ ดังนั้นความผูกพันต่อหลัก

ความเสมอภาคจึงมีผู้เกี่ยวข้อง คือ ผู้กล่าวอ้างให้ได้รับการปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคอัน ได้แก่ ผู้ทรงสิทธิซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา และนิติบุคคล และผู้ผูกพันที่จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลตามหลักความเสมอภาคอันได้แก่องค์กรของรัฐนั่นเอง

3.2 ภาพรวมเกี่ยวกับแนวคิดเสรีนิยม

แนวคิดเสรีนิยมเกิดขึ้นจากการยอมรับว่าเสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญสำหรับปัจเจกชน แม้ว่าจะมีนักเสรีนิยมบางคนมิได้ถือว่าเสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับปัจเจกชนหรือเป็นสิ่งเดียวที่สำคัญ ยังมีสิ่งอื่นเช่น ความเสมอภาคซึ่งสำคัญพอๆกัน แต่ “นักเสรีนิยมโดยทั่วไปถือเอาเสรีภาพเป็นเรื่องสำคัญที่สุดหรือเป็นแก่นของแนวคิดนี้” (ปริชา ช้างขวัญยืน, 2538: 326)

หัวใจสำคัญของความคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยมคือ ปัจเจกบุคคลหรือบุคคลแต่ละคนหรือมนุษย์แต่ละคน เสรีนิยมเริ่มที่การมองธรรมชาติของมนุษย์ว่า สิทธิเสรีภาพเป็นคุณสมบัติที่อยู่คู่กับมนุษย์มาตั้งแต่เกิด และมนุษย์แตกต่างจากสัตว์โลกอื่นๆคือ มนุษย์มีความสามารถในการใช้เหตุผล นั่นคือมนุษย์มีเหตุผลและรู้จักใช้ปัญญา นอกจากนั้นมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่เห็นแก่ตัวโดยธรรมชาติ และมีความจำเป็นทางธรรมชาติที่ต้องการแสวงหาวัตถุปัจจัยมาสนองความต้องการส่วนบุคคลนั้น และยิ่งเมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกัน ในชุมชนเป็นสังคม มนุษย์ยังมีความต้องการชนิดอื่นเพิ่มขึ้นมาอีกมากมาย ดังนั้น “มนุษย์โดยธรรมชาติมีสิทธิเสรีภาพโดยเท่าเทียมกันในการกระทำการใดๆเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลนั้น” (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และคณะ, 2550: 187)

จุดประสงค์ของลัทธิเสรีนิยมก็คือ “การให้เสรีภาพแก่บุคคลให้มากที่สุด การให้เสรีภาพอาจต้องมีข้อจำกัดเพื่อให้เกิดเสรีภาพจำนวนมากแก่คนจำนวนมาก บางครั้งอาจจะต้องลดเสรีภาพของคนกลุ่มน้อยเพื่อเสรีภาพของคนกลุ่มใหญ่” (ปริชา ช้างขวัญยืน, 2538: 327) แต่อย่างน้อยการมุ่งให้เสรีภาพมากๆ ก็ต้องเน้นความสำคัญของปัจเจกชน และเสรีภาพที่สำคัญของปัจเจกชนก็คือเสรีภาพในชีวิตและทรัพย์สิน เมื่อมนุษย์ที่เห็นแก่ตัวหลายคนมาอยู่รวมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่งและถ้ามนุษย์ทุกคนเหล่านั้นสามารถใช้สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีขอบเขตจำกัด ดังนั้น การใช้ทรัพยากรของมนุษย์คนหนึ่งย่อมไปกระทบกระเทือนผลประโยชน์หรือการตอบสนองความต้องการของมนุษย์คนอื่น ในสภาวะเช่นนี้ทุกคนจึงมีความเท่าเทียมกันที่จะเจ็บตัวหรือได้รับอันตราย ซึ่งเกิดจากความขัดแย้งกันระหว่างมนุษย์ที่เห็นแก่ตัวที่ต้องแย่งชิงทรัพยากรกัน (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และคณะ, 2550: 188)

ดังนั้น จึงต้องมีอำนาจกลางซึ่งเป็นอำนาจทางการเมืองเข้ามารักษากฎกติกา ไม่ให้ผลร้ายที่เกิดจากการแข่งขันกันอย่างเห็นแก่ตัวของมนุษย์มาทำร้ายผลประโยชน์ส่วนรวมของสังคม “รัฐเป็นอำนาจในการบังคับมนุษย์เพื่อปกป้องสังคม อำนาจสูงสุดหรืออำนาจอธิปไตยถูกใช้โดยรัฐ

ผ่านทางกฎหมายและกลไกทางอำนาจอื่นๆ เพื่อปกป้องรักษาสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลอันเป็นหัวใจของเสรีนิยม” (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และคณะ, 2550: 189) จะเห็นได้ว่าตามแนวทางของเสรีนิยมกติกาศรีหรือกฎหมายที่สร้างขึ้นนี้จะไม่มุ่งบังคับปัจเจกชน ให้กระทำการอย่างนั้นอย่างนี้เพื่อจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ แต่มุ่งป้องกันการละเมิดชีวิตและทรัพย์สินของปัจเจกชนอื่นๆ “สังคมมนุษย์ตามความคิดแบบเสรีนิยมจึงยังหมายถึง สิ่งที่เปรียบเสมือนข้อตกลงของปัจเจกบุคคลหลายคนเพื่อมาอยู่รวมกัน เพื่อให้สามารถรักษาสิทธิเสรีภาพและรักษาความเท่าเทียมกันในการใช้สิทธิและเสรีภาพได้อย่างมีความยั่งยืน มีเสถียรภาพ และความปลอดภัย” (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และคณะ, 2550: 189)

ดังนั้น การที่จะเข้าใจแนวคิดเสรีนิยมจึงขอยกเอาคำกล่าวกว้างๆ ที่สามารถอ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย คือ อุดมการณ์เสรีนิยมนี้ เป็นอุดมการณ์ที่ให้น้ำหนักกับความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะต้องมีศักดิ์ศรี มีสิทธิเสรีภาพ เช่น เสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ที่สำคัญคือเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในทางการเมือง ฯลฯ ขณะเดียวกันมนุษย์ที่ถือกำเนิดมาในโลกนี้แม้จะแตกต่างกันในฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ และแหล่งกำเนิด แต่ก็ต้องมีความเสมอภาคกันโดยเป็นประชาชนที่เท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายและเสมอภาคในทางการเมืองบนพื้นฐานของอุดมการณ์เสรีนิยม อันได้แก่ เสรีภาพและความเสมอภาค (ลิจิต ชีรเวคิน, 2551) หลักสำคัญของอุดมการณ์เสรีนิยมอีกประการหนึ่ง คือ การให้ความสำคัญกับการรักษา ส่งเสริม เสรีภาพของประชาชน ต่อต้านการจำกัดเสรีภาพของการแสดงออก ต่อต้านการออกกฎหมายควบคุมความเชื่อหรือค่านิยมที่ปัจเจกชนยึดถือ เช่น ค่านิยมการเป็นสาวประเภท 2

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า “เนื้อหาหลักของเสรีนิยม คือ เสรีภาพ (freedom) ความเสมอภาค (equality) และข้อตกลงระหว่างปัจเจกบุคคลในสังคมในอันที่จะปกป้องรักษาสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล” (ลิจิต ชีรเวคิน, 2551)

3.3 วิวัฒนาการของแนวคิดเสรีนิยม

มีวิวัฒนาการของลัทธิเสรีนิยมได้หลายแบบ เช่น มองว่าลัทธิเสรีนิยมเกิดขึ้นมาพร้อมพัฒนาการของชาติหรือรัฐประชาชาติ และเมื่อมองแบบนี้ลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศก็จะปรากฏเห็นได้ชัด ทำให้มองได้ว่าพัฒนาการของลัทธิเสรีนิยมในอังกฤษมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ในขณะที่ลัทธิเสรีนิยมในฝรั่งเศสค่อนข้างจะคึกโครมด้วยอิทธิพลของความเชื่อมั่นในเหตุผลของมนุษย์ในยุคแห่งความรู้แจ้งหรือยุคแห่งภูมิธรรม (The Enlightenment) (สมเด็จพระวันทนา, 2544: 8) เสรีนิยม (Liberalism) เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในปัจจุบัน ก่อตัวขึ้นในศตวรรษที่ 16 ซึ่งเป็นช่วงเวลาทีระบบฟิวดัลในยุโรปกำลังล่มสลาย และสังคมสมัยใหม่ที่ทุนเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต

เริ่มก่อตัวขึ้น อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์เสรีนิยมในยุคแรกเริ่มแตกต่างจากยุคสมัยใหม่ จากจุดเริ่มต้นที่มุ่งต่อต้านอำนาจที่สมบูรณ์เด็ดขาดของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และอภิสิทธิ์ของเหล่าขุนนางในระบบฟิวดัล สนับสนุนอำนาจของประชาชนผ่านการมีรัฐบาลที่มาจากตัวแทนของประชาชน มาสู่ยุคสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นจำกัดการใช้อำนาจของรัฐเหนือสังคมในทุกรูปแบบ สนับสนุนส่งเสริมเศรษฐกิจเสรีในระบบทุนนิยม แนวความคิดสำคัญอันหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของแนวคิดเสรีนิยม คือ การจำกัดอำนาจรัฐ หรือ การที่ผู้ปกครองหรือคณะผู้ปกครองจำต้องปฏิบัติตามกฎหมายในการใช้อำนาจใดๆก็ตาม เมื่อพิจารณาจากข้อความดังกล่าว อาจจะกล่าวได้ว่าการจำกัดอำนาจของกษัตริย์และการถ่วงดุลอำนาจของกษัตริย์เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ นับจากศตวรรษที่ 8 เป็นต้นมา สถาบันการเมืองการปกครองอังกฤษเริ่มรับอำนาจของคริสตจักร และเกิดจารีตประเพณีว่ากษัตริย์ปกครองโดยพระประสงค์ของพระเจ้า โดยมีพระราชพิธีปฏิญาณตนขึ้นสู่บัลลังก์ ต่อพระเจ้าเป็นเจ้า ดังนั้น อำนาจของกษัตริย์จึงไม่มีขีดจำกัด เพราะเป็นอำนาจที่ได้รับมาจากเทวสิทธิ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ พระราชอำนาจของกษัตริย์อังกฤษไม่เคยถูกจำกัดอยู่ภายใต้กฎหมายใด จนกระทั่งถึงรัชสมัยของ “พระเจ้าจอห์น (King John) พระองค์ทรงยอมลงพระนามในบทบัญญัติแม็กนาคาร์ตา (Magna Carta) ค.ศ.1758 อันเป็นบทบัญญัติที่จำกัดอำนาจของกษัตริย์และยอมให้มีการจัดตั้งสภาของขุนนางขึ้นมาถ่วงดุลอำนาจของกษัตริย์” (ธงชัย วงศ์สุวรรณ, 2546: 7) เหตุการณ์ประวัติศาสตร์นี้เอง เป็นหลักของการเริ่มต้นวิวัฒนาการของระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญของอังกฤษ ซึ่งกลายเป็นแม่แบบของราชอาณาจักรทั่วโลกที่เปลี่ยนไปสู่ระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ วิลเลียม เอส โฮลด์สเวิร์ธ (W.S.Holdsworth) เห็นว่า “บทบัญญัติแม็กนาคาร์ตาเป็น ความพยายามครั้งแรกในการแสดงออกในรูปของข้อบัญญัติทางกฎหมายที่แน่นอนชัดเจน ซึ่งนำไปสู่แนวความคิดระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญในเวลาต่อมา” (Holdsworth, 1923: 216) เนื้อหาหลักในบทบัญญัติแม็กนาคาร์ตา กล่าวถึง สิทธิในการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของเสรีชน ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะอยู่ในชนชั้นหรือวรรณะใดก็ตาม และพระเจ้าแผ่นดินจะต้องมอบสิทธินี้ให้กับขุนนางหรือผู้ครอบครองที่ดิน (Vassal) และขุนนางนั้นจะต้องมอบสิทธิให้กับพลเมืองหรือไพร่ในสังกัด โดยพลเมืองทุกคนจะไม่ถูกกดขี่ พ่อค้าและชาวนาไม่จำเป็นต้องมอบสินค้าบางส่วนหรือผลิตผลทางเกษตรให้กับขุนนางหรือพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อเป็นค่าคุ้มครอง ดังเนื้อความในส่วนหนึ่งของมหากฎบัตร ที่กล่าวว่าจะไม่มีบุคคลที่ถูกกักขัง หน่วงเหนี่ยวโดยปราศจากอิสรภาพ หรือถูกยึด ชูกรรโชก ทรัพย์สิน โดยปราศจากคำตัดสินของศาล” นอกจากนี้มีในมหากฎบัตรยังได้กล่าวถึงการเรียกเก็บภาษีของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินจะทรงเรียกเก็บภาษีตามพระราชหฤทัย โดยไม่ผ่านการเห็นชอบจากสภาบริหารราชการแผ่นดิน (The Great Council of the Nation) มิได้

จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติแม้กษัตริย์ อาจถือเป็นเอกสารและเหตุการณ์สำคัญที่บ่งบอกถึงการก้าวเข้าสู่แนวคิดเสรีนิยมในทางปฏิบัติเป็นครั้งแรก และยังมีการกล่าวอ้างถึงในการสร้างความชอบธรรมในการคิดหรือวางแนวทางในการปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศต่าง ๆ ต่อมาเกิด “สงครามกลางเมืองอังกฤษ (English Civil War ค.ศ.1642-1649) ระหว่างฝ่ายที่สนับสนุนสภาที่เรียกว่าพวกเพียวริแตน (Puritan) กับฝ่ายที่สนับสนุนกษัตริย์ที่เรียกว่าพวกกษัตริย์นิยม (Royalist)” (สันติสุข โสภณศิริ, 2555: 83) ผลปรากฏว่า ในปี ค.ศ.1646 กองทัพกษัตริย์เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ประเทศอังกฤษจึงตกอยู่ภายใต้ระบอบสาธารณรัฐราวหนึ่งทศวรรษภายใต้ผู้นำที่เข้มแข็งคือ โอลิเวอร์ ครอมเวลล์ (Oliver Cromwell) แต่ปราศจากความเตรียมพร้อมทางการเมืองทำให้เกิดความจำเป็นต้องยอมรับรูปแบบของรัฐสภาใหม่ที่เรียกว่ารัฐบาลโดยรัฐสภา ซึ่งอำนาจบริหารและอำนาจนิติบัญญัติรวมศูนย์อยู่ที่รัฐสภา โดยในทางปฏิบัติอำนาจสูงสุดอยู่ที่ โอลิเวอร์ ครอมเวลล์ โดยปราศจากการถ่วงดุลอำนาจบริหารและอำนาจนิติบัญญัติ ระบบสาธารณรัฐของครอมเวลล์ ประสบความสำเร็จ หลังจกที่เข้าตัวเสียชีวิตราษฎรได้เรียกร้องให้สถาปนาระบอบกษัตริย์กลับขึ้นมาใหม่ โดยอัญเชิญพระราชโอรสของพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 1 พระนามว่าพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 2 (King Charles II ค.ศ.1660-1685) กลับมาขึ้นครองราชย์ หลังจากพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 2 สิ้นพระชนม์ พระอนุชาของพระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ต่อมาพระนามว่า พระเจ้าเจมส์ที่ 2 (King James II ค.ศ. 1685-1688) พระเจ้าเจมส์ที่ 2 ทรงเป็นกษัตริย์คาทอลิก จึงได้ออกกฎหมายการใช้พระราชอำนาจขัดขวางการกบฏที่สนับสนุนโรมันคาทอลิก และประสงค์จะฟื้นฟูระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กลับมาอีกครั้ง จึงเกิดกลุ่มการเมืองที่สนับสนุนและต่อต้านสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้น ใน ค.ศ. 1688 เจ้าชายเจมส์พระโอรสที่เป็นคาทอลิกก็ประสูติ ทำให้ชาวอังกฤษกลัวว่าราชวงศ์คาทอลิกจะปกครองประเทศจึงอัญเชิญพระสวามีของพระนางแมรีพระธิดาพระเจ้าเจมส์ คือ เจ้าชายวิลเลียมแห่งออเรนจ์ ผู้ปกครองฮอลันดา มานุกอังกฤษ พระเจ้าเจมส์ทรงหลบหนีไปฝรั่งเศส เจ้าหญิงแมรีและเจ้าชายแห่งออเรนจ์ขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระราชินีนาถแมรีที่ 2 และพระเจ้าวิลเลียมที่ 3 เรียกเหตุการณ์นี้ว่า “การปฏิวัติอันรุ่งโรจน์ (The Glorious Revolution)” (สันติสุข โสภณศิริ, 2555: 87) ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของกษัตริย์ทั้งสองพระองค์คือพระราชินีนาถแมรีที่ 2 และพระเจ้าวิลเลียมที่ 3 ทั้งสองพระองค์ได้ทรงกล่าวคำปฏิญาณว่าจะปกครองประเทศภายใต้กฎหมาย และเพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นรัฐสภาจึงออกพระราชบัญญัติสิทธิ (Bill of Rights) ริดรอนพระราชอำนาจมิให้ทรงขัดขวางการออกกฎหมายหรือใช้พระราชทรัพย์และกำลังพลตามพระทัย ทำให้กษัตริย์อังกฤษทรงตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐสภามาถึงทุกวันนี้

“แนวคิดเสรีนิยมถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่มีมาตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 16 เกิดขึ้นในยุโรปช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 – 18 หรือที่เรียกว่ายุคสว่างทางภูมิปัญญา (The age of Enlightenment

ค.ศ. 1600-1788)” (วิทยากร เชียงกุล, 2551: 85) ถึงแม้ว่าจะยังไม่มี ความหมายในเชิงการเมืองอย่างเด่นชัดขึ้นมา ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ เป็นพื้นฐานของแนวคิดเสรีนิยมในทางการเมืองอยู่นั่นเอง แนวคิดสำคัญคือ ไม่เชื่อถือต่อสิทธิอำนาจแบบประเพณีนิยมใน เรื่องศาสนาและการเมือง การมีโลกทัศน์ที่เปิดกว้าง และความเคารพว่าเหตุผลเป็นหลักนำทางและบ่งบอกถึงคุณสมบัติของมนุษย์ ยุคนี้เป็นยุคของการก่อกำเนิดแนวคิดแบบเสรีนิยม สาทกลนิยม โดยแยกโลกของฆราวาสออกจากศาสนาและการต่อต้านสิทธิอำนาจเด็ดขาด ในยุคสมัยเดียวกันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ก็เริ่มขึ้นเนาะว่า อย่างน้อยเหตุการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นตามพระประสงค์ของพระเจ้าเป็นเจ้าเป็นทศนะที่คนยอมรับได้น้อยลง ความเชื่อใหม่คือโลกถูกปกครองด้วยกฎธรรมชาติ ซึ่งเราอาจเข้าใจได้ถ้าเราค้นหาอย่างมีเหตุผล ในช่วงศตวรรษที่ 18 จิตใจของยุครู้แจ้งทางปัญญานี้ได้แผ่ขยายไปสู่สาขาอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดทางการเมืองของนักปรัชญา เช่น จอห์น ล็อก ได้วิพากษ์วิจารณ์ทั้งสังคมและชนชั้นนำโดยใช้หลักเหตุผล ทั้งช่วยสถาปนาให้ “ยุคสมัยนี้มีชื่อเรียกในภายหลังว่า ยุคแห่งเหตุผล (Age of reason)” (วิทยากร เชียงกุล, 2551: 86)

ในสมัยนั้นประเทศในยุโรปส่วนใหญ่ปกครองในรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งอำนาจทั้งหลายตกอยู่กับกษัตริย์หรือไม่ก็ศาสนจักร ต่อมาได้มีนักคิดทางการเมืองที่มีแนวคิดต่อต้านอำนาจดังกล่าวหลายท่าน เช่น แมคเคียวเวลล์ (ต่อต้านอำนาจศาสนจักร) จอห์น ล็อก เป็นต้น ต่อมาความต้องการของผู้ปกครองและประชาชนที่ต้องการเป็นอิสระจากฝ่ายศาสนจักรได้ผลักดันให้ผู้ปกครองและประชาชนดำเนินสัมพันธภาพใหม่ภายใต้หน้าที่และข้อผูกมัดที่เรียกว่ากฎหมายที่จะต้องคอยปกป้องคุ้มครองและดูแลสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองของผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองไม่ให้โดนละเมิดและถูกทำลาย ต่อมาเมื่อเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติในอเมริกา ค.ศ.1776 และในฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ถือเป็นจุดกำเนิดของการจำกัดบทบาทอำนาจรัฐ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเสรีนิยมครั้งสำคัญที่เกิดขึ้นมาจากความคิดของนักปรัชญาการเมือง โดยผู้ที่อาจถือได้ว่าเป็นต้นแบบของความคิดเสรีนิยมก็คือ โทมัส ฮอบส์ ต่อมาเมื่อนักคิดในยุคต่อมาอีกหลายท่านที่ให้แนวคิดที่ถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาแนวคิดเสรีนิยม

3.3.1 แนวคิดเสรีนิยมของ โทมัส ฮอบส์

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes ค.ศ.1588 - 1679) นักปรัชญาเมธีชาวอังกฤษ ผู้เสนอแนวความคิดสัญญาประชาคมในยุคแรกที่ทำให้ความสำคัญกับองค์ธิปไตยว่า ต้องมาจากความเห็นชอบของประชาชนไม่ใช่มาจากเทวสิทธิ์อีกต่อไป โทมัส ฮอบส์เชื่อว่า “มนุษย์มีความเสมอภาคกันทั้งในความสามารถของร่างกายและสติปัญญา ความเสมอภาคที่สำคัญที่สุดคือ ความเท่าเทียมกัน ในความสามารถที่มนุษย์ทั้งปวงจะประหารชีวิตกัน” (สันติสุข โสภณศิริ, 2555: 33) ประเด็นนี้

มีความสำคัญที่สุดเพราะการกลัวความตาย หรือความกลัวถูกทำร้ายถึงตายเป็นแรงผลักดันอันทรงพลังมากที่สุดที่จะทำให้สภาพธรรมชาติกลับกลายเป็นสภาพสงคราม

ดังนั้น กฎแห่งธรรมชาติที่จะช่วยปกป้องรักษาชีวิตของตนเองได้อย่างมั่นคงคือการที่มนุษย์แต่ละคนควรเต็มใจสละสิทธิของตนเองมอบให้แก่ตัวบุคคล หรือคณะบุคคลที่พวกเขายอมรับว่าเป็นองค์อธิปัตย์ของพวกเขา การยินยอมสละสิทธิร่วมกันดังกล่าวเรียกว่า “สัญญาประชาคม” ทั้งนี้มนุษย์แต่ละคนทำสัญญาโดยมุ่งเฉพาะแต่สิ่งที่ดีสำหรับตนเอง นั่นคือทัศนคติที่มุ่งต่อความมั่นคงและการปกป้องรักษาชีวิตของตนเอง และเมื่อแต่ละคนยอมสละสิทธิใด ๆ ตามข้อสัญญาแล้ว เขาย่อมมีพันธะที่จะไม่ขัดขวางองค์อธิปัตย์ที่เขาให้สิทธิไปใช้แทนตัวเขา เพราะการยึดมั่นตามสัญญาประชาคมคือรากฐานของความยุติธรรมทั้งปวง (สันติสุข โสภณศิริ, 2555: 34)

สรุปแล้ว แนวความคิดของโทมัส ฮอบส์ ได้สะท้อนให้เห็นถึงหลักการสำคัญสองประการที่ประกอบขึ้นเป็นความหมายของแนวคิดเสรีนิยม นั่นคือ ประการที่หนึ่ง หลักความเสมอภาค อันจะเห็นได้จากการที่เขาเชื่อว่ามนุษย์มีความเสมอภาคกันทั้งในความสามารถของร่างกายและสติปัญญา ความเสมอภาคที่สำคัญที่สุดคือ ความเท่าเทียมกันความสามารถที่มนุษย์ทั้งปวงจะประหัดประหารกัน และมนุษย์ทั้งปวงในสภาพธรรมชาติมีสิทธิโดยธรรมชาติเท่าเทียมกันคนละหนึ่งเสียงในการสนับสนุนบุคคลหรือคณะบุคคลเป็นองค์อธิปัตย์ ประการที่สอง หลักเสรีภาพ ที่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีสิ่งที่เรียกว่าสิทธิตามธรรมชาติ ในอันที่จะเลือกวิธีการใด ๆ ก็ตามที่จะรักษาความปลอดภัยให้กับตนเองโดยที่ไม่มีผู้ใดมาดำเนินคดีได้ กฎแห่งธรรมชาติที่จะช่วยปกป้องรักษาชีวิตของมนุษย์ได้อย่างมั่นคงคือการที่มนุษย์แต่ละคนควรเต็มใจสละสิทธิของตนเองมอบให้แก่ตัวบุคคล หรือคณะบุคคลที่พวกเขายอมรับว่าเป็นองค์อธิปัตย์ของพวกเขา การยินยอมสละสิทธิร่วมกันดังกล่าวเรียกว่า “สัญญาประชาคม” ทั้งนี้มนุษย์แต่ละคนทำสัญญาโดยมุ่งเฉพาะแต่สิ่งที่ดีสำหรับตนเอง

3.3.2 แนวคิดเสรีนิยมของ จอห์น ล็อก

จอห์น ล็อก (John Locke ค.ศ.1632-1704) เป็นนักปรัชญา ชาวอังกฤษ ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 17 ผู้ซึ่ง มีแนวความคิดสัญญาประชาคมที่ถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของแนวคิดเสรีนิยมในระยะเริ่มต้น ดังกล่าวไว้ว่า “รัฐบาลทั้งปวงมีอำนาจจำกัด และดำรงอยู่เฉพาะโดยความยินยอมของผู้ถูกปกครอง” และ “มนุษย์ทั้งปวงเกิดมาเป็นอิสระ ไม่มีมนุษย์คนใดหรือสังคมใดที่จะมีอำนาจมอบการปกป้องรักษาของพวกเขาให้แก่ผู้อื่นได้” (สันติสุข โสภณศิริ, 2555: 38) แนวคิดที่เขาเสนอต่อมากลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของลัทธิเสรีนิยมทั้งสิ้น ได้แก่ สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ประกอบด้วยสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นและเผยแพร่หลักการเรื่องเสรีภาพของปัจเจกบุคคล รัฐบาลที่มีขนาดเล็กหรือมีบทบาทจำกัด และการให้

ฝ่ายบริหารอยู่ภายใต้การควบคุมของตัวแทนของประชาชนอีกด้วย (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 14) เมื่อพูดถึงอุดมการณ์เสรีนิยม มักมีการยกย่องว่าผู้ก่อให้เกิดอุดมการณ์นี้คือ จอห์น ล็อก (John Locke) เกิดในปี ค.ศ.1632 และถึงแก่กรรมใน ค.ศ.1704 เป็นยุคที่มีความวุ่นวายทางการเมือง มีแนวคิดต่อต้านการใช้อำนาจเด็ดขาด ศักยภาพซึ่งถึงสภาวะธรรมชาติของมนุษย์และเป็นผู้ที่กล่าวถึงเสรีภาพ ความสนใจหลักของเขาคือสังคมและทฤษฎีของความรู้ (พงศ์เพ็ญ สกุนตภัย, 2556: 8-46)

ล็อกเริ่มต้นอธิบายทฤษฎีการเมืองของเขาเหมือนกับฮอบส์ คือเริ่มจากการกล่าวถึง ธรรมชาติของมนุษย์และสภาวะธรรมชาติ แต่ล็อกมองสภาพธรรมชาติของมนุษย์ต่างจากฮอบส์ โดยมองว่ามนุษย์มีเหตุผลและจิตสำนึกที่จะแยกถูกผิดได้ ตระหนักในกฎธรรมชาติว่าคนเราไม่ควรทำลายชีวิต สุขภาพ เสรีภาพ ทรัพย์สินของคนอื่น และมนุษย์เข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมโดยสมัครใจเพื่อสร้างสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อทุกคนเพิ่มขึ้น มากกว่าการที่ต่างคนต่างใช้เสรีภาพของตนแก่กันให้ญาติที่ถูกฆ่าหรือทำร้าย ล็อก เห็นว่า “แม้จะมีการตั้งรัฐบาลขึ้นมาแล้ว ผู้อยู่ภายใต้การปกครองก็ยังมีสิทธิของปัจเจกชนอยู่ องค์กรปัดภัยในท้ายที่สุดแล้วขึ้นอยู่กับการยอมรับของประชาชน จุดมุ่งหมายที่ชอบธรรมของรัฐบาลซึ่งเป็นเหมือนผู้คุ้มครองที่เป็นกลาง คือการปกป้องคุ้มครองชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชน โดยที่รัฐบาลไม่ควรใช้อำนาจมากเกินไป” (วิทยากร เชียงกุล, 2551: 89) สภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะที่ทุกคนมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ คนสามารถกระทำตามที่ตนเลือกภายในขอบเขตที่กฎธรรมชาติกำหนดไว้ สภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะที่ทุกคนมีความเสมอภาคมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่มีผู้ใดมีสิทธิและอำนาจมากกว่าผู้ใด นี่เป็นสิทธิตามธรรมชาติ เป็นสิทธิที่มีอยู่ก่อนการเกิดของสังคมการเมือง คนเสมอภาคกันในแง่ของสิทธิ ไม่ใช่เสมอภาคในความสามารถ “หากรัฐบาลเป็นทรราชย์ เพิ่มภาษีทรัพย์สินทั้งที่ประชาชนไม่เห็นด้วย ประชาชนมีสิทธิผลักดันให้รัฐบาลต้องแก้ไขปรับตนเองผ่านวิถีทางรัฐสภา แต่ถ้ายังไม่ประสบความสำเร็จประชาชนก็มีสิทธิที่จะ โคนล้มรัฐบาลเพื่อเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ที่จะทำหน้าที่นี้ได้ดีกว่า” (วิทยากร เชียงกุล, 2551: 90) ล็อกเชื่อว่าสถาบันกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมีมานานก่อนสังคมหรือรัฐรูปแบบใด ๆ เขาอธิบายว่าสิ่งที่ทำให้เรามีสิทธิเหนือทรัพย์สินของเราคือ “เราเป็นคนทำงานในที่ดินให้ทรัพย์สินงอกเงยขึ้นมา ดังนั้น เราจึงควรมีเสรีภาพที่จะอะไรกับมัน ครอบครองที่เราไม่ทำร้ายคนอื่นและคนอื่นไม่มีสิทธิที่จะมาขโมยแย่งชิงไปจากเรา เรามีสิทธิที่จะขายหรือให้ใครก็ได้ สังคมควรมีพื้นฐานอยู่ที่การแลกเปลี่ยนโดยสมัครใจของประชาชน โดยเป็นอิสระจากการแทรกแซงของรัฐบาล” (วิทยากร เชียงกุล, 2551: 90) ล็อกเห็นว่าปัจเจกชนทำตัวให้เป็นสัตว์สังคมอยู่แล้ว และไม่จำเป็นต้องมีกษัตริย์สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาดูแลความสงบเรียบร้อย สิ่งที่เขาต้องการคือเพียงรัฐบาลที่เป็นกลางมาคอยตัดสินข้อขัดแย้งระหว่างประชาชน เขามองว่า “สังคมจะมั่นคงและสงบได้ต้องมีผู้พิพากษาที่เป็นกลาง มีกฎหมายที่ดี และมีฝ่ายบริหารที่มีอำนาจจำกัด”

(วิทยากร เชียงกุล, 2551: 92) สัญญาประชาคมของล็อคมีสองลักษณะคือ เป็นสัญญาระหว่างปัจเจกชนที่มารวมกันเป็นสังคม สัญญานี้ไม่มีการบังคับเป็นการยินยอมพร้อมใจของบุคคลยอมสละสิทธิและเสรีภาพในสภาวะธรรมชาติบางประการ เพื่อให้เกิดประชาคมโดยหวังจะทำให้การดำรงชีวิตสะดวกสบาย ปลอดภัย และสงบสุขยิ่งขึ้น ล็อคเห็นว่า รัฐบาลจะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัวของบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่โอนให้ใครไม่ได้ และปกป้องสิทธิเสรีภาพของบุคคลให้พ้นจากอำนาจทางการเมือง นั่นคือรัฐบาลจะเข้าไปก้าวก่ายสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเกินกว่าที่ประชาชนได้ยอมสละให้แล้วไม่ได้ ล็อคมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติทั้งในสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศส ทั้งยังเป็น 1 ใน 3 ของนักปรัชญาที่มีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนอกจาก อริสโตเติล และคาร์ล มาร์กซ์ ผลงานชิ้นสำคัญของเขาคือ Two Treatises of Government มีสาระสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเสรีนิยมที่เด่นชัดและครบถ้วนมากกว่าแนวคิดของโทมัส ฮอบส์ ซึ่งสามารถสรุปเป็นข้อได้ดังนี้

- 1) การให้ความสำคัญต่อปัจเจกชนมากกว่ารัฐ เพราะปัจเจกชนเป็นผู้สร้างรัฐและอำนาจของรัฐโดยฉันทานุมัติ หากปราศจากฉันทานุมัติของปัจเจกชนในสังคม รัฐก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้
- 2) ปัจเจกชนมีความสามารถในการดูแลตนเอง และตัดสินใจด้วยตนเองได้ว่าจะดำเนินชีวิตอย่างไรตามที่ต้องการโดยไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น
- 3) ความก้าวหน้าเกิดขึ้นได้ด้วยฝีมือของมนุษย์เพราะความเป็นผู้มีเหตุผล การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตามไม่ใช่เรื่องน่าวิตกเพราะมนุษย์สามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงเพื่อสนองตอบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีได้
- 4) รัฐควรมีอำนาจจำกัด ปล่อยให้ปัจเจกชนมีอิสระในการใช้เหตุผลที่มีอยู่เพื่อตัดสินใจเลือกที่จะดำเนินชีวิตอย่างไร

3.3.3 แนวคิดเสรีนิยมของ มองเตสกีเออ

มองเตสกีเออ (Montesquieu ค.ศ.1689-1755) นักกฎหมายและนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ผู้เป็นต้นตำรับของทฤษฎีการแบ่งและคานอำนาจ ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ มองเตสกีเออเห็นว่า “เสรีภาพที่คนเราสามารถจะกระทำในสิ่งที่เราพึงต้องการและไม่บังคับให้กระทำในสิ่งที่เราต้องการ จะต้องมีกฎหมายเป็นคณกลางมากำหนดว่าประชาชนควรทำอะไรได้แค่ไหนอย่างไร เพราะถ้าให้ประชาชนทุกคนมีอำนาจกระทำในทุกสิ่งที่เขาต้องการได้ เสรีภาพของคนๆหนึ่งอาจจะไปรบกวนเสรีภาพของประชาชนคนอื่นได้ ซึ่งเสรีภาพที่ว่านี้อาจจะมีได้ในระบอบการปกครองแบบกษัตริย์หรือสาธารณรัฐก็ได้ แต่ไม่อาจมีได้ในระบอบการปกครองแบบทรราชย์” (วิทยากร เชียงกุล, 2551: 95)

มองเตสกิเออเป็นนักคิดเสรีนิยม ที่นิยมระบอบอภิชนาธิปไตยแบบเสรีนิยมของอังกฤษในขณะนั้น ซึ่งเขาเห็นว่าเป็นระบบที่มีการคานอำนาจกันระหว่างฝ่ายกษัตริย์ ขุนนาง และประชาชน ได้ดีกว่าระบอบอื่น เขาเสนอว่า “อำนาจที่สำคัญ 3 อย่าง คือ อำนาจออกกฎหมาย อำนาจการบริหารเกี่ยวกับกิจการสาธารณะ และอำนาจตัดสินอาชญากรรมหรือข้อพิพาทของเอกชน ไม่ควรอยู่ในมือของคนๆ เดียว หรือองค์คณะบุคคลเดียวกัน เพราะจะนำไปสู่อำนาจเผด็จการแบบทรราชย์และประชาชนไม่อาจมีเสรีภาพได้” (วิทยากร เชียงกูล, 2551: 96) มองเตสกิเออได้ออกแบบรูปแบบการปกครองออกเป็นสามแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบถูกสนับสนุนด้วย หลักการทางสังคม ของตัวมันเอง ได้แก่

1) ราชาธิปไตย คือ รัฐบาลอิสระที่มีประมุขเป็นบุคคลอันสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษ เช่น กษัตริย์, จักรพรรดิ หรือราชินี เป็นระบอบที่ยึดถือบนหลักการของเกียรติยศ

2) สาธารณรัฐ คือ รัฐบาลอิสระที่มีประมุขเป็นบุคคลที่ได้รับเลือกจากเสียงส่วนใหญ่ของประชาชน เป็นระบอบที่ยึดถือบนหลักการของคุณธรรม

3) เผด็จการ คือ รัฐบาลกดขี่ที่มีประมุขเป็นผู้นำเผด็จการเป็นระบอบที่ยึดถือบนหลักการของความยำเกรง อาจจะสามารถได้ว่าแนวความคิดของมองเตสกิเออได้สะท้อนให้เห็นถึงการจำกัดอำนาจรัฐอันเป็นส่วนหนึ่งของหลักการในแนวคิดเสรีนิยมอย่างเด่นชัดดังที่เขาได้เสนอการคานอำนาจกันระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ เพื่อไม่ให้อำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีมากจนเกินไปอันอาจจะไปกระทบกับเสรีภาพของประชาชนได้ กระนั้นก็ตามการแบ่งแยกอำนาจเป็นแต่ละฝ่ายดังกล่าวข้างต้น มิได้หมายความว่าอำนาจที่ถูกรับแบ่งแยกเป็นแต่ละฝ่ายนี้จะต้องมีองค์กรรองรับการใช้อำนาจที่มีอำนาจเท่าเทียมกันแต่ประการใด จึงเป็นไปได้ที่องค์กรหนึ่งอาจมีอำนาจเหนือองค์กรหนึ่ง เพียงแต่ยอมมิใช่การใช้อำนาจที่เหนือกว่านั้นเป็นไปอย่างเด็ดขาด และเพื่อสร้างความสามารถในการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) จำเป็นอยู่เองที่จะต้องมีการกำหนดมาตรการที่เป็นหลักประกันการใช้อำนาจในประการนี้ระหว่างกันอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3.4 แนวคิดเสรีนิยมของ เดวิด ฮูม

เดวิด ฮูม (David Hume ค.ศ. 1711-1776) เป็นนักปรัชญา และนักประวัติศาสตร์ชาวสกอตแลนด์ ซึ่งเป็นพวกประจักษ์นิยม (Empiricism) และนักตั้งข้อสงสัย (Sceptic) เดวิด ฮูมได้วิจารณ์แนวคิดเกี่ยวกับการที่ประชาชนให้การยอมรับรัฐบาลว่า “จริงๆ แล้วเป็นการตั้งสมมติฐานเท่านั้น ถ้าไปถามประชาชนจริง ประชาชนจะบอกว่าเรื่องนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าเขาจะยอมรับหรือไม่ แต่ขึ้นอยู่กับว่าเขาเกิดมาในสังคมที่มีความจำเป็นต้องเชื่อฟังรัฐ โดยไม่มีทางเลือกอยู่แล้ว” (วิทยากร เชียงกูล, 2551: 98)

“มันเป็นเรื่องของหลักการว่าพลเมืองต้องให้การยอมรับจึงจะถูกปกครองได้ และต้องเป็นการยอมรับที่ต่อเนื่อง ไม่ใช่ยอมรับเฉพาะตอนสร้างสังคมเมืองใหม่ๆเท่านั้น” (วิทยากร เชียงกุล, 2551: 98)

ดังนั้น เดวิด ฮูม จึงเห็นว่า “ควรจะให้ประชาชนมีพื้นที่เสรีภาพส่วนบุคคลที่กว้างขวาง และอำนาจรัฐควรมีจำกัดและระบุให้แน่ชัดว่ามีหน้าที่ทำอะไรได้บ้าง” (วิทยากร เชียงกุล, 2551: 98)

3.3.5 แนวคิดเสรีนิยมของฌอง ฌากส์ รูสโซ

ฌอง ฌากส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau ค.ศ.1712-1778) เป็นนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ผลงานด้านความคิดทางการเมืองที่สำคัญของรูสโซคือ Emile และ The Social Contract (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 8) รูสโซ กล่าวถึงสัญญาประชาคมว่า หมายถึง “สัญญาที่แต่ละคนเข้าร่วมกับทุกคนภายใต้เอกภาพและเจตจำนงอันเดียวกัน โดยที่ประชาชนสามารถก่อตั้งรัฐบาลขึ้นได้ และให้อำนาจแก่รัฐบาลเพื่อรับใช้ประชาชนแต่ถ้าเมื่อใดที่ประชาชนไม่พอใจรัฐบาลก็อาจเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้” (วิทยากร เชียงกุล, 2551: 100) รูสโซ ชี้ให้เห็นว่าสภาวะธรรมชาตินั้นเป็นสภาวะที่มนุษย์มีความสุข มีอิสระเสรี และความเสมอภาค ดังคำกล่าวที่ว่า “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่เขาถูกพันธนาการอยู่ทั่วทุกแห่งหน ผู้เชื่อว่าตนเป็นนายคนอื่นกลับเป็นทาสเสียยิ่งกว่า” (รูสโซ, 2555: 3) ใน สัญญาประชาคม (The Social Contract) รูสโซเสนอว่าสิ่งที่แยกมนุษย์ออกจากสัตว์ประเภทอื่นๆ ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่ามนุษย์เรามีความสามารถในการเลือกแนวทางศีลธรรมสำหรับตัวเอง ถ้ามุขยถูกจำกัดเสรีภาพในการเลือกดังกล่าวเสียแล้วมนุษย์ก็จะไม่ต่างอะไรจากสัตว์เดรัจฉานหรือทาส (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 15) รูสโซ เชื่อว่า แก่นของสัญญาประชาคม คือการที่พวกเราแต่ละคนยอมสละตัวเอง และอำนาจหน้าที่ ที่เขามีอยู่ทั้งหมดให้กับส่วนรวม ภายใต้การนำสูงสุดของเจตจำนงร่วม และในฐานะองค์กรรวม เราได้รวมสมาชิกทุกคนเข้าเป็นเนื้อเดียวกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของทั้งหมดที่แบ่งแยกไม่ได้ อันประกอบด้วยจำนวนสมาชิกที่มีจำนวนเท่ากับผู้ออกเสียงในที่ประชุมซึ่งทำให้องค์รวมดังกล่าวมีชีวิต มีเจตจำนง มีตัวตน และมีเอกภาพ ของตัวเองขึ้นมา องค์กรรวมทางการเมืองหรือ บุคคลสาธารณะที่ก่อตัวขึ้นนี้ คือสังคมเมือง หรือสาธารณรัฐ และในสถานะที่เป็นผู้ถูกกระทำซึ่งเรียกว่ารัฐ แต่ถ้าอยู่ในสถานะ ผู้ถูกกระทำ เรียกว่า องค์กรอธิปไตย และเมื่อมีการเปรียบเทียบระหว่างองค์กรอธิปไตยด้วยกัน เราเรียกว่า อำนาจ (power) และสำหรับผู้ที่เข้าร่วมอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ เรียกว่าประชาชน และเรียกว่าพลเมือง ทราบเท่าที่พวกเขามีส่วนร่วมในอำนาจอธิปไตย และเรียกพวกเขาว่าราษฎรทราบเท่าที่พวกเขาอยู่ภายใต้กฎหมายของรัฐ ตามความคิดของรูสโซนั้น ใครก็ตามที่ฝ่าฝืนต่อเจตจำนงร่วมของประชาชนต้องถูกบังคับให้เป็นอิสระจากรัฐ เขาเชื่อว่าประชาชนจะต้องเชื่อฟังและถูกบังคับตามกฎหมายทราบเท่าที่เขายังเป็นประชากรของรัฐเท่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่รูสโซเรียกว่า รัฐพลเรือน ที่ซึ่งความปลอดภัย ความยุติธรรม เสรีภาพและ

กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินถูกพิทักษ์ไว้สำหรับประชาชนทั้งหมด รัสเซีย ได้เสนอแนวคิดที่มีลักษณะส่งเสริมการปฏิวัติที่ต่อมามีอิทธิพลในโลกตะวันตก 3 ข้อคือ

1) อารยธรรมไม่ใช่สิ่งที่ดีเหมือนใครๆชอบสรุปกัน และไม่ได้เป็นกลางด้วยแต่เป็นสิ่งที่เลวร้าย

2) เราควรตั้งคำถามต่อทุกสิ่งในชีวิตของเราไม่ว่าจะเป็นชีวิตส่วนตัวหรือสาธารณะ ไม่ใช่เพื่อตอบสนองต่อเหตุผล แต่หากเพื่ออารมณ์และสัญชาตญาณธรรมชาติของเรา กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความรู้สึกควรมาแทนที่เหตุผลในการเป็นผู้ชี้นำชีวิตและการตัดสินใจของเรา

3) สังคมนมนุษย์เป็นสังคมนวมหมู่ ซึ่งมีเจตจำนงของตัวเองอันต่างจากผลรวมของเจตจำนงของสมาชิกที่เป็นปัจเจกชนแต่ละคน และพลเมืองควรเชื่อฟังเจตจำนงร่วมกันโดยสิ้นเชิง รัสเซีย เชื่อว่ามนุษย์เกิดมาดี แต่ถูกฉ้อฉลจากประสบการณ์ในสังคม ถูกสอนให้กดดันและคับข้องใจกับสัญชาตญาณธรรมชาติ ต้องสะกดกลั้นความรู้สึกที่แท้จริงและรับเอาแนวคิดที่ไม่เป็นธรรมชาติเสแสร้งของคนอื่น ทำเป็นไม่คิดไม่รู้สึกอย่างที่รู้สึกจริงๆ ดังนั้นอารยธรรมจึงเป็นตัวการที่ฉ้อฉล มอมเมาและทำลายค่านิยมที่แท้จริงของคน เราจึงต้องเปลี่ยนอารยธรรมเสียใหม่เพื่อที่จะเปิดทางให้สัญชาตญาณธรรมชาติ และความรู้สึกของเราได้แสดงออกอย่างเต็มที่ จะเห็นได้ว่า แนวคิดของรัสเซียส่งเสริมให้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงสังคมและความเชื่ออย่างถอนรากถอนโคน เพื่อที่จะได้สัญชาตญาณธรรมชาติของมนุษย์ที่เขาเชื่อว่าดีกลับคืนมา แนวคิดของรัสเซียนี้มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติประชาธิปไตยทั้งในสหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส รวมทั้งที่อื่นๆ

3.3.6 การปฏิวัติซินไฮ่

ปี พ.ศ. 2454 ตรงกับ ค.ศ. 1911 เกิดการปฏิวัติซินไฮ่ (Xinhai (Hsinhai) Revolution) ซึ่งเป็นการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นสาธารณรัฐ โดย ดร.ซุนยัตเซ็น ราชวงศ์ชิงถูกยึดอำนาจในปีนั้น และใน พ.ศ. 2455 ผู้ที่จักรพรรดิองค์สุดท้ายถูกบังคับให้สละราชสมบัติ ถือเป็นจุดอวสานของราชวงศ์ชิง และการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของจีน ดร. ซุนยัตเซ็น เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งปกครองด้วยสิทธิขาดของจักรพรรดิ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบสาธารณรัฐ

การปฏิวัติซินไฮ่ (Xinhai (Hsinhai) Revolution) หรืออีกชื่อว่า การปฏิวัติ ค.ศ. 1911 หรือการปฏิวัติจีน เป็นการปฏิวัติซึ่งโค่นล้มราชวงศ์ชิง ราชวงศ์สุดท้ายที่ปกครองจีน และสถาปนาสาธารณรัฐจีน การปฏิวัตินี้ได้ชื่อว่าซินไฮ่เพราะมีขึ้นใน ค.ศ. 1911 ซึ่งตรงกับอักษรซินไฮ่ในแผนภูมิสวรรค์ในปฏิทินจีน

การปฏิวัติประกอบด้วย การกบฏและการก่อการกำเริบหลายครั้ง จุดเปลี่ยนคือ การก่อการกำเริบ วุซางเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ. 1911 การปฏิวัติสิ้นสุดลงด้วยการสละราชสมบัติของจักรพรรดิผู่อี๋ จักรพรรดิองค์สุดท้าย เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1912 อันเป็นจุดสิ้นสุดของจักรวรรดิจีนอายุกว่า 2,000 ปี และจุดเริ่มต้นของการปกครองแบบสาธารณรัฐของจีน โดยทั่วไปแล้ว การปฏิวัติครั้งนี้ เป็นปฏิกริยาต่อสองปัจจัยหลักคือ

1) ความเสื่อมของราชชิงและความไม่สามารถปฏิรูปและนำพาจีนสู่ความทันสมัยเพื่อเผชิญหน้ากับการท้าทายของต่างชาติ

2) ความไม่พอใจของชาวจีนอันซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ต่อชนกลุ่มน้อยแมนจูที่เป็นชนชั้นปกครอง กลุ่มต่อต้านชิงได้คิดหลายกลุ่มและด้วยการสนับสนุนจากนักปฏิวัติจีนพลัดถิ่น ได้พยายามโค่นล้มราชวงศ์ชิง สงครามกลางเมืองระยะสั้น ๆ ที่เกิดขึ้นตามมายุติลงด้วยการประนีประนอมทางการเมืองระหว่างหยวน ซื่อไข่ ผู้มีอิทธิพลทางทหารในสมัยปลายราชวงศ์ชิง และซุน ยัตเซ็น ผู้นำกองหมิงซุ่ย (สหสันนิบาต) หลังราชสำนักจีน โอนอำนาจไปยังสาธารณรัฐที่เพิ่งก่อตั้งขึ้นใหม่ การสถาปนารัฐบาลผสมเฉพาะกาลได้มีขึ้นร่วมกับรัฐสภา อย่างไรก็ตาม อำนาจทางการเมืองในรัฐบาลแห่งชาติใหม่ในกรุงปักกิ่งนั้น ไม่นานได้ถูกผูกขาดโดยหยวน ซื่อ ไข่ และนำไปสู่การแบ่งแยกทางการเมืองและยุคนิสึกน่านอีกหลายทศวรรษ รวมทั้งความพยายามฟื้นฟูจักรวรรดิหลายครั้ง หลังจากซุนยัตเซ็นเสียชีวิต เป็นช่วงเวลาชิงอำนาจระหว่างฝ่ายประชาธิปไตย คือ เจียงไคเช็ค กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ นำโดย เหมาเจ๋อตุง ช่วงแรกเจียงไคเช็คเป็นฝ่ายชนะและทำการปฏิวัติได้สำเร็จ สุดท้ายกลุ่มผู้นำพรรคก๊กมินตั๋งรวมตัวกันขับไล่ เจียงไคเช็คหนีไปยังเกาะไต้หวัน และสถาปนาสาธารณรัฐจีนขึ้นแทน

3.3.7 เสรีนิยมคลาสสิก กับเสรีนิยมใหม่

ในปัจจุบันเรานิยมแยกลัทธิหรืออุดมการณ์เสรีนิยมออกเป็น 2 ประเภท หรือ 2 ช่วงใหญ่ๆ คือ เสรีนิยมคลาสสิก แบบที่มีบทบาทอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 19 หรือก่อนหน้านั้น กับเสรีนิยมใหม่ที่มิพัฒนาการต่อมาในศตวรรษที่ 20 ความแตกต่างระหว่างลัทธิเสรีนิยมใน 2 ช่วงเวลาดังกล่าว สามารถแสดงให้เห็นดังต่อไปนี้ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 9)

เสรีนิยมคลาสสิก	เสรีนิยมสมัยใหม่
1.ปัจเจกบุคคลนิยมอย่างเข้มข้น	1.ปัจเจกบุคคลนิยมอย่างยืดหยุ่น
2.เสรีภาพในเชิงลบ	2.เสรีภาพในเชิงบวก
3.รัฐที่มีบทบาทน้อย	3.รัฐที่มีบทบาทมาก
4.ระบบทุนนิยมแบบปล่อยเสรี	4.ระบบทุนนิยมที่เน้นการจัดการ

3.3.8 แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม

แนวคิดที่ถือว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญอันหนึ่งของแนวคิดเสรีนิยมที่ควรจะนำมาประกอบการวิเคราะห์ในแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ. 130 คือ แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) รัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) เป็นแนวคิดที่ต้องการวางหลักเกณฑ์ในการมองรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นกฎหมายสูงสุด และคุ้มครองสิทธิของประชาชนโดยแท้จริง วัตถุประสงค์ของกระแสแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมนี้เน้นการสร้างเชื่อมโยงระหว่างรัฐในฐานะผู้ปกครองซึ่งมีอำนาจสูงสุดกับประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง โดยรัฐจะต้องให้การรับรองและคุ้มครองซึ่งสิทธิเสรีภาพของผู้ใต้ปกครองและประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการปกครองหรือในการใช้อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ “รัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) หมายถึงกลุ่มของแนวความคิด ทศนคติ และรูปแบบพฤติกรรมที่สาขายเกี่ยวกับหลักการที่การใช้อำนาจของรัฐมาจากกฎหมายสูงสุดและถูกจำกัดอำนาจด้วยกฎหมายสูงสุด” (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2544: 59)

“รัฐธรรมนูญนิยม หรือ ระบอบรัฐธรรมนูญ (Constitutionalism) หมายถึงความเชื่อทางปรัชญาความคิดที่นิยมหลักการปกครองรัฐด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญ กล่าวคือเป็นแนวความคิดที่มุ่งหมายจะใช้รัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร (written constitution) เป็นหลักในการกำหนดรูปแบบ กลไก และสถาบันทางการเมืองการปกครองต่างๆ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานของการบริหารงานภาครัฐในฐานะที่เป็นกฎหมายสูงสุด” (อมร จันทรมบูรณ์, 2537: 9) แนวคิดนี้เริ่มก่อตัวขึ้นครั้งแรกในประเทศตะวันตก ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 17 เพื่อต่อต้าน คัดค้านรูปแบบการเมืองการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolutism) ของประเทศส่วนใหญ่ในยุโรปขณะนั้น จนมาปรากฏชัดเจนขึ้นหลังจากการประชุมเพื่อยกร่างรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1787 ซึ่งทำให้แนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้นปรากฏชัดเจนขึ้นเป็นครั้งแรก ดังนั้น แนวคิดเรื่องลัทธิรัฐธรรมนูญนิยมนี้เมื่อเกิดขึ้นในขั้นต้นจึงไม่ได้มีความหมายกลางๆ แต่อย่างไร หากแต่มีความหมายที่โน้มเอียงไปในด้านการจำกัดอำนาจแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในขณะนั้น และเน้นหนักในการพยายามสร้างสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของพลเมืองภายในรัฐ โดยเรียกร้องให้มีการนำสิ่งที่เรียกว่า “รัฐธรรมนูญ” มาใช้เป็นหลักในการวางกรอบของประเด็นดังกล่าว จากลักษณะข้างต้นจึงทำให้ลัทธิรัฐธรรมนูญนิยมในประเทศตะวันตกนั้นได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์เสรีประชาธิปไตยไปในที่สุด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สำหรับประเทศตะวันตกแล้ว หากจะมีรัฐธรรมนูญก็ควรจะต้องเป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยนั่นเอง “ในปัจจุบันนี้รัฐสมัยใหม่ทุกรัฐในโลกนี้ไม่ว่าจะเป็นประเทศเสรีประชาธิปไตยหรือไม่ ต่างก็ล้วนแล้วแต่ยึดรูปแบบการปกครองของระบอบรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) ทั้งสิ้น กล่าวคือ ทุกๆ รัฐต่างก็มีรัฐธรรมนูญ

เป็นกฎหมายสูงสุดในการจัดวางอำนาจและโครงสร้างทางการเมืองของประเทศนั้นๆ” (เฮนรี่ จามริก, 2540: 17) ประเทศไทยเองก็รับเอาลัทธิรัฐธรรมนูญนิยมเข้ามาใช้อย่างเป็นทางการภายหลังจากการเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และการได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับแรกของคณะราษฎร แม้ว่าขบวนการในการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นจะสามารถสร้างระบอบรัฐธรรมนูญขึ้นในประเทศไทยได้ แต่ผลจากการที่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดจากการต่อสู้กันเฉพาะภายในกลุ่มชนชั้นนำบางส่วนของไทย ประกอบกับประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ก็เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือต่อสู้บนพื้นฐานของความเข้าใจในสิทธิเสรีภาพและการได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญ อันจะเป็นเครื่องมือในการสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมและเป็นตัวแทนอำนาจอธิปไตยของปวงชน ดังเช่นที่ประชาชนชาติตะวันตกได้ต่อสู้ด้วยความยากลำบากเพื่อก่อร่างสร้างระบอบรัฐธรรมนูญในประเทศของพวกเขา ดังนั้น ระบอบรัฐธรรมนูญของไทยที่เกิดขึ้นภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จึงสามารถก่อรูปได้ก็แต่เพียงหลักการในการจำกัดอำนาจผู้ปกครอง คือพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และทำให้แหล่งที่มาของอำนาจต้องอ้างอิงกับประชาชนเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้ตามหลักการทุกประการ แต่จากการได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญที่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการต่อสู้มากนักจึงทำให้พวกเขาไม่สามารถเชื่อมโยงจิตสำนึกให้เข้ากับรัฐธรรมนูญได้ แม้จะมีบทบัญญัติถึงหน้าที่ในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญไว้ในรัฐธรรมนูญก็ตาม จุดนี้เองที่ทำให้ประชาชนไม่ให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญ และทำให้รัฐธรรมนูญขาดความศักดิ์สิทธิ์ กฎหมายรัฐธรรมนูญไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 จึงกลายเป็นผลลัพธ์และการรวมขอมจากการต่อสู้ของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองกลุ่มต่างๆ ของไทย ซึ่งสามารถถูกฉีกทิ้งและร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมาแทนในภายหลังได้อย่างง่ายดาย

4. แนวคิดและวรรณกรรมที่เป็นพื้นฐานแนวคิดประชาธิปไตย

4.1 ความหมายของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย มาจากคำสองคำคือ ประชาและอธิปไตย ประชาเป็นคำสันสกฤตรูปศัพท์เดิมคือ ประชา แปลว่า ลูกชายลูกสาว ราษฎร หรือ ประชาชน อธิปไตยก็เป็นคำสันสกฤตรูปศัพท์เดิมคือ อธิปติ แปลว่า เจ้าของ เจ้านาย พระราชา หรือความเป็นใหญ่อย่างยิ่ง ดังนั้นประชาธิปไตยจึงมีความหมายรวมความได้ว่า ประชาชนเป็นใหญ่อย่างยิ่ง สรุปแล้วประชาธิปไตยคือ ระบอบการปกครองที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ (วิสุทธิ์ โปธิ์แทน, 2524: 17-18)

คำว่าประชาธิปไตยนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Democracy ซึ่งมาจากคำภาษาอังกฤษ คำว่า Democracy ที่มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า Demokratia อันประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ demos (ประชาชน) และ Kratein (การปกครอง) ฉะนั้น ประชาธิปไตย จึงหมายถึง การปกครองโดยผู้ถูกปกครอง (Rule by the ruled) หรือการปกครองโดยประชาชน (Government by the people) (วิสุทธี โปธิ์แท่น, 2524: 18)

ความหมายของประชาธิปไตย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 หมายถึง “ระบอบการปกครองที่ถือมติของปวงชนเป็นส่วนใหญ่หรือการถือเสียงข้างมากเป็นส่วนใหญ่” “ประชาธิปไตย หมายถึง หนึ่งในบรรดาแบบวิธีการปกครองมากมายแบบที่เป็นไปได้ซึ่งมิได้ ผ่าฝักอำนาจไว้กับบุคคลคนเดียวหรือไว้ในมือไม่กี่คน ทว่าให้อำนาจนั้นอยู่กับคนทุกคนหรืออยู่กับเสียงข้างมากจะดีกว่า (บ็อบบี โอ, 2558: 1)

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองแบบหนึ่งซึ่งการบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมือง ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยพลเมืองใช้อำนาจของตนด้วยตนเองหรือผ่านผู้แทนที่เลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้ ประชาธิปไตยยังเป็นอุดมคติที่ว่าพลเมืองทุกคนในชาติร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ และกำหนดให้พลเมืองทุกคนมีโอกาสแสดงความยินยอมและเจตนาของตนเท่าเทียมกัน เมื่อได้ศึกษาถึงความหมายของประชาธิปไตยในความหมายจากแง่มุมต่างๆแล้ว จะเห็นได้ว่า ประชาธิปไตยนั้นเป็นการเน้นในมิติตามความหมายของการบัญญัติในเรื่องของผู้ใช้อำนาจ มากกว่าวิธีการใช้อำนาจ หรือผลของการใช้อำนาจนั้น นั่นคือ ประชาธิปไตยมองว่าใครเป็นผู้ใช้อำนาจการปกครอง ส่วนเสรีนิยมมองว่าอำนาจการปกครองใช้กับใครและใช้อย่างไร

4.2 ภาพรวมเกี่ยวกับแนวคิดประชาธิปไตย

ปัจจุบันมีผู้ใช้คำว่า ประชาธิปไตย (Democracy) ในความหมายแตกต่างกันมากมาย ประเทศหลายประเทศในโลกที่มีระบบการเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคมที่แตกต่างกัน ต่างก็อ้างว่าตนปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ความหมายของประชาธิปไตยจึงเกิดขึ้นมากมาย และสับสนเพราะ “การมีความหมายอันมากมายหลากหลาย และความหมายเหล่านั้นขัดแย้งกันอยู่ในตัว จนกระทั่งดูเหมือนว่าจะอะไรๆ ก็เป็นประชาธิปไตยได้ทั้งนั้น” (ครีก, 2557: 19) “มีหลายความหมายที่ผูกติดอยู่กับคำว่าประชาธิปไตย ถ้ามันมีความหมายที่แท้จริงเพียงหนึ่งเดียว ก็คงเป็นอย่างไรที่เพลโต (Plato) ว่าไว้ นั่นคือ มันคงจะถูกเก็บไว้บนสวรรค์และก็โชคร้ายที่มันจะไม่ตกลงมาหาเรา คำๆนี้เป็นคำที่นักปรัชญาบางคนขนานนามว่าเป็นมโนทัศน์ที่มีการถกเถียงกันในระดับแก่นสารอย่างหนักมันเป็นคำๆหนึ่งที่เราไม่มีทางจะตกลงหาฉันทมติได้ว่าความหมายว่าอย่างไร” (ครีก, 2557: 19)

Bernard Crick กล่าวว่า “การให้ความหมายของประชาธิปไตยสามารถศึกษาโดยศึกษาชุดความหมาย 4 แบบที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย” (คริก, 2557: 38-42) ดังนี้

แบบที่ 1 พบได้ในพวกกรีก ในการโจมตีของเพลโตต่อประชาธิปไตย และในการปกป้องประชาธิปไตยอย่างหลักแหลมของอริสโตเติล สำหรับชาวกรีก ประชาธิปไตย (democracy) มีความหมายตรงตัวในฐานะลูกผสมของคำว่า demos (ฝูงชนหรือคนส่วนมาก) กับ kratos (การปกครอง) เพลโตโจมตีสิ่งนี้ว่าเป็นการปกครองซึ่งคนจนและคนโง่มีอำนาจเหนือผู้ที่ได้รับการศึกษาและความรู้ ความต่างที่เพลโตแยกให้เห็นชัดเจนคือความต่างระหว่างความรู้และความเห็น ประชาธิปไตยคือการปกครองโดยใช้ความเห็น ซึ่งน่าจะเรียกว่าอนาธิปไตย (anarchy) มากกว่า อริสโตเติลปรับเปลี่ยนมุมมองนี้แทนที่จะปฏิเสธไปโดยสิ้นเชิง เขาเสนอว่าการปกครองที่ดีก็คือส่วนผสมขององค์ประกอบต่างๆ ซึ่งก็คือการปกครองที่คนส่วนน้อยปกครองด้วยความเห็นชอบของคนส่วนมาก โดยคนส่วนน้อยกลุ่มดังกล่าวควรมีความเป็นเลิศ ส่วนคนหมู่มากจะมีคุณสมบัติเป็นพลเมืองก็ต่อเมื่อได้รับการศึกษาและมีทรัพย์สินสมบัติในระดับหนึ่ง ทั้ง 2 อย่างนี้คือเงื่อนไขที่จำเป็นในการเป็นพลเมือง

แบบที่ 2 พบได้ในโรมยุคสาธารณรัฐ การใช้ในรูปแบบนี้คือการกล่าวว่า การปกครองที่ดี คือ การปกครองแบบผสมดังเช่นในทฤษฎีของอริสโตเติล แต่เสริมว่า องค์ประกอบเกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตยของประชาชนนั้นสามารถเสริมอำนาจให้รัฐได้จริง ๆ การมีกฎหมายที่ดีไว้สำหรับการปกป้องทุกคนนั้นยังไม่ดีพอ เว้นแต่ประชาชนจะกลายเป็นพลเมือง ผู้กระตือรือร้นในการสร้างกฎหมายของตัวเองขึ้นมาใช้ร่วมกัน

แบบที่ 3 พบได้ในบรรดาทาสลึบกับเหตุการณ์ต่างๆของการปฏิวัติฝรั่งเศสและในงานเขียนของ Jean Jacques Rousseau ไม่ว่าจะมีการศึกษาหรือทรัพย์สินมากน้อยแค่ไหน ทุกคนก็มีสิทธิที่จะทำให้เจตจำนงร่วมหรือประโยชน์ร่วมนั้นก็เป็นเรื่องที่บุคคลธรรมดาสามัญทั่วไป ตามธรรมชาติผู้มีเจตนาดีและไม่เห็นแก่ตัว สามารถเข้าใจได้ด้วยการอาศัยประสบการณ์และสำนึกมากกว่าคนที่มีการศึกษาสูงเกินไปที่ใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางความจอมปลอมของสังคมชั้นสูง

แบบที่ 4 พบในรัฐธรรมนูญอเมริกัน ในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ๆของยุโรป ในศตวรรษที่ 19 ในรัฐธรรมนูญของเยอรมนีตะวันตกใหม่กับญี่ปุ่นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และในงานเขียนของจอห์น สจ๊วต มิลล์ และอเล็กซี เดอ ต็อกวิลล์ การใช้แบบนี้เสนอว่าทุกคนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้หากเขาสนใจ (และก็ควรจะสนใจด้วย) แต่พวกเขาจะต้องรับรู้และเคารพในสิทธิอันเท่าเทียมของเพื่อนพลเมืองภายใต้ระเบียบปฏิบัติทางกฎหมายซึ่งทั้งนิยามปกป้อง และจำกัดสิทธิเหล่านั้น

นอกจากนี้แล้วเราสามารถที่จะศึกษาถึงความหมายของประชาธิปไตย โดยศึกษาถึงเงื่อนไขหรือองค์ประกอบของประชาธิปไตยสมัยใหม่ ดังนี้

1) บทบาทของผู้อยู่อาศัย ประชาธิปไตยสนับสนุนการมีส่วนร่วมของปัจเจกแต่ละคน ไม่มีการบังคับ บุคคลมีอิสระที่จะปฏิบัติตนเป็นพลเมืองหรือไม่ก็ได้ ผู้คนมีอิสระที่จะขยับเขยื้อน เคลื่อนย้ายกลับไปกลับมา ระหว่างชีวิตสาธารณะกับชีวิตส่วนตัว

2) หลักการอย่างเป็นทางการ รัฐเรียกร้องความจงรักภักดีต่อประชาธิปไตย และประชาชนก็ยินยอมรับหลักการนี้บนฐานของอรรถประโยชน์นิยมกับฆราวาสนิยม รัฐต้องพิสูจน์ให้เห็นผลประโยชน์ที่จับต้องได้ในโลกนี้ไม่ใช่โลกหน้า สิทธิของประชาชนขึ้นอยู่กับหน้าที่ของเขา โดยไม่คุกคามระเบียบสังคมและความมั่นคงของรัฐ

3) โครงสร้างสังคมโดยทั่วไป จำเป็นต้องมีชนชั้นกลางจำนวนมาก ความมั่งคั่งอย่างสุดขีดที่กระจุกตัวอยู่ในมือคนกลุ่มน้อยอาจคุกคามกระบวนการประชาธิปไตย และความยากจนอย่างสุดขีดก็ทำให้คนหลุดออกจากระบบของรัฐและอาจคุกคามระเบียบของสังคม

4) ธรรมชาติของชนชั้นนำ โดยปกติชนชั้นนำทางการเมืองจะค่อนข้างมีเสถียรภาพและได้รับอภิสิทธิ์บางอย่าง แต่พวกเขาก็แบ่งปันสถานะนี้กับบรรดาชนชั้นนำทางธุรกิจ ชนชั้นนำทางสังคม และพวกปัญญาชน ชนชั้นนำที่ว่ามาทั้งหมดค่อนข้างเปิดกว้างให้บรรดาผู้ผ่านสถาบันการศึกษาเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้น และระบบโดยรวมสนับสนุนการเลื่อนระดับทางชนชั้น

5) สถาบันทั่วไปของรัฐ สภาพต่างๆมาจากการเลือกตั้งทั้งสิ้น มีการตัดสินใจด้วยการโต้เถียงอภิปรายสาธารณะ และมีการรายงานให้พลเมืองทราบถึงขั้นตอนและผลของการอภิปราย การเมืองเป็นระบบพรรคการเมืองหลายพรรค ระบบการเลือกตั้งมีความแตกต่างหลากหลายได้เกือบเป็นอนันต์และสามารถถูกทำลายได้เรื่อยๆ และโดยทั่วไปจะมีการกระจายอำนาจไปสู่การปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนภูมิภาค

6) รูปแบบเศรษฐกิจ ตามหลักการเป็นเศรษฐกิจระบบตลาดหรือทุนนิยมทั้งในระดับรากฐาน ทฤษฎี และวิปฏิบัติ

7) ทฤษฎีว่าด้วยทรัพย์สิน ในประชาธิปไตยสมัยใหม่ การถือครองทรัพย์สินยังคงเป็นสัญลักษณ์ว่าปัจเจกบุคคลนั้นมีคุณค่า

8) ทศนคติต่อกฎหมาย กฎหมายอาจเป็นไปตามจารีตประเพณีหรือมีการบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ แต่กฎหมายฉบับใหม่ๆจะได้รับการบัญญัติโดยคณะผู้แทนหรือรัฐสภา กฎระหว่างปัจเจกนั้นส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของสัญญา แต่ก็ยังถูกควบคุมให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ทั่วไปโดยผู้พิพากษาที่เป็นกลาง มิใช่โดยความชอบส่วนตัวหรือการแทรกแซงจากผู้ที่มิอำนาจ

9) การเผยแพร่ข้อมูล ในระบอบประชาธิปไตย การเติบโตของหนังสือพิมพ์และเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ที่อยู่เหนือการควบคุมของรัฐเกิดขึ้นควบคู่กับการเติบโตของกระบวนการประชาธิปไตย ระบอบประชาธิปไตยจะยิ่งทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นก็ต้องอาศัยการที่ผู้คนเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของรัฐบาลที่เที่ยงตรงพอสมควร ประชาธิปไตยจึงต้องมีการนำเสนอข้อมูลของรัฐอย่างมีความเป็นกลางและเป็นกาววิสัย

10) ทักษะคิดต่อการเมือง ผู้คนจะอดกลั้นต่อการเมืองเสมอ ทั้งยังได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังให้ออดกลั้นต่อการเมืองอยู่บ่อยครั้ง การเมืองถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มีบทบาทในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งในกิจกรรมสาธารณะ และมีเป้าหมายเพื่อการประนีประนอม อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้ว เราสามารถที่จะศึกษาถึงความหมายของแนวคิดประชาธิปไตย โดยการศึกษาจากรากศัพท์ และจากนักวิชาการที่ได้ให้ความหมายของแนวคิดประชาธิปไตยไว้

5. แนวคิดและวรรณกรรมที่เป็นพื้นฐานแนวคิดสาธารณรัฐนิยม

สาธารณรัฐ (Republic) เป็นระบอบการปกครองที่ประเทศถูกพิจารณาว่าเป็นกิจการสาธารณะ มิใช่ธุระหรือทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ปกครอง และตำแหน่งหน้าที่ของรัฐได้รับเลือกตั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม หรือได้รับแต่งตั้ง มิใช่ได้รับทอด ในสมัยใหม่ นิยามทั่วไปที่เข้าใจง่ายของสาธารณรัฐ คือ ระบอบการปกครองที่ประมุขแห่งรัฐมิใช่พระมหากษัตริย์ ทั้งสาธารณรัฐสมัยใหม่และสมัยโบราณแตกต่างกันอย่างมากทั้งในอุดมการณ์และองค์ประกอบ ในสมัยคลาสสิกและสมัยกลาง ต้นแบบของทุกสาธารณรัฐ คือ สาธารณรัฐโรมัน ซึ่งหมายถึงกรุงโรมในระหว่างสมัยที่มีพระมหากษัตริย์กับสมัยที่มีจักรพรรดิ ประเพณีการเมืองสมัยกลางและสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาอิตาลีปัจจุบันที่เรียกว่า "มนุษยนิยมพลเมือง" (civic humanism) นั้น บางครั้งถูกมองว่าได้รับมาจากนักสาธารณรัฐนิยมโรมันโดยตรง ในสาธารณรัฐสมัยใหม่ เช่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส รัสเซีย และอินเดีย ฝ่ายบริหารมีความชอบธรรมจากทั้งโดยรัฐธรรมนูญและการออกเสียงเลือกตั้งของประชาชน มองเตสกีเอร์รวมประชาธิปไตยทั้งสองแบบ ซึ่งประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครอง และอภิชนาธิปไตยหรือคณาธิปไตยซึ่งมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ปกครอง เป็นระบอบการปกครองแบบสาธารณรัฐ “สาธารณรัฐ (Republic) หมายถึง สรรพสิ่งที่ทุกคนมีส่วนร่วมกัน แน่แน่นอนว่า “สาธารณรัฐ” หมายถึง ไม่มีกษัตริย์และจะไม่มีอีกต่อไปแล้ว หรือหมายถึง คุณค่าหรือคุณลักษณะจำเพาะที่พลเมืองควรมีเพื่อใช้ทำสิ่งต่างๆที่จำเป็นในการรักษารัฐ ขยายรัฐ และสร้างความรู้โรจน์แก่รัฐ” (ครีก, 2557: 65)

“สาธารณรัฐยุคแรกๆ ปมพะมาชาติและเรื่องราวของกิริยามารยาทอันเรียบง่ายและเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น ตลอดจนความรักชาติโดยไม่เห็นแก่ตัวไม่จำเป็นต้องเสียสละเรื่องส่วนตัวไปมากเพียงใดก็ตาม” (กรีก, 2557: 71) ประวัติศาสตร์ของสิ่งที่เรารู้จักกันทุกวันนี้ในนามของประชาธิปไตยนั้น เพิ่งจะคลี่คลายมาจากสิ่งที่เรียกว่าแนวทางแบบ สาธารณรัฐ เมื่อไม่นานมานี้เอง จารีตของ สาธารณรัฐนิยมแบบ โรมันนั้น ได้รับการฟื้นฟูขึ้นในศตวรรษที่ 16 และ 17 และก็เป็นแนวคิด ต้นแบบแก่การปฏิวัติอเมริกันและฝรั่งเศส “ในขณะที่แนวทางนี้ไม่ได้มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย ในแบบเดียวกับระบอบประชาธิปไตยที่พวกเราส่วนใหญ่พอจะนึกออก เพราะมันปฏิเสธอย่างแข็งขันว่าไม่ใช่ทุกคนที่มีสิทธิลงคะแนนเสียง แต่เน้นหน้าที่ของพลเมืองทั้งหมดที่จะต้องมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันกับชีวิตสาธารณะและกิจการของรัฐ” (กรีก, 2557: 25) (การปกครองรูปแบบนี้ตรงกับสิ่งที่พวกนักวิชาการเรียกว่า สาธารณรัฐนิยมพลเมือง) นักสาธารณรัฐนิยมมองว่าพลเมืองที่ดีต้องมีส่วนร่วมทางการเมืองและกิจการสาธารณะ ดังนั้น จึงต้องมอบสิทธิ์และหน้าที่ให้ทำ แล้วสิทธิที่คนพืงมีนั้นคู่ควรกับหน้าที่ของเขาในสังคมการเมืองหรือไม่ ในมุมมองของนักสาธารณรัฐนิยมมองว่าผู้ที่ทุ่มเทให้กับสาธารณรัฐมาก ย่อมมีสิทธิทางการเมืองมากกว่า ผู้ที่ทุ่มเทให้กับสาธารณรัฐน้อย แต่สำหรับนักประชาธิปไตยนั้นแตกต่าง พวกเขามอบสิทธิทางการเมืองให้กับทุกคน

ดังนั้น สาธารณรัฐนิยมจึงหมายถึง รูปแบบการเมืองการปกครองที่มีพลเมืองของรัฐ ทำหน้าที่เป็นตัวหลักในการบริหารจัดการรัฐ และพลเมืองต้องทำสิ่งต่างๆ ที่จำเป็นในการรักษารัฐ ขยายรัฐ และสร้างความรุ่งโรจน์แก่รัฐ

6. ความสัมพันธ์และความแตกต่างระหว่างแนวคิดเสรีนิยม และแนวคิดประชาธิปไตย

ในปัจจุบันมีความเข้าใจกันว่า “เสรีนิยมประชาธิปไตย” มาผนวกเข้าด้วยกัน ทำให้เข้าใจว่าสองสิ่งนี้คือสิ่งเดียวกัน แท้ที่จริงแล้วเสรีนิยมกับประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่อยู่ต่างหากจากกัน แต่อาจมีความเกี่ยวเนื่องกันในฐานะที่เสรีนิยมเป็นฐานของประชาธิปไตย หรือมีเอกลักษณ์ที่เหมือนกัน และมีลักษณะพึ่งพากันในการดำรงอยู่ เสรีนิยมมีแนวโน้มที่จะเข้ากันได้ดีกับหลักการประชาธิปไตย และการเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปในระบบการเมือง ยิ่งกว่านั้นในอุดมการณ์เสรีนิยมยังสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสมาคมหรือองค์กรทางสังคมขึ้นมาอย่างมากมาย เพื่อดำเนินกิจกรรมในแบบพันธะสัญญาให้กับมวลสมาชิก “ตามอุดมคติของเสรีนิยมนั้น อำนาจหน้าที่ที่ใช้อยู่ในระบบการเมืองเป็นสิ่งที่มาจากข้างล่าง (authority arises from below) และอำนาจหน้าที่แบบนี้เท่านั้นที่จะได้รับความชอบธรรม” (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 13)

แม้ว่าเสรีนิยมจะ ไปกันได้กับประชาธิปไตย แต่ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน เสรีนิยมเกี่ยวข้องกับขอบเขตแห่งอำนาจรัฐบาล ขณะที่ประชาธิปไตยเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ว่าใครกุมอำนาจ จะเห็นความแตกต่างได้ดีที่สุดหากเราพิจารณาถึงสิ่งที่ตรงข้ามกับสองอย่าง นั้น สิ่งที่ตรงข้ามกับเสรีนิยมคือเผด็จการเบ็ดเสร็จ ขณะที่ตรงข้ามกับประชาธิปไตยคืออำนาจนิยม ดังนั้น โดยหลักการแล้วอย่างน้อยจึงเป็นไปได้ที่รัฐบาลประชาธิปไตยอาจมีลักษณะรวบ อำนาจเบ็ดเสร็จ และรัฐบาลอำนาจนิยมอาจดำเนินตามหลักการเสรีนิยม (Hayek, 1967: 78)

ดังนั้น เราต้องหยุดเพื่อทำความเข้าใจว่าเสรีนิยมเป็นเรื่องเดียวกันหรือคนละเรื่องกับประชาธิปไตย ในทางตรรกวิทยามีความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างประเด็นเรื่องใครมีสิทธิอำนาจในการปกครอง กับอำนาจในการปกครองควรมีขอบเขตอย่างไร ประชาธิปไตยเป็นคำตอบของปัญหาแรก ส่วนเสรีนิยมเป็นคำตอบของปัญหาที่สอง ประเด็นทั้งสองแยกขาดกัน ในทางตรรกะดังจะเห็นจากว่าเป็นไปได้ที่ระบอบเผด็จการจะไม่ละเมิดเสรีภาพบางอย่างของประชาชน และเป็นไปได้ที่ระบอบประชาธิปไตยใช้มติดของเสียงส่วนใหญ่ในการละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล (เช่น มติส่วนใหญ่อาจจะบังคับให้ทุกคนนับถือศาสนาเดียวกัน) เสรีนิยมกับประชาธิปไตยจึงอาจเป็นคนละสายความคิดกัน ในยุโรปสมัยใหม่เมื่อสังคมนิยมขึ้นประชาชนเริ่มต้องการเป็นอิสระจากการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จของกษัตริย์ ในขั้นแรกพวกขุนนางและชนชั้นสูงซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของประชาชน แต่เป็นกลุ่มที่มีอำนาจต่อรอง ได้ต่อสู้เพื่อให้พวกตนมีเสรีภาพบางส่วนที่พ้นจากอำนาจกษัตริย์และประสบความสำเร็จ ต่อมาสงครามศาสนาในยุโรปบีบบังคับให้รัฐต้องมีเสรีภาพในการนับถือศาสนากับประชาชนเพื่อหลีกเลี่ยงสงครามศาสนา เนื่องจากเสรีภาพนี้เป็นเสรีภาพที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของเสรีนิยมและให้แก่ประชาชนทั้งหมด จึงเป็นการขยายขอบเขตของเสรีภาพจนถึงขั้นที่เรียกได้ว่าเป็นเสรีนิยม สงครามศาสนาจึงถูกมองว่าเป็นต้นกำเนิดของสถาบันและทฤษฎีเสรีนิยม ขึ้นต่อไปของความพยายามที่จะทำให้ประชาชนปลดพ้นจากอำนาจเผด็จการก็คือ การทำให้อำนาจทางการเมืองอยู่ในมือของประชาชนเสียเอง ขั้นนี้คือขั้นตอนของการเป็นประชาธิปไตย

ดังนั้น เสรีนิยมกับประชาธิปไตยมิได้ตัดขาดจากกันทางตรรกะ และประชาธิปไตยเป็นพัฒนาการทางตรรกะต่อจากเสรีนิยม แต่ในระบอบประชาธิปไตยเสรีภาพส่วนบุคคลของคน เช่น การดำรงชีวิตอย่างที่ตนต้องการอาจถูกคุกคามโดยมติดของเสียงส่วนใหญ่ เพื่อแก้ปัญหานี้ สิทธิเสรีภาพที่สำคัญที่สุดจึงถูกกำหนดให้มีน้ำหนักมากกว่าเสียงส่วนใหญ่ กล่าวคือมติดของเสียงส่วนใหญ่จะละเมิดสิทธิเหล่านี้ไม่ได้ เสรีนิยมซึ่งในประวัติศาสตร์เป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ลงเอยด้วยการกลายมาเป็นหลักการที่ใช้จำกัดอำนาจของเสียงส่วนใหญ่ หรืออีกนัยหนึ่งประชาธิปไตยมิได้เป็นทฤษฎีที่มีขอบเขตในตัวเองว่ามติดของเสียงส่วนใหญ่จะครอบคลุมเรื่องใดบ้าง

เสรีนิยมถูกนำเข้ามาเพื่อตีขอบเขตนี้ ทฤษฎีการเมืองที่ตะวันตกยึดถือในปัจจุบันถ้าจะเรียกให้ถูกก็คือ ทฤษฎีเสรีนิยมประชาธิปไตยอันประกอบด้วยสองทฤษฎีมาเสริมกัน (อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย, 2554: 12-14) เมื่อเรามองอย่างผิวเผินอาจจะดูเหมือนว่า จอห์น ล็อก และ ฌอง ฌาค รุสโซ เป็นผู้ปลุกฝังอุดมคติด้านเสรีนิยมและประชาธิปไตย แต่เมื่อได้วิเคราะห์ดูแล้ว เป้าหมายหลักของงานเขียนทางปรัชญาการเมืองของล็อกคือการจำกัดอำนาจผู้ปกครอง ล็อกอ้างเหตุผลว่ามนุษย์มีสิทธิธรรมชาติบางอย่างที่ผู้ปกครองมีหน้าที่ต้องไม่ละเมิด และเมื่อมาถึงประเด็นเรื่องรูปแบบในการปกครองที่ควรจะเป็น ล็อกไม่สนใจว่าจะเป็นรูปแบบใด トラบใดที่เป็นแบบที่บรรดาบุคคลที่ตัดสินใจมารวมกันเป็นสังคมการเมืองตกลงปลงใจเลือก ซึ่งล็อก คิดว่าถ้าบุคคลทั้งหลายเลือกราชาธิปไตย สังคมก็ควรยึดรูปแบบนั้น トラบเท่าที่กษัตริย์ไม่ละเมิดสิทธิตามธรรมชาติของประชาชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความคิดของล็อกเน้นเสรีนิยมมากกว่าประชาธิปไตย

ในกรณีของรุสโซ มีแนวคิดที่เป็นประชาธิปไตยมากกว่าเพราะรุสโซเสนอว่าการออกกฎหมายจะต้องเป็นผลมาจากการออกเสียงโดยตรงของประชาชนทุกคน แต่รุสโซปฏิเสธการมีผู้แทนราษฎร รุสโซเชิดชูเสรีภาพมาก แต่ทฤษฎีของรุสโซเป็นเสรีนิยมน้อยกว่าล็อก เพราะรุสโซถือว่าเสรีภาพส่วนบุคคลมีน้ำหนักน้อยกว่าเสียงส่วนใหญ่ โดยรุสโซเสนอว่าประชาชนควรมีเสรีภาพส่วนบุคคลที่ไม่กระทบสวัสดิภาพของสังคม แต่เสรีภาพนี้คืออะไรบางอย่าง ที่ประชุมของพลเมืองทั้งหมดเป็นผู้ตัดสิน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแนวคิดเสรีนิยมกับแนวคิดประชาธิปไตยจะมีความแตกต่างกันในหลายลักษณะก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ของแนวคิดทั้งสองมีรูปแบบแตกต่างกันไปมากมาย ดังที่ Norberto Bobbio ได้สรุปย่อ “ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีนิยมกับประชาธิปไตยเป็นแบบแผนคร่าวๆ ในเชิงการผสมกันสามลักษณะ (บ็อบบิโอ, 2558: 71) ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

- 1) เสรีนิยมกับประชาธิปไตยเข้ากันได้และดังนั้นจึงสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ในความหมายที่ว่ารัฐาหนึ่งที่ตั้งเสรีและประชาธิปไตยนั้นสามารถดำรงอยู่ได้
- 2) เสรีนิยมกับประชาธิปไตยแยกแย้งต่อกันในความหมายที่ว่า เมื่อผลักประชาธิปไตยไปไกลสุดขีดคั่นของมันก็จะลงเอยโดยทำลายรัฐเสรีนิยมลง
- 3) เสรีนิยมกับประชาธิปไตยจำเป็นต้องเชื่อมโยงเข้าด้วยกันในความหมายที่ว่า มีแต่ประชาธิปไตยเท่านั้นจึงจะสามารถทำให้อุดมคติเสรีนิยมประจักษ์เป็นจริงเต็มที่ได้ และในทางกลับกันก็มีแต่ในรัฐเสรีนิยมเท่านั้นที่จะทำให้ประชาธิปไตยบังเกิดผลได้

การดำรงอยู่ในปัจจุบันของระบอบที่เรียกว่า “เสรีประชาธิปไตย” บ่งชี้ว่า เสรีนิยมกับประชาธิปไตยต่างพึ่งพากันและกัน ซึ่งในความเป็นจริงความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองสลับซับซ้อนยิ่ง และมีลักษณะต่อเนื่องกัน ดังนั้นในทางทฤษฎี แนวคิดพื้นฐานของเสรีนิยมก็คือการเรียกร้องให้รัฐปกครองน้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้ ส่วนแนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตยคือการเรียกร้องให้

การปกครองรัฐตกอยู่ในมือพลเมืองมากที่สุดเท่าที่มากได้ นั่นก็คือการปะทะกันระหว่างความเข้าใจ เสรีภาพที่แตกต่างกันสองแบบนี้เอง ในระบอบปกครองที่ซึ่งเสรีภาพชนิดแรกถูกริบรวบไปโดย อำนาจอันไร้ขีดจำกัด หรือเสรีภาพชนิดที่สองถูกริบรวบไปโดยอำนาจที่ไม่พร้อมรับผิดชอบ ส่วนรวม ความขัดแย้งที่ว่านี้ก็จะถูกปิดกั้นไว้ไม่ให้มีช่องทางแสดงออกเมื่อเผชิญหน้ากับระบอบ ปกครองแบบหนึ่งแบบใดในสองแบบนี้ เสรีนิยมกับประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องกลายเป็นพันธมิตร และพึ่งพาอาศัยกันที่สุดในที่สุด

Norberto Bobbio ได้นำเสนอหลักการและความหมายของเสรีนิยมที่การปกครองตั้งอยู่ บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของสังคมภายใต้กฎหมาย ในขณะที่ประชาธิปไตยอยู่บนพื้นฐาน ของการที่อำนาจปกครองอยู่ที่ประชาชน หากจะกล่าวให้เห็นอย่างชัดเจนจะขอ ใ้ยกเอาคำกล่าว ของ Friedrich Hayek ที่ว่า “แม้ว่าเสรีนิยมจะไปกันได้กับประชาธิปไตย แต่มันไม่ใช่สิ่งเดียวกัน เสรีนิยมเกี่ยวข้องกับขอบเขตแห่งอำนาจรัฐบาล ขณะที่ประชาธิปไตยเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ว่าใครกุม อำนาจ จะเห็นความแตกต่างได้ดีที่สุดหากเราพิจารณาถึงสิ่งที่ตรงข้ามกับสองอย่าง นั้น สิ่งตรง ข้ามกับเสรีนิยมคือเผด็จการเบ็ดเสร็จ ขณะที่ตรงข้ามกับประชาธิปไตยคืออำนาจนิยม

ดังนั้น โดยหลักการแล้วอย่างน้อยมันจึงเป็นไปได้ที่รัฐบาลประชาธิปไตยอาจมี ลักษณะรวบ อำนาจเบ็ดเสร็จ และรัฐบาลอำนาจนิยมอาจดำเนินตามหลักการเสรีนิยม” (Hayek, 1967: 103) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในสาระสำคัญของเสรีนิยมกับ ประชาธิปไตย แม้ว่าเสรีนิยมกับประชาธิปไตยในความหมายแล้วอาจเป็นสิ่งที่แตกต่างและ ไม่เกี่ยวข้องกัน แต่เมื่อวิเคราะห์แล้ว เสรีนิยมกับประชาธิปไตยคือสิ่งเดียวกัน นั่นคือ เสรีนิยมเป็น อุดมการณ์ขณะที่ประชาธิปไตยคือการนำเอาอุดมการณ์นั้นมาทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติ นั่นคือ ประชาธิปไตยจะเป็นจริงได้ก็ด้วยอุดมการณ์เสรีนิยมอันประกอบด้วยหลักการสำคัญคือเสรีภาพ และความเสมอภาคเป็นพื้นฐาน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

1. วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่องแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ. 130 นี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีดำเนินการศึกษาโดยการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในทางรัฐศาสตร์ หมายถึง วิธีการแสวงหาความรู้ทางการเมืองจากเหตุการณ์ และสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ตามความเป็นจริง โดยพยายามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์กับสภาพแวดล้อม เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ จากภาพรวมของหลายมิติ โดยในการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าวเป็นการศึกษาที่มุ่งไปที่ปัจจัยด้านโลกทัศน์ หรือความคิดทางการเมืองเป็นสำคัญ

ด้วยเหตุนี้ ในการศึกษาเรื่องแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 ให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ การศึกษาจึงเน้นหนักไปที่การค้นคว้าจากเอกสาร งานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้อง โดยการแบ่งออกเป็น 2 ลำดับขั้น คือ ขั้นแรก เป็นวิธีการศึกษาโดยการค้นคว้าจากเอกสาร เน้นการค้นคว้าจากเอกสาร งานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นปัญหาที่ศึกษา และวัตถุประสงค์ของการศึกษา แล้วจึงสังเคราะห์และตีความเพื่อตอบประเด็นปัญหาที่ศึกษา ขั้นที่ 2 เป็นการรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาเขียนรายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระในแบบพรรณนา

2. แบบแผนการศึกษา

แบบแผนการศึกษา เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ที่เน้นการศึกษาและเก็บข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่ได้มีการรวบรวมไว้ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ ขอบเขตและเนื้อหาการศึกษา โดยเป็นการนำเนื้อหาและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ และแนวคิดของคณะ ร.ศ.130 มาทำการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 นี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่ศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และขอบเขตและเนื้อหาการศึกษา จึงเป็นการศึกษาจากการค้นคว้าจากตำรา เอกสาร บทความ งานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับคณะ ร.ศ.130 และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีขั้นตอนการคัดเลือกและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ดังต่อไปนี้

3.1 การกำหนดปัญหาในการศึกษา ปัญหาที่ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพมี 2 ประเภท ได้แก่ การวิจัยลักษณะทั่วไปของปรากฏการณ์ และการวิจัยลักษณะเฉพาะเจาะจง เช่น การวิจัยเพื่อหาสาเหตุ ปัจจัยกำหนด กระบวนการ และผลกระทบ เป็นต้น ทั้งนี้การศึกษาปรากฏการณ์เหล่านี้จะต้องเป็นการศึกษาที่มองรอบด้านและคำนึงถึงบริบทของปรากฏการณ์นั้น ๆ

3.2 การสำรวจวรรณกรรม ผู้ศึกษาได้ทำการสำรวจวรรณกรรมเพื่อทบทวนว่ามีผู้ใดทำวิจัยหรือศึกษาในหัวข้อที่ศึกษาหรือยัง และได้สรุปแนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และที่เคยมีผู้เข้ามา ก่อน เพื่อนำมาเป็นเครื่องมือแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดกว้าง ๆ

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเพื่อหาข้อสรุป หรือตั้งสมมติฐานจากข้อเท็จจริงที่พบจากการศึกษา การเก็บข้อมูลที่ได้จะมาจากข้อมูลเอกสาร การสังเกต และจดบันทึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดเกี่ยวกับแนวความคิด โลกทัศน์ ความรู้สึก ค่านิยม ประวัติดุลักษณะ

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปรายงานผลการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานี้ จะใช้วิธีการวิเคราะห์และจัดระบบข้อมูลเพื่อหาความสัมพันธ์ของข้อมูลระหว่างแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กับข้อเท็จจริงและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของคณะ ร.ศ.130 เพื่อดูสาเหตุ ความสัมพันธ์ กระบวนการต่างๆเปลี่ยนแปลงโดยใช้วิธีการวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา ทฤษฎี และแนวคิดต่างๆ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งเป็นข้อมูลทัศนคติของผู้ศึกษาที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารนั้น ผู้ศึกษาจะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยคัดเลือกและจำแนกข้อมูล จัดระเบียบข้อมูล ให้เป็นระบบ เปรียบเทียบและวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลไปเขียนเป็นรายงานตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาต่อไป

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้รวบรวมและศึกษาข้อมูลในความหมายของแนวคิดคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย นั่นคือ แนวคิดเสรีนิยม แนวคิดประชาธิปไตยและ แนวคิดสาธารณรัฐนิยม แล้วว่า

เสรีนิยม หมายถึง ปรัชญาการเมืองหรือมุมมองทางโลกซึ่งตั้งอยู่บนความคิดเสรีภาพ และความเสมอภาค เป็นแนวคิดเฉพาะเจาะจงแบบหนึ่ง เกี่ยวกับรัฐที่ซึ่งรัฐถูกคิดถึงในลักษณะที่มี อำนาจหน้าที่จำกัด

ประชาธิปไตย หมายถึง ระบอบการปกครองแบบหนึ่ง ซึ่งการบริหารอำนาจรัฐมาจาก เสียงข้างมากของพลเมือง ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยพลเมืองอาจใช้อำนาจของตน ด้วยตนเองหรือผ่านผู้แทนที่เลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้

สาธารณรัฐนิยม หมายถึง รูปแบบการเมืองการปกครองที่มีพลเมืองของรัฐ ทำหน้าที่ เป็นตัวหลักในการบริหารจัดการรัฐ และพลเมืองต้องทำสิ่งต่างๆที่จำเป็นในการรักษารัฐ ขยายรัฐ และสร้างความรุ่งโรจน์แก่ รัฐ

จึงสามารถที่จะนำแนวคิดเหล่านี้ มาวิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 โดยขอวิเคราะห์เหตุการณ์ที่มีมาก่อนหน้า และเหตุการณ์การปฏิวัติซินไฮ่ ใน ค.ศ.1911 (พ.ศ.2455) เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของแนวคิดเสรีนิยมและแนวคิดประชาธิปไตย อันอาจมีอิทธิพลต่อ แนวคิดของคณะ ร.ศ.130 และเพื่อเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นแนวคิดของคณะ ร.ศ.130 ชัดเจน ยิ่งขึ้น ดังนี้

1. แนวคิดเสรีนิยมและประชาธิปไตยในสมัยรัชกาลที่ 5

เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ทางการเมืองการปกครอง ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มี อิทธิพลต่อแนวคิดเสรีนิยมและประชาธิปไตย ในสังคมสยามมีอยู่หลายประการ ดังจะกล่าว ต่อไปนี้ (พีระพงษ์ สิทธิอมร และคณะ, 2549: 18-21)

1.1 กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเข้ามาของระบบทุนนิยมโลกและการคุกคามของจักรวรรดินิยม

ในระบอบนี้ มีอิทธิพลจากภายนอกประเทศที่มีแนวคิดทางการค้าในการทำสัญญาทางการค้า ก่อให้เกิดสัญญาทางการค้าระหว่างประเทศในยุโรปกับประเทศไทยที่ไม่เป็นธรรมหลายฉบับ ทำให้ประเทศไทยเสียผลประโยชน์ทางการค้าและเอกลักษณ์ทางศาลให้แก่ มหาอำนาจตะวันตกอย่างมหาศาล ทำให้รัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูปสถาบันการเมืองและการบริหารตามแบบตะวันตก จัดให้มีพระบรมวงศานุวงศ์เข้ารับราชการ เพื่อแบ่งเบาพระราชภาระในการบริหารประเทศ ทรงเห็นว่าปัจจัยที่จะนำไปสู่จุดหมายได้ คือ คน เงินและการบริหารที่ดี มีพระราชดำริว่า หนทางแห่งความก้าวหน้าของชาติ จะมีมาได้ก็ต้องอาศัยการศึกษาเป็นปัจจัย จึงทรงตั้งพระราชหฤทัยเด็ดเดี่ยวว่า เยาวชนรุ่นใหม่ที่ทั้งของราชวงศ์และบุตรขุนนาง จะต้องได้รับการศึกษาอย่างดีกว่ารุ่นพระองค์เอง ในระยะแรก อิทธิพลของประเทศตะวันตกที่มีต่อประเทศไทย คือ ประเทศอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์ไปเรียนที่ประเทศอังกฤษเป็นพวกแรก นับว่าเป็นครั้งแรกที่ทรงส่งนักเรียนหลวงไปเรียนถึงยุโรป ต่อมาก็ส่งพระราชโอรสและนักศึกษาไปศึกษาวิชาทหารที่ประเทศเยอรมนี ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเดนมาร์ก และประเทศรัสเซีย ก่อนหน้านั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงคัดเลือกหม่อมเจ้า 14 คน ไปเรียนหนังสือที่สิงคโปร์ 2 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2413 - พ.ศ. 2415 ในโอกาสที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปสิงคโปร์ในปี พ.ศ. 2413 นั้นเป็นการเตรียมคนที่จะเข้ามาช่วยแบ่งเบาพระราชภาระในการปรับปรุงประเทศ

1.2 อุดมการณ์และวัฒนธรรมใหม่ของชนชั้นกลาง

ในสมัยรัชกาลที่ 5 นอกจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจตามแนวทางของทุนนิยมโลกตะวันตกแล้ว ในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังมีการปฏิรูปสังคม มีการศึกษาแบบตะวันตก มีกลุ่มชนชั้นประกอบด้วยพ่อค้า ปัญญาชน ข้าราชการและทหาร มีการเปิดประตูสู่การค้าทางเรือกำปั่นหนัก มีการเชื่อมการค้าขายกับต่างประเทศหลายรูปแบบ จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ได้ ก่อให้เกิดชนชั้นพ่อค้าคนกลาง และเกิดกลุ่มการเมืองกลุ่มใหม่เกิดขึ้นที่ประกอบไปด้วย ข้าราชการและกลุ่มทหาร ทำให้สังคมเริ่มแยกออกเป็นชนชั้นขุนนาง ข้าราชการ ทหาร และชนชั้นกลาง ที่มีฐานะทางสังคมแยกออกจากชาวนา ชาวไร่ ซึ่งกลุ่มชนชั้นกลางเหล่านี้ ได้มีการเรียนรู้จากโรงเรียน สถานศึกษา ทำให้เกิดแนวคิดที่ทุกคนต้องมีสิทธิเข้ามาบริหารประเทศ และก่อให้เกิดคำถามและอธิบายถึงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และถือเป็นส่วนสำคัญในการเป็นพื้นฐานทางความคิดในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

1.3 การก่อตัวของอุดมการณ์เสรีนิยมประชาธิปไตยของชนชั้นกลาง

ปัจจัยสำคัญของอุดมการณ์ประชาธิปไตย สมัยรัชกาลที่ 5 เกิดจากระบบที่เปิดกว้าง ผู้สามัญชนมากขึ้น การก่อตัวของชนชั้นกลางที่มากขึ้น โดยมองถึงความผาสุกของประชาชนที่มาจากราชการในระดับท้องถิ่น ชนชั้นกลางมีการวิจารณ์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทางหนังสือพิมพ์และเสนอรูปแบบประชาธิปไตย จากการนำเสนอดังกล่าวทำให้ได้รับอิทธิพลและเคลื่อนไหวตามรูปแบบของประชาธิปไตย นำไปสู่การให้สิทธิ เสรีภาพ บุคคล หนังสือพิมพ์ ผู้การเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ประชาธิปไตยต่อไป

1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างราษฎรกับรัฐ สมัยรัชกาลที่ 5

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เปิดให้วิพากษ์วิจารณ์ทางหนังสือพิมพ์จากปัญญาชนเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นการหลอมรวมความคิดจากการศึกษา โดยปัญญาชนที่ได้รับการศึกษาในยุโรปและสถาบันการศึกษาของประเทศ หนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นทำให้เกิดแรงขับเคลื่อนส่วนหนึ่งของการวิพากษ์วิจารณ์การปกครอง หนังสือพิมพ์บางฉบับในสมัยนั้นได้มีการกล่าวเตือนสติขุนนาง วิพากษ์เสนาบดีวิจารณ์รัฐบาล ด้านการบริหารการปกครองของขุนนางควรทำด้วยทำนองคลองธรรม ราษฎรเห็นว่า ขุนนางเป็นนาย แต่ขุนนาง คือ บ่าวของสาธารณชน

จากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดเสรีนิยมและประชาธิปไตยในประเทศไทยดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะปฏิรูปประเทศไทยให้เจริญทัดเทียมกับประเทศตะวันตก มีการจัดตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินและสภองคมนตรี เมื่อ พ.ศ.2415 ทรงดำริที่จะสร้างระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทย โดยจัดให้มีการบริหารประเทศตามแบบประเทศในยุโรปหลายประการ เช่น การให้ความเสมอภาคของประชาชนขึ้นพื้นฐาน และต่อมา “ทรงตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินเรียกทับศัพท์ว่า เคาน์ซิล ออฟ สเตท (Council of State) มีหน้าที่ถวายคำปรึกษาเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน และดำเนินการปรับปรุงแบบการบริหารราชการให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติโดยส่วนรวม ต่อมาได้จัดตั้งและวางระบบซึ่งประกอบด้วยสภองคมนตรี เรียกว่า ปรีวี เคาน์ซิล (Privy Council) ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการส่วนพระองค์” (พระพงษ์ สิทธิอมร และคณะ, 2549: 12) แต่การดำเนินงานของสภาทั้งสองไม่เป็นไปตามพระราชประสงค์ เพราะว่าสมาชิกทั้งสองไม่มีความรู้ในการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ ขาดการประชุมบ่อย ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น และยังเกรงกลัวอิทธิพลของเหล่าเสนาบดี ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า ระบบการบริหารงานแบบรัฐสภายังไม่เหมาะสมกับประเทศไทยในเวลานั้น จากการที่มีการทดลองโดยการตั้งสภาทั้งสองเข้ามาบริหารงานประเทศ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงประจักษ์ว่าแม้พระองค์จะทรงยินดีที่จะอยู่ภายใต้กฎหมาย อยู่ภายใต้การปกครองระบอบรัฐสภา แต่ก็ไม่ทรงเห็นว่าจะมีผู้ใดปฏิบัติหน้าที่สมาชิกสภาได้ จึงทรงหันไปดำเนินการในรูปอื่นที่จะช่วยให้ราษฎรอยู่ในสภาพพร้อม สำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทรงโปรดที่จะยกระดับฐานะของชาวสยามให้มีความทัดเทียมกัน ทรงมีพระราชดำริในการยกเลิกระบบทาส ยกเลิกระบบไพร่ และทำการปฏิรูปการศึกษา เพื่อเพิ่มคุณภาพของคน ทำให้เป็นส่วนหนึ่งที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า เทียบเท่าอารยประเทศ อันเป็นหลักการสำคัญของแนวคิดเสรีนิยม ในแง่ของการสร้างความเท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งสามารถสรุปแนวทางการพัฒนาแนวคิดเสรีนิยมและประชาธิปไตย ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ดังนี้

1.4.1 การตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ.116 กำหนดการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน โดยอาศัยเสียงข้างมากของราษฎร

1.4.2 การจัดการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดในรูปของสุขาภิบาลขึ้นในส่วนของท้องถิ่น โดยมุ่งการจัดระเบียบชุมชน และสุขอนามัยของประชาชน สุขาภิบาลเป็นรูปแบบการบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นพื้นฐานของการบริหารแบบเทศบาล ในเขตสุขาภิบาลมีเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับการเลือกจากประชาชนให้เป็นผู้ดำเนินการบริหารกิจการในสุขาภิบาลโดยใช้เงินจากภาษีโรงเรือนที่เก็บได้ในเขตสุขาภิบาลเป็นหลักในการจัดการดำเนินงาน โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล โดยเริ่มกำหนดเขตบริหารงานเริ่มแรกในกรุงเทพมหานคร ในพ.ศ.2440 จึงได้ “ประกาศตั้งสุขาภิบาลตำบลท่าลอมขึ้น เมื่อ 18 มีนาคม พ.ศ.2449 และเริ่มดำเนินการ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2449 เป็นต้นไป” (พีระพงษ์ สิทธิอมร และคณะ, 2549: 23)

การดำเนินงานของสุขาภิบาลในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้น พบว่าต่อมาได้ยกฐานะเป็นเทศบาลในปัจจุบัน ตามพระราชบัญญัติระเบียบเทศบาล พ.ศ.2476 เป็นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น นับเป็นการฝึกการปกครอง แบบประชาธิปไตยให้กับประชาชน

1.4.3 การยกเลิกระบบทาส ในปี พ.ศ.2417 โปรดให้ตราพระราชบัญญัติพิทักษ์เกษียณอายุของลูกทาส ตลอดรัชกาลได้ทรงตราพระราชบัญญัติลักษณะทาสหลายฉบับ ออกบังคับใช้ในมณฑลต่างๆ ให้ลูกทาสเป็นไท ประกาศประมวลกฎหมายลักษณะอาญากำหนดบทลงโทษแก่ผู้ซื้อขายทาสให้มีความผิด เช่นเดียวกับโจรปล้นทรัพย์ ทรงกระทำเป็นแบบอย่างแก่ บรรดาเจ้านาย และขุนนางในการบำเพ็ญกุศลด้วยการบริจาค พระราชทรัพย์ไถ่ถอนทาสพร้อมพระราชทานที่ทำกิน

เป็นผลให้ระบบทาสที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาหลายร้อยปี ก็ได้ถูกยกเลิกไปจนหมดสิ้น ด้วยพระราชหฤทัย
แน่วแน่และทรงพระราชอุตสาหะ เป็นเวลาถึง 30 ปี ก็ทรงเลิกทาสสำเร็จในปี พ.ศ.2448

1.4.4 การยกเลิกระบบไพร่ และการตราพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหาร พ.ศ.2448
ในสมัยรัชกาลที่ 5 ระบบไพร่ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาบ้านเมือง เพราะไพร่ต้องสังกัดมูลนาย
จึงย้ายที่อยู่ไม่ได้ เป็นการขัดขวางการขยายตัวทางเศรษฐกิจและทำให้เกิดความไม่ยุติธรรม
ในสังคม เกิดปัญหาเรื่องการควบคุมกำลังคน เพราะทางการไม่สามารถควบคุมกำลังคนได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ ดังนั้น พระองค์จึงทรงดำเนินงานหลายขั้นตอน เพื่อยกเลิกระบบไพร่ โดยวิธีให้ไพร่
เสียเงินแทนการถูกเกณฑ์แรงงาน

ในปี พ.ศ.2448 ตราพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ร.ศ.124 ให้ชายฉกรรจ์
อายุครบ 18 ปี เข้ารับราชการทหารประจำการ 2 ปี แล้วปลดเป็นกองหนุน การยกเลิกระบบไพร่
ทำให้ประชาชนมีอิสระในการประกอบอาชีพ การศึกษาเล่าเรียน และเกิดระบบทหารอาชีพ หน้าที่
ของชายไทยต่อประเทศมีจำนวนแน่นอนเพียง 2 ปีในเวลาปกติ สามารถเลือกประกอบอาชีพ
และเลือกที่อยู่อาศัยได้ตามใจชอบ และสามารถเพิ่มผลผลิตได้ตามความต้องการ ในการขยายตัว
ของการค้าระหว่างประเทศ จะเห็นได้ว่าการเลิกระบบไพร่ มีความสำคัญยิ่งกว่าการเลิกระบบ
ทาส เพราะเป็นการปลดปล่อยราษฎรส่วนใหญ่ของประเทศให้มีอิสระอย่างแท้จริง

1.4.5 การจัดการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ในตอนต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การปกครองหัวเมืองที่ยังคงใช้แบบจารีตที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา
เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าได้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวได้ทรงจัดระเบียบการบริหารราชการส่วนกลางไปได้ระยะหนึ่ง จึงทรงมีพระราชดำริใน
การจัดระเบียบการบริหารราชการส่วนภูมิภาคขึ้นใหม่ งานการจัดระเบียบบริหารราชการส่วน
ภูมิภาคได้เริ่มดำเนินการอย่างจริงจัง ตั้งแต่ พ.ศ.2437 เป็นต้นมา โดยจัดเป็นมณฑลเทศาภิบาล
ภายใต้การดูแลรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย ขึ้นตรงต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาค
แบบมณฑลเทศาภิบาล เพื่อพัฒนาหัวเมืองให้มีระเบียบการปฏิบัติภายใต้้นโยบายเดียวกันอย่างมี
มาตรฐาน สามารถควบคุมดูแลประสานงานได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง อีกทั้งเพื่อเป็นการสะดวกใน
การส่งงานตามระเบียบใหม่ที่ไ้ระบบราชการเข้ามาแทนที่ระบบขุนนางเก่า ทำให้แก้ไขปัญหาค
อย่างทันเหตุการณ์ และเอื้ออำนวยต่อการรักษาความเป็นเอกราชของชาติไว้ได้

การปกครองระบบเทศาภิบาลเป็นการปกครองโดยลักษณะที่จัดให้
มีหน่วยบริหารราชการ อันประกอบด้วย ตำแหน่งข้าราชการต่างพระเนตรพระกรรณของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเป็นที่ยังไว้วางใจของรัฐบาลของพระองค์ รับแบ่งภาระของรัฐบาลกลาง ซึ่งประจำอยู่แต่เฉพาะในราชธานีนั้นออกไปดำเนินการในส่วนภูมิภาค อันเป็นที่ใกล้ชิดต่ออาณาประชาราษฎร์เพื่อให้ได้รับความร่วมมือเป็นสุข และความเจริญทั่วถึง โดยมีระเบียบแบบแผนอันเป็นคุณประโยชน์แก่พระราชอาณาจักรด้วย จึงแบ่งส่วนการปกครองแคว้นแคว้นออก โดยลำดับชั้นเป็น มณฑล เมือง (ต่อมาเปลี่ยนเป็นจังหวัด) อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน

การจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาล ได้เริ่มจากหัวเมืองชั้นในก่อนแล้วขยายไปยังหัวเมืองประเทศราช โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2437 จนถึง พ.ศ.2449 จึงจัดได้ทั่วพระราชอาณาจักร จากนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกฐานะเมืองประเทศราช ให้มีฐานะเป็นเมือง ๆ หนึ่ง ภายในประเทศเดียวกัน เป็นการผนวกดินแดนประเทศราชเข้ารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระราชอาณาจักรอย่างแท้จริง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกแตกแยกเป็นชาวต่างชาติต่างภาษาแต่ให้สำนึกว่าเป็นคนไทยเชื้อชาติเดียวกัน พร้อมกันนั้นก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการปกครองแบบเดิมที่มีการจัดแบ่งฐานะของเมืองออกเป็นเมืองเอก โท ศรี และจัตวา ให้เมืองทุกเมืองภายในพระราชอาณาจักร มีฐานะและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน แต่งตั้งให้เจ้าเมืองกรมการเมืองเป็นข้าราชการเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยพระราชทานเงินเดือนประจำ ห้ามการใช้ตำแหน่งหน้าที่ในทางราชการ เพื่อหาประโยชน์ดังที่เคยประพฤติกันมา ทรงมีพระบรมราโชบายที่จะยกเลิกตำแหน่งเจ้าเมืองโดยการสืบสายโลหิต เมื่อเจ้าเมืองคนเก่าเสียชีวิต รัฐบาลจะแต่งตั้งเจ้าเมืองคนใหม่ไปแทน และสามารถมีคำสั่งโยกย้ายได้ตามความเหมาะสม ในข้อนี้เมื่อพิจารณาจะเห็นว่าเป็นการก้าวเข้าสู่แนวคิดเสรีนิยมในแง่ของการปกครองโดยกฎหมาย โดยวิธีการวางระเบียบปฏิบัติตรงกันในทุกพื้นที่ของประเทศ

2. แนวคิดเสรีนิยมและประชาธิปไตยในเหตุการณ์การเรียกร้องต้องการรัฐธรรมนูญของกลุ่มเจ้านายและข้าราชการใน ร.ศ. 103

สาระสำคัญของคำกราบบังคมทูลของกลุ่มเจ้านายและข้าราชการใน ร.ศ.103 สามารถสรุปสาระสำคัญที่เป็นประเด็นแนวคิดทางการเมือง ในแนวคิดเสรีนิยมและประชาธิปไตยได้ดังนี้คือ

2.1 เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงแหล่งที่มาของอำนาจ

จากตัวบุคคลเพียงคนเดียว ตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เดิม ให้มาเป็น การปกครองด้วยระบอบพระมหากษัตริย์ ภายใต้รัฐธรรมนูญ คือ ให้มีการรับผิดชอบร่วมกันระหว่างพระมหากษัตริย์กับกลุ่มขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เรียกว่า คณะรัฐมนตรี โดยให้พระมหากษัตริย์

เป็นประธาน รูปแบบการปกครองที่เจ้านายและข้าราชการกลุ่มนี้เสนอไว้ มีลักษณะผสมผสานระหว่างรูปแบบอภิชนาธิปไตย กับประชาธิปไตย กล่าวคือ ให้กลุ่มขุนนางผู้ใหญ่เป็นผู้นำทางการเมืองร่วมกับพระมหากษัตริย์ และขั้นตอนต่อไปจึงค่อยให้กลุ่มผู้นำนี้นี้เป็นกลไกสำคัญในการดำเนินการพัฒนาการเมืองต่อไป ให้ประชาชนได้เข้ามาปกครองตนเองมากขึ้นตามลำดับ

2.2 ให้ประชาชนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน

ต้องได้รับความยุติธรรมปราศจากความลำเอียงและมีความสุขเสมอหน้ากัน ราษฎรมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งอาจแสดงความคิดเห็นเหล่านั้นได้ในที่ประชุมหรือในหนังสือพิมพ์ได้ ซึ่งนับเป็นความก้าวหน้าทางความคิด ด้านเสรีภาพที่ให้แก่ประชาชนและสื่อมวลชนในการนำเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ ได้ (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ และคณะ, 2556: 15-8)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริสตอบความเห็นของคณะที่กราบบังคมทูล จะให้เปลี่ยนแปลงการปกครองว่า พระองค์ทรงตระหนักในอันตรายที่กล่าวมานั้น และไม่ต้องหวังว่าพระองค์จะทรงขัดขวางในการที่จะเสียอำนาจ ซึ่งเรียกว่า แอบโซลูต พระองค์ทรงกล่าวต่อไปว่า เมื่อพระองค์ทรงครองราชสมบัติใหม่ ๆ ทรงไม่มีอำนาจอันใดเลย ขณะพระองค์ทรงมีอำนาจบริบูรณ์ ในเวลาที่ทรงมีอำนาจน้อย ก็มีความลำบาก เวลานี้ มีอำนาจมากก็มีความลำบาก พระองค์จึงทรงปรารถนาอำนาจปานกลาง ได้ทรงครองราชย์มาถึง 17-18 ปี ได้ทรงศึกษาเหตุการณ์บ้านเมืองอื่น อยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่เป็นพระเจ้าแผ่นดินที่เหมือนคางคกในกะลาครอบ หรือทรงอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ทรงทำอะไรเลย ที่เรียกร้องให้มีรัฐบาล (คอเวนเมนต์) ก็มีเสนาบดีเป็นรัฐบาลแล้ว แต่ยังไม่ดีสิ่งที่พระองค์ทรงต้องการ คือ คอเวนเมนต์รีฟอม หมายถึง ให้พนักงานของราชการแผ่นดินทุก ๆ กรมทำการให้ได้เต็มที่ ให้ได้ประชุมปรึกษากัน ติดต่อกันง่ายและเร็ว อีกประการหนึ่งทรงหาผู้ทำกฎหมายและที่ปรึกษากฎหมายการกระทำทั้งสองประการ ต้องได้สำเร็จก่อนการอื่น ๆ ก็จะสำเร็จตลอดแท้จริงแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราโชบายที่จะทรงปรับปรุงการบริหารราชการแผ่นดิน มาตั้งแต่พระองค์ทรงมีอำนาจในการปกครองอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ ใน พ.ศ. 2417 ได้ทรงสถาปนาสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินและสภาที่ปรึกษาในพระองค์ เป็นองค์กรใหม่ช่วยบริหารประเทศ โดยมีพระราชดำริว่า “ราชการบ้านเมืองที่จะเกิดขึ้นใหม่และที่คั่งค้างมาแต่เดิมนั้น ไม่สามารถที่จะทรงจัดการให้สำเร็จโดยลำพังพระองค์เอง” ถ้ามีผู้ช่วยกันคิดหลายปัญญาแล้ว การที่รกร้างมาแต่เดิม ก็จะปลดเปลื้องไปที่ละน้อย ๆ ความดีความเจริญก็บังเกิดแก่บ้านเมือง สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน (Council of State) มีสมาชิกเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์ ชั้นพระยา 12 นาย ทำหน้าที่ประชุมปรึกษาขอราชการและออกพระราชกำหนดกฎหมายตามพระบรมราชโองการ หรืออาจจะกราบบังคมทูลเสนอความคิดเห็นในการออกกฎหมายใหม่ ส่วนสภาที่ปรึกษาในพระองค์ (Privy Council) สมาชิกของสภานี้ คือ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการระดับต่าง ๆ

มี 49 นาย ทำหน้าที่ถวายคำปรึกษาข้อราชการ และเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ ซึ่งอาจจะนำไปอภิปรายในสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน แต่ปรากฏว่าสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินและสภาที่ปรึกษาในพระองค์ไม่ได้มีผลงานหรือจะเรียกว่าประสบความสำเร็จล้มเหลว สมาชิกทั้งสองสภาไม่ค่อยได้แสดงความคิดเห็น ตามวิถีทางอันควร อาจเป็นเพราะขาดความรู้ความสามารถและหรือไม่กล้าที่จะออกความคิดเห็น ซึ่งไม่ใช่ลักษณะที่เคยทำมาก่อน

3. แนวคิดเสรีนิยมและประชาธิปไตยของเทียนวรรณ

“ในเรื่องเกี่ยวกับเสรีนิยมและประชาธิปไตย เทียนวรรณ เสนอความคิดในข้อเขียนเรื่อง ว่าด้วยความฝันละเมอแต่มีโชนอนหลับ ในข้อที่ 28 กล่าวไว้ว่า

จะตั้งปาลิเมนต์ อนุญาตให้มีหัวหน้าราษฎรมาพูดธุระชี้แจงของตนแก่ รัฐบาลได้ในข้อที่มีคุณและมีโทษทางความเจริญและไม่เจริญนั้น ๆ ได้ตามเวลาที่กำหนดอนุญาตไว้ ในความฝันที่เราฝันมานี้ ในขั้นต้นจะ โหวตเลือกผู้มีสติปัญญาเป็นชั้นแรกคราวแรกที่เริ่มจัด ให้ประจำการในกระทรวงทุกอย่างไปก่อนกว่าจะได้ดำเนินให้เป็นปรกติเรียบร้อยได้

ต่อมาเทียนวรรณ ได้เขียนกลอนให้เห็นว่า ราษฎรจำเป็นต้องมีผู้แทน มีรัฐสภา ซึ่งเทียนวรรณใช้คำทับศัพท์ว่า ปาลิเมนต์ สันติสุข โสภณศิริ, (2555: 103)

ไพร่เป็นพื้นยื่นร้องทำนองชอบ ตามระบอบปาลิเมนต์ประเด็นขำ

แม้หนึ่งซ้าหลังยังมีทำ จะตกต่าเหนื่อยหน้าเวลาสาย

ขอให้เป็นเช่นเราผู้เฒ่าทก บำรุงรักษาชาติสะอาดศรี

ทั้งเจ้านายฝ่ายพลและมนตรี จะเป็นศิวิไลซ์จริงอย่านิ่งนาน

ให้รับหาปาลิเมนต์ขึ้นเป็นหลัก จะได้ชักน้อมใจไพร่สมาน

เร่งเป็นฟรีปรีดาอย่าช้ากาล รักษาบ้านเมืองเราช่วยเจ้านาย”

จะเห็นว่าข้อเสนอของเทียนวรรณ ก้าวหน้าไปกว่าคำกราบบังคมทูลของกลุ่มเจ้านาย และข้าราชการใน ร.ศ.103 เพราะได้เรียกร้องให้มีรัฐสภาซึ่งมาจากราษฎร นอกจากนี้ยังสามารถสรุปแนวคิดทางการเมืองของเทียนวรรณได้ดังต่อไปนี้ (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ และคณะ, 2556: 15-11)

3.1 แนวคิดในเรื่องเสรีภาพในการพูด การเขียน และความรับผิดชอบของหนังสือพิมพ์

เทียนวรรณ ได้พยายามแสดงให้เห็นเพื่อนักหนังสือพิมพ์ด้วยกันเห็นว่า หนังสือพิมพ์นอกจากจะต้องให้ความรู้ทั่วไปแก่ประชาชนแล้ว ยังต้องให้ประชาชนได้รู้ในกิจการของรัฐบาล และคอยระแวดระวัง มิให้รัฐบาลกระทำความผิดที่เป็นอันตรายแก่ประชาชน

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิวัติและการล้มเลิกระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

เทียนวรรณเห็นว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น ถ้าสมัยเสียแล้ว ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์จึงสมควรที่จะล้มเลิกไปเสีย โดยจัดให้มีระบอบรัฐสภาขึ้นมาแทนที่ อย่างไรก็ตาม เทียนวรรณก็ยังคงรักและเทิดทูนองค์พระมหากษัตริย์ และต้องการดำรงสถาบันนี้ต่อไป

การเรียกร้องให้มีการปกครองแบบรัฐสภา ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระบรมราชาธิบายว่าด้วยความสามัคคีแก่ความในคาถาที่มีโนามแผ่นดิน” ด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะอธิบายแนวความคิดอันเป็นพื้นฐานของพระราโชบายของพระองค์ เกี่ยวกับการปรับปรุงการปกครองบ้านเมือง ทั้งเป็นการชี้แจงด้วยว่าเหตุใดพระองค์ จึงยังไม่ทรงจัดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของไทยให้เป็นไปตามแบบฉบับของประเทศในยุโรป โดยทันที สันติสุข โสภณศิริ, (2555: 105) เช่น

“เพราะฉะนั้นจะป่วยการกล่าวไปถึงความคิดที่จะตั้งปาลิเมนต์ ขึ้นในหมู่คนซึ่งไม่มีความรู้พอที่จะคิดราชการ และไม่เป็นความต้องการของคนทั้งปวง นอกจากที่อยากจะเอาอย่างประเทศยุโรปเพียงสี่ห้าคน เท่านั้น... ถ้าจะจัดตั้งปาลิเมนต์ หรือให้เกิดมีโปลิตีกัลปาดีขึ้นในเวลาที่บ้านเมืองยังไม่ต้องการดังนี้ ก็จะมีแต่ข้อทู่เมียงกันจนการอันใด ไม่สำเร็จไปได้ เป็นเครื่องถ่วงให้บ้านเมืองมีความเจริญช้า... ส่วนเมืองเราราษฎรไม่มีความปรารถนาอยากจะเปลี่ยนแปลงอันใด... การที่อยากเปลี่ยนแปลงนั้นกลับเป็นของผู้ปกครองบ้านเมืองอยากเปลี่ยนแปลง... ถ้าจะตั้งปาลิเมนต์ขึ้นในเมืองไทย เอาความคิดราษฎรเป็นประมาณในเวลานี้แล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่าไม่ได้จัดการอันใดได้ สักสิ่งหนึ่งเป็นแน่แท้ทีเดียว คงจะเถียงกันปนปีไปเท่านั้น”

จากพระบรมราชาธิบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นของพระองค์ว่า ประเทศไทยยังไม่พร้อมที่จะมีการปกครองตามระบอบรัฐสภา พระองค์จึงไม่ทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองให้มีรัฐสภาและมีรัฐธรรมนูญ แต่พระองค์ก็ทรงยอมรับว่าการปกครองของประเทศ จะต้องเปลี่ยนไปในทางที่จะมีรัฐสภาและรัฐธรรมนูญในภายหน้า ถึงกับมีพระราชดำรัสในที่ประชุมเสนาบดีว่า ฉันทจะให้ลูกกวาดวิธามอบของขวัญให้แก่พลเมืองไทยทันทีที่ขึ้นสู่อารยบาลลังก์ กล่าวคือ ฉันทจะให้เขามีปาลิเมนต์และคอนสตีติวชัน

เทียนวรรณ มีความคิดทางการเมืองในลักษณะที่เห็นด้วยการมีสภาผู้แทนราษฎร การมีรัฐสภา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการบริหารประเทศ โดยที่รัฐสภาจะสามารถแก้ไขปัญหาของราษฎร ป้องกันการฉ้อราษฎ์บังหลวง และกระตุ้นให้ข้าราชการปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต

เพื่อประชาชน การมีรัฐสภาจะแสดงออกถึงการมีสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม “เทียนวรรณ” มิได้กล่าวถึง การมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศแต่ประการใด (สมบัติ จันทรวงศ์ และชัชอนันต์ สมุทวณิช, 2523: 201)

4. แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ. 130

4.1 สาเหตุในการก่อการปฏิวัติ

ก่อนที่คณะ ร.ศ.130 จะมีการก่อตั้งขึ้น มีเหตุการณ์สำคัญที่อาจถือว่าเป็นชนวนเหตุเริ่มแรกของการคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะ ร.ศ.130 คือ

4.1.1 ในปลายปี พ.ศ. 2452 ได้มีการโอบยหลังนายทหารสัญญาบัตรกลางสนามหญ้าภายในกระทรวงกลาโหม ท่ามกลางวงล้อมของนายทหารกองทัพบก ด้วยการบัญชาการของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ทั้งนี้เพราะนายร้อยเอกโสม ผู้บังคับกองร้อย กรมทหารราบที่ 2 มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับมหาดเล็กของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ การโอบยหลังนายร้อยเอกโสม ทั้ทั้งๆที่ประเทศไทยได้มีประมวลกฎหมายอาญาสำหรับโทษต่างๆ แล้ว ไม่ควรที่จะนำเอาจารีตนครบาลที่มีการลงโทษด้วยการเฉียนตี ที่ยกเลิกไปแล้วกลับมาใช้อีก ทำให้เกิดปฏิกิริยาเกิดขึ้นในหมู่ทหารบกและโดยเฉพาะนักเรียนนายร้อยทหารบกที่พากันหยุดเรียน มีหลายคนถึงขั้นจะลาออกจากการเป็นทหาร จนกระทั่งสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยทหารบก ในขณะนั้น ทรงอธิบายปลอบโยน เหตุการณ์ความตึงเครียดเหล่านั้น จึงได้คลายลง

4.1.2 ใน พ.ศ. 2453 – 2454 มีการจัดตั้ง “กองเสือป่า” เป็นกิจกรรมอีกประเภทหนึ่ง ที่ตั้งชื่อกับการทหารและยังทำงานแข่งดีกับทหารอีกด้วย จึงเป็นการกระทบกระเทือนต่อจิตใจของนายทหารที่ต่างพากันคิดว่าพระเจ้าแผ่นดินไม่ทรงสนับสนุนกิจการทหารบก และคิดต่อไปว่าการที่ประเทศไทยไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร เพราะเป็นการปกครองด้วยคนคนเดียว นายทหารบกกลุ่มนี้คิดเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเริ่มการปฏิรูปประเทศพร้อม ๆ กัน แต่เหตุใดประเทศญี่ปุ่นจึงเจริญเกินหน้าประเทศไทยไปไกล คำตอบที่นายทหารบกกลุ่ม ร.ศ. 130 คิดได้ คือ ประเทศญี่ปุ่นได้เปลี่ยนการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมาย ทั้งยังปลูกฝังให้พลเมืองรู้จักรักชาติ รักวัฒนธรรม รัฐบาลรู้จักประหยัดการใช้จ่ายในไม่ช้าก็มีการค้าไปทั่วโลก มีผลผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมของตนเอง มีการคมนาคมทั้งทางน้ำและทางบก ภายในประเทศและนอกประเทศและ

แพ้อิทธิพลทางการเมือง การทหาร การสังคมและวัฒนธรรมไปทั่วโลกได้อีกด้วย แต่ประเทศไทยไม่สามารถจะหยิบยกภาวะอันใด ที่เป็นความเจริญก้าวหน้ามาเทียบเคียงกับประเทศญี่ปุ่นได้เลย เมื่อคำนึงถึงความล้าหลังของประเทศ และคิดว่าไม่ควรที่อำนาจการปกครองประเทศชาติจะอยู่ในมือของคนคนเดียว จึงทำให้นายทหารบกคิดปฏิวัติขึ้น

4.1.3 เหตุการณ์ปฏิวัติซินไฮ่ ในปี ค.ศ.1911 ซึ่งคณะ ร.ศ.130 มีการกล่าวถึงเสมอ เมื่อมีการประชุมในครั้งแรก ๆ โดยอาจวิเคราะห์ได้ว่าเหตุการณ์นี้อาจจะเป็นหนึ่งในชนวนที่คณะนำมามองเปรียบเทียบกับสังคมสยามในสมัยนั้น และอาจวิเคราะห์ได้ว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 ในแง่ของอุดมการณ์และวิธีการในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

4.1.4 ประเทศต่างๆ ใน โลกขณะนั้น ที่เปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไปสู่การปกครองโดยใช้กฎหมายควบคุมให้ประชาชนทุกคนมีอิสรภาพและมีความเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะประเทศในยุโรปและอเมริกา มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่างๆ เป็นอย่างมาก จึงมีความต้องการให้ประเทศไทยเป็นอย่างนั้นบ้าง

4.1.5 การขยายตัวของระบบราชการ โดยเฉพาะกองทัพทำให้เกิดปัญหาของการอุดหนุนในตำแหน่งที่มีอยู่อย่างจำกัด ประกอบกับการมีข้อได้เปรียบของเชื้อพระวงศ์และบุคคลใกล้ชิด ข้าราชการบริหารและพระบรมวงศานุวงศ์บางส่วน ซึ่งใกล้ชิดสนิทสนมพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงโปรดปรานปรานความดีความชอบด้วยยศฐาบรรดาศักดิ์ ส่วนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถทำงานในหน้าที่ตนอย่างพากเพียร กลับถูกมองข้าม แม้แต่พวกที่มีหน้าที่พอรำทำเพลงก็กลับได้ยศฐาบรรดาศักดิ์และเป็นที่โปรดปรานให้เข้าเฝ้าใกล้ชิด ทำให้คนที่ได้รับการศึกษาและเป็นข้าราชการเกิดความรู้สึกว่าโอกาสถูกปิดกั้นและมีความรู้สึกว่ามีอย่างไม่เป็นธรรม

4.1.6 การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความใกล้ชิดกับข้าราชการมากขึ้น ทำให้ข้าราชการมีความหวาดกลัวพระราชอำนาจน้อยลง ทำให้ความรู้สึกที่ว่าพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพหมดไป รวมทั้งการเปิดเสรีทางความคิด ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้มีการเปิดให้มีหนังสือพิมพ์ที่สามารถวิจารณ์ระบอบการปกครองได้อย่างเสรี ทำให้เกิดข้อวิจารณ์ระบอบ และชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของระบอบได้มากขึ้น

4.1.7 “ความคิดเรื่องประชาธิปไตยและการจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์เริ่มแพร่หลาย ในหมู่นักที่มีการศึกษาและนำไปสู่การรวมกลุ่มและการคบคิดลี้ลับระบอบในที่สุด” (ชัยอนันต์ สมุทวนิช, 2557: 1-2)

4.1.8 ความเป็นไปในราชสำนักฟุ่มเฟือย ไร้สาระตละ สิ้นเปลืองเงินแผ่นดินไปโดยไร้ประโยชน์ และมีเหตุอันไม่บังควร ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ชาวไร่ ชาวนา

ถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการส่งเสริมช่วยเหลือให้ดีขึ้นตามสมควร กดการศึกษาของพลเมือง เพื่อมิให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดเทียบเท่าชนชั้นผู้ปกครอง

4.1.9 ผู้รักษากฎหมายใช้อำนาจเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ ประชาชนพลเมือง

คณะ ร.ศ.130 มีสมาชิกที่มีความคิดก้าวหน้า ด้วยเป็นผลจากการศึกษาวิทยาการสมัยใหม่ ได้เรียนรู้เรื่องการเมืองการปกครองทั้งภายในและภายนอกประเทศ นอกจากนั้นยังได้รับรู้ข่าวสาร การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในต่างประเทศ รวมทั้งการได้รับอิทธิพลจาก นักคิด นักเขียนร่วมสมัยที่มีหัวก้าวหน้าในเวลานั้น ได้แก่ เทียนวรรณ เป็นต้น จึงเป็นบ่อเกิดของความเคลื่อนไหวทางการเมืองดังที่กล่าวมาข้างต้น

นอกจากนี้ ในประมวลสาระชุดวิชาแนวคิดทางการเมืองและสังคม หน่วยที่ 15 ได้สรุปสาเหตุของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 ไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้

ประการแรก เรื่องของศักดิ์ศรี คือ เหตุการณ์เขียนหลังนายทหารจากการทะเลาะวิวาทกับมหาดเล็กของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และการจัดตั้งกองเสือป่า

ประการที่สอง เรื่องของการใช้หลักอุปถัมภ์ในการปกครอง ในการที่เห็นวาระสากลที่ 6 ทรงแต่งตั้งเฉพาะพวกพ้องให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ

ประการที่สาม วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

จากสาเหตุดังกล่าวทำให้ “สมาชิกคณะ ร.ศ.130 ขาดความศรัทธาทั้งต่อตัวบุคคลและระบอบการปกครองของประเทศ จึงพยายามเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นแบบประชาธิปไตย โดยมีความเชื่อว่าระบอบการปกครองแบบใหม่ จะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประเทศชาติได้” (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ และคณะ, 2556: 15-17)

4.2 วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130

เมื่อศึกษาและพิจารณาความเป็นมาของการเมือง การปกครองของไทย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการเมือง ในความพยายามที่จะจำกัดพระราชอำนาจของกษัตริย์ ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเปลี่ยนแปลงการปกครองจากที่พระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือกฎหมาย มาเป็นการปกครองด้วยกฎหมายนั้น เริ่มมีปรากฏชัดเจน มาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเหตุการณ์การเรียกร้องต้องการรัฐธรรมนูญของกลุ่มเจ้านายและข้าราชการใน ร.ศ. 103 และข้อคิดข้อเขียนของนักคิดหัวก้าวหน้าอย่างเทียนวรรณ จนกระทั่งเหตุการณ์จับกุมคณะ ร.ศ.130 เมื่อปลาย เดือน กุมภาพันธ์ 2455 อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการมีแนวความคิดเสรีนิยมเกิดขึ้นในสยาม

ในการบรรยายเรื่องแนวคิดและอุดมการณ์ของขบวนการ ร.ศ.130 ในการสัมมนา เรื่อง จาก 100 ปี ร.ศ.130 ถึง 80 ปี ประชาธิปไตย ดร.ณัฐพล ใจจริง อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้บรรยายองค์ความรู้เกี่ยวกับ คณะร.ศ.130 ไว้ในบทความ “100 ปีของความพยายามสถาปนาระบอบประชาธิปไตย: คณะ ร.ศ.130 และความเป็นมาของความคิดประชาธิปไตยในประเทศไทย” ไว้ที่น่าสนใจ ตั้งแต่หัวเรื่องของบทความว่า เป็นความพยายามสถาปนาระบอบประชาธิปไตย และความเป็นมาของความคิดประชาธิปไตยในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าหากเราตั้งใจที่จะศึกษาแนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่ที่ก่อตัวขึ้น ก่อนปี 2475 ก็ควรที่จะเริ่มต้นศึกษาที่ คณะ ร.ศ.130 เมื่อเรามองย้อนกลับไป การศึกษาความคิดทางการเมืองไทย มักเริ่มต้นที่เทียนวรรณหรือกุหลาบ สายประดิษฐ์ และข้ามไปที่คณะราษฎร แต่ความคิดทางการเมืองของ คณะ ร.ศ.130 ผ่านหลักฐานที่ปรากฏน้อยมาก แต่อาจมีคุณค่าอันนับต่อการศึกษานโยบายทางการเมืองไทย อาจถูกมองข้ามไป โดยเฉพาะบันทึกของหมอเหล็ง คือ เอกสารชื่อ “ว่าด้วยความเสื่อมชามแลความเจริญของประเทศ”

การศึกษาแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 จะเป็นไปไม่ได้เลย หากมองข้ามเอกสารที่ถือได้ว่าเป็นหัวใจของแนวคิดของคณะ ร.ศ.130 และเป็นเอกสารซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกสารชิ้นสำคัญ ที่มีความชัดเจนในแง่ของแนวคิดทางการเมืองมากที่สุด และสามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 ได้อย่างเด่นชัด นั่นคือ เอกสารชิ้นสำคัญที่ชื่อ “ว่าด้วยความเสื่อมชามแลความเจริญของประเทศ” เป็นเอกสารที่เขียนขึ้นโดย ร.อ. ชุนทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์) ซึ่งถูกค้นพบในบ้านของเขาในเหตุการณ์ที่เขาถูกจับกุม ได้รับการสันนิษฐานว่าเอกสารชิ้นนี้ถูกใช้ในการประกอบในการประชุมชี้แจงเป้าหมายทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130

ว่าด้วยความเสื่อมชามแลความเจริญของประเทศ เป็นเอกสารที่เขียนขึ้นโดย ร.อ.ชุนทวยหาญพิทักษ์ (หมอเหล็ง ศรีจันทร์) ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้ค้นพบที่บ้านของเขาหลังจากถูกจับกุม ได้รับการสันนิษฐานว่าเอกสารชิ้นนี้ใช้ประกอบในการประชุมชี้แจงเป้าหมายทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 เนื้อหาเป็นการนำเสนอความคิดรวบยอด ที่วิพากษ์วิจารณ์ถึงสาเหตุของความเสื่อมทรามของชาติสยามที่เกิดจากการปกครองแบบ “เอี้ยบ โขลู้ต มอนนาถี้” ทำให้ราษฎรชาติอิสราภาพ และเป็นอุปสรรคที่ทำให้ชาติสยามไม่สามารถก้าวสู่ความเจริญรุ่งเรืองดั่งนานาชาติที่เจริญแล้วได้ เอกสารนี้ได้เสนอความคิดให้ “ลี้มล้างประเพณีอันชั่วร้ายของกษัตริย์” ด้วยการนำเสนอทางเลือกสองทางระหว่างการปกครองแบบ “ลิมิเต็ด มอนนาถี้” หรือการปกครองแบบ “รีบับลิก” ที่จำกัดอำนาจรัฐตั้งแต่การจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์ และให้ราษฎรมีความเสมอภาคกัน (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และณัฐพล ใจจริง, 2556: 245)

เอกสารชิ้นนี้ มีสาระสำคัญอยู่ที่การแบ่ง การเมือง การปกครองในโลก ออกเป็น 3 แบบ คือ

1) แอ็บโซลูต์ มอนนาก็ เป็นการปกครองแบบที่กษัตริย์อยู่เหนือกฎหมาย กษัตริย์ จะกระทำการอย่างไรก็ได้ เอกสารชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่าการปกครองแบบนี้ทำให้ประเทศสยาม ไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความก้าวหน้า ทัดเทียมนานาอารยะประเทศได้ เพราะชนชั้นปกครองได้นำเอาเงินของประเทศไปใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ไม่มีประโยชน์ ประชาชนขาดสิทธิ เสรีภาพ เนื่องจากกษัตริย์อยู่เหนือกฎหมาย จะกดขี่ข่มเหงราษฎรอย่างไรก็ได้ การทำงานรับราชการไม่มีความยุติธรรมในการให้ความดีความชอบ เพราะมีการประจบสอพลอ คนที่มัวแต่ทำงานเพื่อชาติ บ้านเมือง ไม่มีโอกาสได้ก้าวหน้าและมีการยกตัวอย่างถึงประเทศที่เจริญแล้ว เพราะสาเหตุที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่นและจีน และชี้ให้เห็นว่าหากประเทศมีการปกครองแบบนี้ต่อไป จะต้องถึงกาลวิनाศ

2) ลิมิเตด มอนนาก็ เป็นการปกครองที่กษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมาย การดำเนินการใด ๆ ในกิจการบ้านเมือง จะต้องได้รับการพิจารณาและความเห็นชอบจากที่ประชุม ผู้ที่ตั้งใจทำงานให้กับชาติบ้านเมืองจริงๆ เท่านั้น จึงจะมีความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการ ดังนั้น เมื่อทุกคนพยายามที่จะทำประโยชน์เพื่อชาติ เพื่อบ้านเมือง ให้เจริญก้าวหน้า เงินผลประโยชน์ของแผ่นดินก็จะไม่มีการใช้ฟุ่มเฟือยอีกต่อไป และมีเหลือเพียงพอที่จะใช้ในการพัฒนาประเทศ ประชาชนก็จะอยู่เย็นเป็นสุข คณะ ร.ศ.130 กล่าวว่าวิธีการปกครองประเทศแบบนี้เป็นวิธีที่ดีมาก มีการยกตัวอย่างถึงประเทศอังกฤษ ตุรกี และญี่ปุ่น ที่มีการปกครองแบบนี้และประเทศได้เจริญก้าวหน้ากว่าประเทศสยาม เมื่อวิเคราะห์แล้ว จะเห็นว่ารูปแบบนี้ในความคิดของคณะ ร.ศ.130 ก็คือ รูปแบบการปกครองที่มีรัฐธรรมนูญ เป็นหลักในการปกครองประเทศและยังคงไว้ซึ่งพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ

3) รีพับลิก เป็นการปกครองที่ยกเลิกระบอบกษัตริย์โดยสิ้นเชิง และให้มีที่ประชุม สำหรับจัดการกิจการบ้านเมือง มีประธานาธิบดีเป็นประธาน ในการปกครองประเทศ วิธีการปกครองแบบนี้ เป็นการทำให้ประชาชนทุกคนในประเทศมีความเท่าเทียมกันหมด ไม่มีตระกูลสูงต่ำ ไม่มีใครมีอภิสิทธิ์เหนือคนอื่น ทุกคนได้รับความยุติธรรมภายใต้กฎหมายเสมอหน้ากัน โดยมีการยกตัวอย่างถึงประเทศอเมริกา โปรตุเกส และฝรั่งเศส เมื่อวิเคราะห์แล้ว จะเห็นว่ารูปแบบนี้ ในความคิดของคณะ ร.ศ.130 ก็คือ รูปแบบการปกครองที่มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศและยกเลิกไม่ให้มีพระมหากษัตริย์อีกต่อไปตามแบบจีน

ในเอกสารชื่อ “ว่าด้วยความเสื่อมชามแลความเจริญของประเทศ” ส่วนต้นของเอกสารกล่าว ถึงข้อดีของการใช้กฎหมายเป็นแนวทางจำกัดอำนาจของรัฐและสิทธิ เสรีภาพ นอกจากนี้ ในเอกสารมีการวิจารณ์ระบอบแอ็บโซลูต์มอนนาก็อย่างรุนแรง โดยชี้ว่าหากปกครอง

เช่นนี้ต่อไป ประเทศจะทรุดโทรม จากนั้นจึงเสนอการปกครอง 2 แบบ คือ ลิมิตเต็ด มอนากี ที่กษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย กับรีปบลิก คือ ยกเลิกไม่ให้กษัตริย์ปกครองอีกต่อไป แต่มีที่ประชุมสำหรับปกครองบ้านเมือง โดยเชื่อว่าระบอบแบบนี้ ราษฎรชื่นชอบ และพูดเรื่องความเสมอภาคของคน

เอกสาร “ว่าด้วยความเลื่อมซามแลความเจริญของประเทศ” นี้ มีความพยายามในการนำเสนอเนื้อหาหลัก ในการโจมตีระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่กษัตริย์อยู่เหนือกฎหมาย หรือที่ ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ เรียกว่า “แอ็บโซลูต์ มอนากี” ที่เห็นชัดเจน คือ มีการพูดถึงคำว่า “ประเพณีอันชั่วร้ายของกษัตริย์” ที่กษัตริย์มีอำนาจที่จะทำอะไรก็ได้ และเสนอว่าที่สยามยังไม่พัฒนาทัดเทียมประเทศอื่นๆ ก็เพราะยังมีการปกครองแบบนี้อยู่ ทั้งยังเกิดระบบอุปถัมภ์ที่คนดีมีความสามารถ ไม่ได้ได้รับความยุติธรรมในหน้าที่ราชการ จึงเสนอรูปแบบการปกครองอีกสองแบบ คือ ลิมิตเต็ด มอนากี และ รีปบลิก ที่มีการนำเสนอมุ่งเน้นในเรื่องของการจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์ ความเสมอภาค ที่ตั้งอยู่บนหลักการของแนวคิดเสรีนิยม และการทำประโยชน์เพื่อชาติ เพื่อบ้านเมือง ที่ตั้งอยู่บนหลักการของแนวคิดสาธารณรัฐนิยม

การประชุมของคณะ ร.ศ.130 ในการเตรียมการปฏิวัติ ณ เวลานั้น มีการถกเถียงกันว่า จะไปทางไหน ระหว่างลิมิตเต็ด มอนากี กับรีปบลิก โดยในการประชุมครั้งหนึ่ง พบว่า ความคิดแรกในกลุ่มแกนนำค่อนข้างรุนแรง โดยหมอเหล็งบอกว่า ถ้าเลือกลิมิตเต็ด มอนากี กษัตริย์อาจกลับมาอยู่เหนือกฎหมายได้อีก ขณะที่ หมออัทัย หะสีตะเวช ซึ่งเป็นราชแพทย์หมายเลข 1 บอกว่าต้องการให้เปลี่ยนเป็นแบบจีน แม้แต่พลเรือนในหมู่ผู้น้อยอย่าง อุทัย เทพหัสดิน ก็บอกว่าให้เปลี่ยนให้หมด ร.ท.ชนินทร์ ณ บางช้าง พูดไว้ในการประชุมครั้งหนึ่งว่า ทหารควรรักษาชาติและกตัญญูต่อชาติสูงสุด เราควรเดินตามแบบอเมริกา ฝรั่งเศสหรือจีน ดังนั้น จะเห็นว่า ความพยายามของ คณะ ร.ศ.130 นี้ ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงในจีนและประเทศอื่นๆ แต่จีน ไกลกว่าจึงเห็นชัดกว่า ขณะเดียวกัน มีสายกลางที่เสนอว่าให้เปลี่ยนแปลงเป็นระบอบลิมิตเต็ด มอนากี เพราะไม่ต้องการให้ฝ่ายถูกชิงอำนาจเกิดขึ้น และทำตัวเป็นศัตรูตลอดกาล แต่ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ ก็วิจารณ์ว่า ไม่ได้ความเลย อย่างไรก็ตาม เมื่อคณะ ร.ศ.130 ขยายตัวมากขึ้น ก็มีสมาชิกที่มีแนวความคิดในสายกลางที่ต้องการเพียงจำกัดอำนาจรัฐ (พระมหากษัตริย์) เข้ามามากขึ้น โดยมีการโหวตเลือกรูปแบบการปกครอง ทำให้ผู้ร่วมคณะเริ่มแรก จำเป็นต้องเลือกไปที่การเปลี่ยนแปลงระดับกลาง คือ ลิมิตเต็ด มอนากี

ดังนั้น เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า หากวิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 จากเอกสาร “ว่าด้วยความเลื่อมซามแลความเจริญของประเทศ” แล้วเห็นได้ว่าคณะ ร.ศ.130 มีแนวคิดทางการเมืองหลักและความมุ่งหมายสำคัญ ในการวางแผนการปฏิวัติอยู่ที่หลักการของแนวคิดเสรีนิยม ในรูปแบบรัฐธรรมนูญนิยม คือ มุ่งไปที่การจำกัดอำนาจรัฐ (พระมหากษัตริย์)

โดยมีกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญเป็นกลไกหลัก ซึ่งเมื่อได้พิจารณาพร้อมกับเหตุการณ์การประชุมคณะ ร.ศ.130 ที่มีการโหวตเลือกระหว่าง ลิมิเต็ด มอนนาก็ กับ รีบ์ลิก บุคคลที่เป็นสมาชิกของคณะ ในระยะแรก เช่น ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ เป็นต้น ต่างก็ สนับสนุน ระบอบรีบ์ลิก ด้วยมีเหตุผลว่าหากสยามปกครองแบบลิมิเต็ด มอนนาก็ กษัตริย์อาจ กลับไปอยู่เหนือกฎหมายแบบเดิมได้อีก และการเปลี่ยนแปลงจะต้องกระทำอย่างเด็ดขาด เพื่อป้องกัน มิให้เกิดการหมุนกลับไปสู่ระบอบเดิมได้อีก แสดงว่าสมาชิกของคณะ ร.ศ.130 ในระยะแรก เช่น ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ อาจจะมี ความคิดทางการเมือง ในแง่ที่ต้องการไปสู่การปกครองแบบ “รีบ์ลิก” ที่หมายรวมถึง การยกเลิก สถาบันกษัตริย์ไปเลย เนื่องจากกลัวว่าจะมีการปฏิวัติจากกลุ่มอำนาจเก่าในภายหลัง เพื่อกลับไปสู่ ระบอบเดิมได้อีก จึงต้องการจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์และขุนนางในระบอบเก่าให้มากที่สุด เพื่อเป็นหลักประกันการ ไปสู่แนวความคิดและจุดมุ่งหมายหลัก ตามแนวทางเสรีนิยม ดังนั้น แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 คือ ความต้องการจำกัดอำนาจรัฐ การปกครองโดยกฎหมาย และความเสมอภาคของบุคคล ตามแบบ “รีบ์ลิก” ที่มีความเด็ดขาดมากกว่าในแง่ของการจำกัด อำนาจรัฐ

นอกจากการศึกษาแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 จากเอกสาร “ว่าด้วยความเสื่อมชามแลความเจริญของประเทศ” แล้ว ยังสามารถที่จะศึกษาเพิ่มเติมได้จากเอกสาร หลักฐานอื่นๆ รวมทั้งพิจารณา จากบริบทในสังคมขณะนั้น เพื่อให้ภาพของแนวคิดมีความชัดเจน มากยิ่งขึ้น

ในช่วงก่อนเหตุการณ์จับกุมคณะ ร.ศ.130 ในปี พ.ศ.2455 ตรงกับปี ค.ศ.1912 ประเทศต่างๆ ในโลก เช่น อเมริกา ทวีปยุโรป โดยเฉพาะอังกฤษ และจีน ต่างก็มีการเปลี่ยนแปลง การปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่กษัตริย์มีอำนาจสูงสุด ไปสู่การปกครอง ที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายมีอำนาจสูงสุด ซึ่งจุดร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ อยู่ที่การเปลี่ยนแปลงนั้น มีพื้นฐานมาจากแนวคิดเสรีนิยม โดยเฉพาะแนวคิดที่มาจากนักคิด คนสำคัญ คือ โทมัส ฮอบส์ จอห์น ล็อก และ ฌอง ฌาค รุสโซ ที่เชื่อในหลักการของเสรีภาพ ความ เสมอภาคและอำนาจของรัฐ มาจากสิ่งที่เรียกว่า “สัญญาประชาคม” โดยเมื่อได้ศึกษาแนวคิด ทางการเมืองในขณะนั้น ยังไม่มีการแบ่งแยกแนวคิด ระหว่างเสรีนิยมกับประชาธิปไตยอย่างชัดเจน ในขณะเดียวกันก็ยังไม่ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างชัดเจน เหมือนอย่างแนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่ที่ปรากฏหลังยุค คริสศรตวรรษที่ 18 การเปลี่ยนแปลง ทางการเมือง การปกครองของประเทศต่างๆ ในโลก มุ่งเน้นไปที่การจำกัดอำนาจของ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ ในขณะที่แนวคิดประชาธิปไตยในความหมาย

ที่เฉพาะเจาะจง คือ อำนาจเป็นของประชาชน และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้น มีการให้ความสำคัญ ในฐานะจุดมุ่งหมายรองจากแนวคิดที่มุ่งจำกัดอำนาจรัฐ (กษัตริย์) เท่านั้น

เมื่อนำมาพิจารณาประกอบเหตุการณ์ ความเป็นมา และแนวคิดสำคัญของคณะ ร.ศ.130 จะเห็นได้ว่า เหตุการณ์หรือปัจจัยสำคัญ สองประการ ที่ทำให้เกิดความคิดที่จะเปลี่ยนแปลง การปกครองสยาม ที่เกิดขึ้นในความคิดของสมาชิกเริ่มแรกสองคน (ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ และ ร.ต.จรรยา ษตะเมษ) ก็คือ เหตุการณ์โบยหลังนายทหารสัญญาบัตร ที่มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับมหาดเล็ก ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ และการที่ทั้ง ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ และ ร.ต.จรรยา ษตะเมษ ที่ได้พบเห็นความไม่เท่าเทียม เหลื่อมล้ำกันของสังคมสยาม โดยเฉพาะสังคมในชนบทขณะนั้น ประกอบกับการอ้างถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงการ ปกครองแล้ว เจริญก้าวหน้าของคณะ ร.ศ.130 ก็ล้วนเป็นการกล่าวอ้างถึงประเทศที่มีการ เปลี่ยนแปลงการปกครองโดยยืนอยู่บนหลักการของแนวคิดเสรีนิยมที่มุ่งไปที่การจำกัดอำนาจรัฐ โดยรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น จึงเป็นที่แน่นอนว่า แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 คือ แนวคิดเสรี นิยมในรูปแบบรัฐธรรมนูญนิยมผสมแนวคิดสาธารณรัฐนิยม ในความหมายที่มุ่งจำกัดอำนาจรัฐ (พระมหากษัตริย์) สถาปนาความเสมอภาคให้เกิดแก่สังคมสยาม และการทำประโยชน์เพื่อชาติ เพื่อบ้านเมือง

ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าแนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 ดังกล่าวข้างต้น ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากลักษณะพื้นฐานทางความคิดของผู้ร่วมคณะเริ่มแรก ที่มีความคิดก้าวหน้ามาก ในสังคมสยามขณะนั้น และเพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าแนวคิดเสรีนิยมเป็นแนวคิดพื้นฐานของคณะ ร.ศ.130 ในการวางแผนเตรียมการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ จะขอสรุปให้เห็นเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

1) ลักษณะการดำเนินชีวิตพื้นฐานของสมาชิกคณะ ร.ศ.130 สองคนแรก คือ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ และ ร.ต.จรรยา ษตะเมษ อันได้กล่าวไว้ ในบทที่ 4 นั้น มีแนวทาง ที่สนับสนุนว่ามีลักษณะนิสัยที่รักอิสระเสรี ทั้งยังเชื่อถือในหลักความเสมอภาคของมนุษย์ อันจะเห็นได้จาก การที่ทั้งคู่ชอบออกไปยิงนกล่าสัตว์เป็นประจำ และยังไม่มียศทำถือตัว หยิ่งผยอง ในยศศักดิ์ ในขณะที่พบปะชาวบ้านตามชนบทในท้องที่ห่างไกล ทั้งๆ ที่ตนเองเป็นทหาร

2) ขุนทวยหาญพิทักษ์ (หมอเหล็ง ศรีจันทร์) เป็นผู้ซึ่งประกอบวิชาชีพแพทย์ทหาร มีตำแหน่งเป็นถึงผู้บังคับกองพยาบาล ทั้งยังเป็นแพทย์ประจำพระองค์สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ และหม่อมคัทริน พระชายา ซึ่งมีความเป็นไปได้สูงยิ่งที่หัวหน้าคณะ ร.ศ.130 ผู้นี้จะต้อง มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานและยศฐาบรรดาศักดิ์อย่างแน่นอน แต่กลับต้องการปฏิวัติ เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศโดยมีลักษณะ “ทุบหม้อข้าวตัวเอง” แสดงให้เห็นว่าขุนทวยหาญพิทักษ์

เป็นผู้ที่ไม่มั่งงายต่อยศฐาบรรดาศักดิ์ มีความต้องการเห็นความเจริญก้าวหน้าของประเทศอย่างแท้จริง และยังเป็นผู้เขียนเอกสารว่าด้วยความเชื่อมชามแลความเจริญของประเทศที่เป็นการสนับสนุนแนวคิดเสรีนิยมและแนวคิดสาธารณรัฐนิยมอย่างมาก

3) สาเหตุหลัก ๆ ในการเริ่มต้นวางแผนก่อนการปฏิวัติของคณะ ร.ศ.130 คือ การโบยหลั่งนายทหารที่มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับมหาดเล็กในวัง การจัดตั้งกองเสือป่า การเกิดระบบอุปถัมภ์ในระบบราชการ ความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับแนวคิดเสรีนิยมทั้งสิ้น ซึ่งคณะ ร.ศ.130 มีความต้องการที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ อันเป็นความต้องการไปสู่เสรีนิยม

4) การอ้างถึงและต้องการเลียนแบบประเทศที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปแล้วก่อนหน้า เช่น อังกฤษ อเมริกา หรือ จีน เป็นประเทศที่ล้วนแล้วแต่อาศัยหลักการของแนวคิดเสรีนิยมทั้งสิ้น และแนวคิดประชาธิปไตยในความหมายที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่เป็นที่แพร่หลายในขณะนั้น หรืออาจจะยังไม่ใช่เป้าหมายหลักของการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศต่างๆ ในโลก

5) เอกสาร “ว่าด้วยความเชื่อมชามแลความเจริญของประเทศ” บ่งบอกถึงหัวใจหลักหรือจะเรียกได้ว่าเป็นคัมภีร์ของคณะ ร.ศ.130 กล่าวถึงความต้องการในแนวคิดเสรีนิยมทั้งสิ้น โดยไม่มีการกล่าวถึงประชาธิปไตยในความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนเลย

4.3 แนวคิดในการปฏิวัติจีนไฮ่ในจีนต่อแนวความคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130

การรายงานข่าวความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปสู่สาธารณรัฐของจีน สร้างความตื่นตัวและสนใจให้กับสังคมสยามเป็นเวลาหลายปี ท่ามกลางความสนใจของสังคมสยามในช่วงกลางทศวรรษ 2460 ได้ปรากฏการแปลความคิดทางการเมืองของซุนยัตเซ็น และเหตุการณ์การปฏิวัติจีนเป็นหนังสือหลายเล่ม เช่น ในหนังสือสุนทรพจน์ของท่านซุนยัตเซ็น เรื่อง ความเพียรนำมาซึ่งผล หรือเรื่อง การแก้แค้นในประเทศจีน ปี พ.ศ. 2454 และ มั่นก็๊กอึ้งหัง (2467) ต่อมาได้มีการแปลลัทธิตรีราษฎร์ ซึ่งเป็นหนังสือเล่มสำคัญของซุนยัตเซ็นที่ถือได้ว่าเป็นคัมภีร์ของการปฏิวัติจีนเป็นตอนๆ บนหน้าหนังสือพิมพ์หลักเมืองในช่วงปี 2468

การนำเอาความคิดประชาธิปไตยแบบจีน และความคิดทางการเมืองของซุนยัตเซ็นผ่านการแปลในหนังสือพิมพ์และตีพิมพ์เป็นหนังสือได้สร้างความหวั่นวิตกให้กับรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยามเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้มีการตีพิมพ์ผลงานแปลความคิดของซุนยัตเซ็นเป็นเล่มและใช้ชื่อหนังสือเล่มดังกล่าวเป็น 3 ภาษา ซึ่งแสดงความเป็นสากลของความคิดว่า ลัทธิตรีราษฎร์ซามินจูหัง (San Min Chu I: The Three Principles of The People) จากบันทึกของ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีอธิบดีกรมตำรวจ ได้บันทึกเรื่องราวในช่วงดังกล่าวว่า “คณะหนังสือพิมพ์หลักเมืองของนาย ต.บุญเทียม เจ้าของโรงพิมพ์หลักเมือง ก็ได้เผยแพร่ลัทธิ

ไต่รราชฎ์หรือซำม่ญห้ซ้ัน ซ้ันลัทธินี้เป็นลัทธิการต่อสู้ที่นำสนใจของคณะกั๊กมินต้องที่ต่อสู้มา กั๊กบบเจ้าขุนมูลนายเป็นผลสำเร็จ คำว่ากั๊กเหม้งหรือการปฏิวัติก็เริ่มเผยแพร่เข้ามาอยู่ใน ความรู้สึกของคนไทย ไม่นานจากนั้น รัฐบาลได้สั่งเก็บหนังสือเล่มดังกล่าวออกไปจากตลาด หนังสืออย่างรวดเร็วและนำไปทำลายทิ้งหลังจากจำหน่ายได้เพียงไม่กี่เล่ม โดยรัฐบาลขณะนั้นอาศัย อำนาจตามพระราชบัญญัติสมุคเอกสารแลหนังสือพิมพ์ พระพุทธศักราช 2465 ด้วยเหตุนี้ การทำลายหนังสือดังกล่าว ย่อมสะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลขณะนั้น ไม่ต้องการให้ความคิดการปฏิวัติ และความคิดประชาธิปไตยเข้ามาสู่สังคมสยาม

ลัทธิไตรราชฎ์ (San Min Chu I: The Three Principles of The People) มีหลักสำคัญ ดังนี้

1) *หลักประชาชาติ (Nationalism)* คือ การให้ความเสมอภาคแก่ชนทุกเชื้อชาติ และยกเลิกการแบ่งแยกกีดกันทางเชื้อชาติ ซึ่งเดิมราชวงศ์ชิงให้อภิสิทธิแก่คนแมนจูอย่างมาก ในขณะที่กกดลธิทขของชาวฮั่นไว้ต่ำที่สุด โดยวางชนชาติอื่นไว้ระหว่างกลางลดหลั่นกันไปตามระดับ ความสัมพันธ์กับราชสำนัก ทั้งนี้ทั้งนั้น หลักการข้อนี้ไม่ได้มุ่งจะแก้แค้นกกดขี่ชาวแมนจูแต่อย่างใด แต่เป็นการทำให้เท่าเทียมกันทั้งหมด โดยถือว่าไม่ว่าจะเป็นชนเชื้อชาติใด ก็ล้วนเป็นประชาชนของ สาธารณรัฐจีนเสมอเหมือนกัน

2) *หลักประชาธิปไตย (Democracy)* คือ การทำตามหลักการปกครองโดยประชาชน โดยผ่านกลไกทางรัฐธรรมนูญแบบตะวันตก ที่กำหนดให้เสียงข้างมากของตัวแทนประชาชนในสภา เป็นผู้ตัดสินใจ ซึ่งเริ่มต้นด้วยการเป็นสมัชชาแห่งชาติไปก่อน และจะต้องประกันสิทธิพลเมืองให้แก่ ประชาชนด้วย ประชาชนจักต้องมีสิทธิในการเลือกตั้งและสิทธิอื่นๆ เช่น สิทธิในการลงประชามติ สิทธิในการเสนอกฎหมาย สิทธิในการยับยั้งกฎหมาย เป็นต้น

3) *หลักประชาชีพ (People's livelihood)* คือ การที่มุ่งให้ประชาชนได้กินคืออยู่ดี มีสวัสดิการ มีความมั่นคงในชีวิต และประชาชนจะต้องมีปัจจัยในการดำรงชีวิตอย่างไม่บกพร่อง ซึ่งมีสี่ประการ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการคมนาคม หลักการข้อนี้ยังไม่สมบูรณ์ เท่าข้ออื่น เนื่องจากชนชั้นได้เสียชีวิตลงก่อนที่จะถ่ายทอดแนวคิดข้อนี้ได้เสร็จสิ้น

ถ้าหากถามว่าคณะ ร.ศ. 130 มีแนวความคิดเสรีนิยมมาจากอิทธิพลของใคร อาจตอบได้ทันทีเลยว่า คือ จีน ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า คณะ ร.ศ.130 โดยเฉพาะสมาชิกเริ่มแรก ต้องการ ให้เปลี่ยนแปลงรูปแบบ การเมือง การปกครอง ของสยามเป็นแบบสาธารณรัฐตามแบบจีน และ ความพยายามของ คณะ ร.ศ.130 นี้ ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงในจีนและประเทศอื่นๆ แต่จีนใกล้เคียงกว่าจึงเห็นชัดกว่า รวมทั้งมีการเผยแพร่แนวความคิดในหนังสือพิมพ์ต่างๆ สยาม ในการ ปฏิวัติซินไฮ่ ค.ศ.1911 มีสาเหตุมาจากสามปัจจัยหลัก คือ (1) ความเสื่อมของราชวงศ์ชิงและ

ความไม่สามารถปฏิรูปและนำพาจีนสู่ความทันสมัย เพื่อเผชิญหน้ากับการท้าทายของต่างชาติ (2) เพื่อขออนุญาตล้อมโทรมภายใน และ (3) ความไม่พอใจของชาวจีนฮั่น ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ ต่อชนกลุ่มน้อยแมนจู ที่เป็นชนชั้นปกครอง เป็นสาเหตุที่มีความคล้ายคลึงกับสาเหตุในการก่อตัวขึ้น ในแนวความคิดของคณะ ร.ศ.130 และจากข้อมูลต่างๆ ที่ยืนยันถึงการที่รัฐบาลสยามได้สั่งเก็บหนังสือที่เกี่ยวข้องกับลัทธิตรีราชูฎร์ และการนำเข้ามาความคิดประชาธิปไตยแบบจีน รวมทั้งความคิดทางการเมืองของซุนยัตเซ็นออกไปจากตลาดหนังสืออย่างรวดเร็ว และนำไปทำลายทิ้ง หลังจากจำหน่ายได้เพียงไม่กี่เล่ม โดยรัฐบาลขณะนั้น อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติสมุคเอกสาร แลหนังสือพิมพ์ พระพุทธศักราช 2465 ด้วยเหตุนี้ การทำลายหนังสือดังกล่าว ย่อมสะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลขณะนั้น ไม่ต้องการให้ความคิดการปฏิวัติและความคิดประชาธิปไตยเข้ามาสู่สังคมสยาม และยังแสดงให้เห็นว่าการเข้ามาของความคิดแบบจีนในสยาม มีมาก่อนปี พ.ศ.2455 เนื่องจากมีเอกสารเรื่อง การเก็บเหมงในประเทศจีน เข้ามาในสยามช่วงปี พ.ศ. 2454 อีกทั้งในการประชุมครั้งแรกของคณะ ได้มีการนำเอาหนังสือต่างประเทศหลายเล่ม มาประกอบการประชุมเป็นแนวทาง ซึ่งส่วนใหญ่ ก็พูดถึงจีน “การปฏิวัติซินไฮ่ในจีน เป็นแรงบันดาลใจให้แก่ กลุ่มผู้ก่อการกบฏ ร.ศ.130 ซึ่งแม้จะไม่ประสบความสำเร็จในการล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ก็ได้กลายมาเป็นแบบอย่างและแรงบันดาลใจให้แก่สมาชิกหลายคนในคณะราษฎร ซึ่งทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญได้สำเร็จในปี พ.ศ.2475” (แถมสุข นุ่มนนท์, 2545: 7)

นอกจากนี้ การปฏิวัติในจีนยังกระทบต่อความคิดของแกนนำสำคัญของ คณะราษฎรด้วย โดยปรีดี พนมยงค์ เล่าในบันทึกว่าในปี 2455 ขณะอายุ 11 ปี ได้เห็น การเปลี่ยนแปลงฉับพลันในจีน ที่มีการตัดผมเปียที่เป็นเหมือนมรดกตกทอดออก ขณะที่คณะจิว ในอยุธยา เปลี่ยนบทบาทเป็นการเล่าเรื่องทหารเก๊กเหม็งกับกองทัพกษัตริย์ แทนเรื่องเล่าเก่าๆ และมีการ กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้ในชั้นเรียน โดยครูที่สอนบอกว่าไม่รู้ว่ารัสเซียหรือสยามใครจะ เปลี่ยนก่อน อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าการปฏิวัติซินไฮ่อาจมีอิทธิพลต่อแนวความคิดทางสังคม และการเมืองของสยาม

จากข้อมูลต่าง ๆ ตามที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า การปฏิวัติจีน ค.ศ.1911 เป็นแนวคิด ที่เป็นอิทธิพลหลักต่อแนวคิดทางการเมืองของสยามในขณะนั้นรวมทั้งคณะ ร.ศ.130 ด้วย และสิ่งที่ สะท้อนแนวคิดทางการเมืองของจีนในขณะนั้น ได้ดีที่สุดคือ ลัทธิตรีราชูฎร์ มีที่มาจากผู้นำ การเปลี่ยนแปลงการปกครองในจีน คือ ซุน ยัตเซ็น ผู้ที่ได้รับการกล่าวขานว่าเป็นบิดาของชาติ ในสาธารณรัฐจีนและ “ผู้บุกเบิกการปฏิวัติประชาธิปไตย” ในสาธารณรัฐประชาชนจีน

จะเห็นได้ว่า ลัทธิตรีราชูฎร์ ที่มีอิทธิพลแนวความคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 มีความสอดคล้องกับแนวความคิดเสรีนิยมที่เกิดขึ้นในตะวันตก ซึ่งเป็นไปได้ว่า ซุน ยัตเซ็น ได้รับ

แนวคิดนี้มาจากการที่ได้มีโอกาสไปศึกษา ณ มลรัฐฮาวาย สหรัฐอเมริกา ที่นี้ เมื่อมองย้อนกลับไป เราจะทราบว่า แนวคิดเสรีนิยมที่เกิดขึ้นในตะวันตกขณะนั้น เป็นแนวคิดเสรีนิยมคลาสสิก ที่มีบทบาทอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 19 นั่นคือ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ต่อต้านกลุ่มผู้นิยมเจ้า (Servides) และมีแนวคิดพื้นฐานคือ เสรีภาพ ปึงเจกบุคคลนิยมอย่างเข้มข้น รัฐที่มีบทบาทน้อยและระบบทุนนิยมแบบปล่อยเสรี

อีกแนวคิดหนึ่งที่สามารถยื่นยันถึงความต้องการจำกัดอำนาจกษัตริย์ ก็คือ “รัฐธรรมนูญนิยมหรือระบอบรัฐธรรมนูญ (Constitutionalism) หมายถึง ความเชื่อทางปรัชญา ความคิดที่นิยมหลักการปกครองรัฐด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ เป็นแนวความคิดที่มุ่งหมายจะใช้รัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร (written constitution) เป็นหลักในการกำหนดรูปแบบกลไก และสถาบันทางการเมืองการปกครองต่าง ๆ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานของการบริหารงานภาครัฐในฐานะที่เป็นกฎหมายสูงสุด” (อมร จันทรสมบูรณ์, 2537: 9)

จึงสามารถที่จะสรุปได้ว่า แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 เป็นแนวคิดเสรีนิยมในคำจำกัดความของแนวคิดเสรีนิยมคลาสสิก ที่มีบทบาทอยู่ในตะวันตกช่วงศตวรรษที่ 19 นั่น คือ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ต่อต้านกลุ่มผู้นิยมเจ้า (Servides) มีแนวคิดพื้นฐานคือ เสรีภาพ ปึงเจกบุคคลนิยมอย่างเข้มข้นและการจำกัดอำนาจรัฐให้มีบทบาทน้อยที่สุดตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม

5. สรุปผลการวิเคราะห์

จากที่กล่าวมาทั้งหมดแล้ว เมื่อพิจารณาจากข้อมูลทั้งหมด การกล่าวถึงประชาธิปไตยหรือความเข้าใจประชาธิปไตยของคณะ ร.ศ.130 เป็นความเข้าใจในความหมายของแนวคิดเสรีนิยม ทั้งนี้จากข้อมูลในเอกสาร ว่าด้วยความเสื่อมชามแลความเจริญของประเทศ, แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในขณะนั้น รวมทั้งเอกสารทำให้การของสมาชิกคณะบางส่วนที่ถูกจับกุม ทั้งนี้ “ได้มีเอกสารงานเขียนที่บันทึกถึงคณะ ร.ศ.130 ในชื่อ ชีวิตนักการเมืองและวิพากกรรมของคณะ ร.ศ.130 ซึ่งเขียนโดย ร.ต.สอน วงษ์โต ที่เขียนขึ้นหลังจากการปฏิวัติ พ.ศ.2475 ไม่นาน ได้มีการกล่าวสรรเสริญ เชิดชูวีรกรรมของคณะราษฎร ในข้อความตามธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับชั่วคราว มาตรา 1 ว่าอำนาจสูงสุดของประเทศนั้น เป็นของราษฎรทั้งหลาย” (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และณัฐพล ใจจริง, 2556: 245) แต่บทความดังกล่าวเขียนขึ้นหลังจากที่คณะราษฎรดำเนินการปฏิวัติ เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศแล้ว จึงอาจเป็นไปได้ว่า แนวคิดประชาธิปไตยในความหมายที่อำนาจเป็นของประชาชนหรือการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นความมุ่งหมายรอง

หรืออาจจะเป็นสิ่งที่คณะ ร.ศ.130 จะกระทำต่อเนื่องหลังจากปฏิวัติสำเร็จที่แนวคิดเสรีนิยมที่เป็นจุดมุ่งหมายหลัก

จากที่ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า คณะ ร.ศ.130 มีแนวคิดทางการเมืองและการวางแผนวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้ไปถึงจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเมืองการปกครองนั้น เด่นชัดกว่าแนวคิดของกลุ่มความเคลื่อนไหวที่ปรากฏก่อนหน้านั้น เพราะคณะ ร.ศ.130 มีความมุ่งหมายต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในลักษณะการ “ปฏิวัติ” ที่หมายถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคน ในขณะที่เหตุการณ์ ร.ศ.103 หรือแนวคิดของเทียนวรรณ มีความต้องการเพียงลักษณะของการ “ปฏิรูป” ในความหมายที่เสนอว่าควรที่จะมีการบริหารการปกครองในลักษณะความร่วมมือกันระหว่าง พระมหากษัตริย์ ขุนนาง และราษฎรเท่านั้น ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาดังที่กล่าวมาแล้ว ได้มีการเริ่มต้นแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการและความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองของประเทศ แต่เมื่อวิเคราะห์แล้วจะเห็นว่าแนวคิดก่อนหน้าคณะ ร.ศ.130 ล้วนแล้วแต่เป็นแนวคิดที่ยังคงไว้ซึ่งการมีพระราชอำนาจเหนือกฎหมายขององค์อัคริบัติหรือพระมหากษัตริย์ ทั้งยังเป็นแนวคิดที่สะท้อนจุดมุ่งหมายที่ต้องการเสริมสร้างประสิทธิภาพและความทันสมัยในการบริหารจัดการประเทศเท่านั้น แต่แนวคิดของคณะ ร.ศ.130 ถือว่าเป็นความคิดที่ต้องการเปลี่ยนแปลงไปสู่เสรีนิยมอย่างแท้จริง จริงอยู่ที่แนวคิดก่อนหน้านี้นี้ มีการนำเสนอการเมืองการปกครองโดยกฎหมายแต่ก็ยังไม่ได้มีการกล่าวถึงว่าพระมหากษัตริย์จะต้องถูกบังคับตามกฎหมายด้วย หรือแม้แต่การเสนอให้มีคณะที่มาจากราษฎรเพื่อเข้ามาบริหารประเทศก็ยังไม่มีความชัดเจนว่าจะมาจากการเลือกตั้งและเป็นตัวแทนของประชาชนที่มีอำนาจในการบริหารประเทศอย่างแท้จริง เมื่อวิเคราะห์จึงเห็นเป็นแต่เพียงการเสนอให้มีการร่วมมือกันระหว่างหลายฝ่ายเท่านั้น คิดสำคัญที่คิดว่าเป็นหัวใจสำคัญของ ร.ศ.130 เมื่อพูดถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ “เสียชีพ อย่าเสียชาติ” คือ เริ่มเห็นว่าชาติสำคัญกว่ากษัตริย์ ซึ่งเป็นแนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่ คณะ ร.ศ.130 เสนอการปฏิวัติ เน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างไม่ได้ประนีประนอม แต่เป็นการเปลี่ยนไปสู่สิ่งใหม่ ซึ่งเป็นแนวความคิดสมัยใหม่แท้ ๆ ไม่ใช่กึ่งเก่ากึ่งใหม่ คณะ ร.ศ.130 พูดเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคอย่างมาก มากกว่าที่เทียนวรรณเสนอ โดยพวกเขาบอกว่า แอ็บโซลูติสมอนาธิ มีการแบ่งคนเป็นกลุ่มสูงต่ำ ถ้าเลือกในสองแบบหลังจะเป็นยุคที่คนเสมอภาคกัน ดังนั้น จากเอกสารจะเห็นว่าพวกเขามีความคิดสมัยใหม่ และการก้าวไปข้างหน้า แต่หากมองอีกประเด็นอาจจะเห็นว่า แม้แนวคิดของคณะ ร.ศ.130 จะมีความเป็นเสรีนิยมมากกว่า แต่แนวคิดของเทียนวรรณเอง กลับมองดูมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่า นั่นคือเทียนวรรณเสนอให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองมากกว่า ในขณะที่คณะ ร.ศ.130 ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับประเด็นนี้เท่าใดนัก

การปฏิวัติจีน ค.ศ.1911 เป็นแนวคิดที่เป็นอิทธิพลหลักต่อแนวคิดทางการเมืองของสยามในขณะนั้น รวมทั้งคณะ ร.ศ.130 ด้วย และสิ่งที่สะท้อนแนวคิดทางการเมืองของจีนในขณะนั้นได้ดีที่สุด คือ ลัทธิศรัยราชกู่ มีที่มาจากผู้นำการเปลี่ยนแปลงการปกครองในจีน คือ ซุน ยัตเซ็น

อุดมการณ์ของคณะ ร.ศ.130 เป็นอุดมการณ์ของคนหนุ่ม ซึ่งส่วนมากเพิ่งสำเร็จ การศึกษามีความหวังโยในอนาคตของประเทศชาติ แต่ก็นับว่าเป็นผลผลิตของการศึกษาแผนใหม่ แบบตะวันตก ซึ่งเริ่มขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และอิทธิพลทาง ความคิดจากจีน ถึงแม้ว่าคณะ ร.ศ.130 จะประสบความสำเร็จล้มเหลวในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็ตาม แต่ก็นับได้ว่าเป็นกลุ่มหนึ่งที่มีส่วนในการริเริ่มและวางรากฐานความคิดที่จะมีการปกครอง ตามระบอบรัฐธรรมนูญนิยม ในประเทศไทย ซึ่งต่อมาก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.2475 ได้กระทำสำเร็จ ก็เป็นคณะปฏิวัติที่มาจากทหารบกอีกเช่นกัน จึงเห็นได้ว่าเป็นอิทธิพลทางความคิด ที่ต่อเนื่องกัน

ภาพที่ 4.1 ภาพถ่ายส่วนหนึ่งของ “คณะ ร.ศ.130”

ที่มา: อุทัย เทพหัสดิน ณ อยุธยา: <https://th.wikipedia.org>

จากภาพที่ 4.1 ส่วนหนึ่งของ “คณะ ร.ศ.130” ถ่ายภาพร่วมกันคราวงานพระราชทานเพลิงผู้เสียชีวิตปราบกบฏบวรเดช (แถวหน้าจากซ้าย) ร.ต.จรรยา ษตะเมษ ร.ต.โกย วรรณกุล ร.อ.เหล็ง ศรีจันทร์ ร.ต.ถัด รัตนพันธุ์ ร.ท.จรรยา ณ บางช้าง ร.ต.สอน วงษ์โต ร.ต.เปลี่ยน ไชยมังคละ (แถวหลังจากซ้าย) ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ ร.ท.จื่อ ควกุล ร.ต.บัวย บุญขรัตนพันธุ์ ร.ต.เจียน อุทัยกุล ร.ต.ศิริ ชูณหะประไพ

บทที่ 5

สรุปการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

แนวคิดเสรีนิยม ตามความหมายในความพยายามที่จะจำกัดพระราชอำนาจของกษัตริย์ ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเปลี่ยนแปลงการปกครองจากที่พระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือกฎหมาย มาเป็นการปกครองด้วยกฎหมายในประเทศไทย เริ่มมีปรากฏชัดเจนตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเหตุการณ์การเรียกร้องต้องการรัฐธรรมนูญของกลุ่มเจ้านายและข้าราชการใน ร.ศ.103 และข้อคิดข้อเขียนของนักคิดหัวก้าวหน้าอย่างเทียนวรรณ จนกระทั่งเหตุการณ์จับกุมคณะ ร.ศ.130 เมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ 2455

จากที่ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่า คณะ ร.ศ.130 มีแนวคิดทางการเมืองและการวางแผนวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้ไปถึงจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเมือง การปกครอง ตามแนวคิดเสรีนิยม โดยมีความที่เด่นชัดกว่าแนวคิดของกลุ่มความเคลื่อนไหวที่ปรากฏก่อนหน้านี้ มีสาเหตุหลักในการเริ่มต้นวางแผนก่อการปฏิวัติของคณะ ร.ศ.130 คือ การโยกหลังนายทหารที่มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับมหาดเล็กในวัง การจัดตั้งกองเสือป่า การเกิดระบบอุปถัมภ์ในระบบราชการและความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม ในขณะที่เดียวกันที่ประเทศต่างๆ ในโลก เช่น อเมริกา จีน และทวีปยุโรป โดยเฉพาะอังกฤษ ต่างก็มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่กษัตริย์มีอำนาจสูงสุด ไปสู่การปกครองที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายมีอำนาจสูงสุด ซึ่งจุดร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศต่างๆ เหล่านี้ อยู่ที่การเปลี่ยนแปลงนั้น มีพื้นฐานมาจากแนวคิดเสรีนิยม โดยเฉพาะแนวคิดที่มาจากนักคิดคนสำคัญคือ โทมัส ฮอบส์ จอห์น ล็อก และ ฌอง ฌาค รุสโซ ที่เชื่อในหลักการของเสรีภาพ ความเสมอภาค และอำนาจของรัฐมาจากสิ่งที่เรียกว่า “สัญญาประชาคม” โดยเฉพาะการปฏิวัติจีน ในฐานะที่เป็นประเทศใกล้เคียงและคณะ ร.ศ.130 มีการพูดถึงอยู่บ่อยครั้ง

สิ่งที่เป็นหลักฐานยืนยันชัดเจนถึงแนวคิดก็คือเอกสารชื่อ “ว่าด้วยความเสื่อมชามแลความเจริญของประเทศ” ที่มีเนื้อหาสะท้อนให้เห็นว่าคณะ ร.ศ.130 มีแนวคิดทางการเมืองหลักและความมุ่งหมายสำคัญ ในการวางแผนการปฏิวัติอยู่ที่หลักการของแนวคิดเสรีนิยม ตามระบอบรัฐธรรมนูญนิยม คือ มุ่งไปที่การจำกัดอำนาจรัฐ (พระมหากษัตริย์)

การประชุมคณะ ร.ศ.130 ที่มีการโหวตเลือกระหว่างลิมิเตด มอนนาก็ กับ รีบับลิก บุคคลที่เป็นสมาชิกของคณะในระยะแรก เช่น ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ เป็นต้น ต่างก็สนับสนุนระบอบรีบับลิก ด้วยมีเหตุผลว่าหากสยามปกครองแบบลิมิเตด มอนนาก็ กษัตริย์อาจกลับไปอยู่เหนือกฎหมายแบบเดิมได้อีก และการเปลี่ยนแปลงจะต้องกระทำอย่างเด็ดขาด เพื่อป้องกันมิให้เกิดการหมุนกลับไปสู่ระบอบเดิมได้อีก ดังนั้น สมาชิกของคณะในระยะแรกเช่น ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ จึงมีความคิดทางการเมืองในที่ต้องการไปสู่การปกครองแบบ “รีบับลิก” ที่หมายความถึงการยกเลิกสถาบันกษัตริย์ไปเลย โดยกลัวว่าจะมีการปฏิวัติจากกลุ่มอำนาจเก่าในภายหลัง เพื่อกลับไปสู่ระบอบเดิมได้อีก จึงต้องการจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์และขุนนางในระบอบเก่าให้มากที่สุด

2. อภิปรายผล

ในความหมายของเสรีนิยม หมายถึง ปรัชญาการเมืองหรือมุมมองทางโลก ซึ่งตั้งอยู่บนความคิดเสรีภาพและความเสมอภาค เป็นแนวคิดเฉพาะเจาะจง แบบหนึ่งเกี่ยวกับรัฐที่ซึ่งรัฐถูกคิดถึงในลักษณะที่มีอำนาจหน้าที่จำกัด และเป็นอุดมการณ์ที่ให้น้ำหนักกับความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะต้องมีศักดิ์ศรี มีสิทธิ เสรีภาพ เช่น เสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ที่สำคัญ คือ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในทางการเมือง ฯลฯ ขณะเดียวกันมนุษย์ที่ถือกำเนิดมาในโลกนี้ แม้จะแตกต่างกันในฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ และแหล่งกำเนิด แต่ก็ต้องมีความเสมอภาคกัน โดยเป็นประชาชนที่เท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายและเสมอภาคในทางการเมือง บนพื้นฐานของอุดมการณ์เสรีนิยม อันได้แก่ เสรีภาพและความเสมอภาค

เนื้อหาหลักของแนวคิดเสรีนิยม คือ เสรีภาพ (freedom) ความเสมอภาค (equality) และข้อตกลงระหว่างปัจเจกบุคคลในสังคม ในอันที่จะปกป้องรักษาสิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคล ดังนั้นสาเหตุหลักในการเริ่มต้นวางแผนก่อการปฏิวัติของคณะ ร.ศ.130 คือ การโยกหลังนายทหารที่มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับมหาเด็กลงในวัง การจัดตั้งกองเสือป่า การเกิดระบอบอุปถัมภ์ในระบอบราชการ และความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม จนมีความต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่สิ่งที่พวกเขาเรียกว่า ลิมิเตด มอนนาก็ หรือ รีบับลิก โดยเน้นไปที่ การจำกัดอำนาจพระมหากษัตริย์ ประชาชนในสังคมมีความเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายและเสมอภาคในทางการเมือง บนพื้นฐานของอุดมการณ์เสรีนิยม อันได้แก่ เสรีภาพและความเสมอภาค ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเสรีนิยม ทั้งในแง่ของเนื้อหา ความหมายและอุดมการณ์ นั่นคือ

รัฐหรือองค์อธิปัตย์ สามารถใช้อำนาจนั้นได้เฉพาะแต่เพื่อให้สามารถรักษาเสถียรภาพของปัจเจกบุคคลในสังคมและรักษาความเท่าเทียมกันในการใช้สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเท่านั้น

ในขณะที่เดียวกันหากเรามองว่าแนวคิดของคณะ ร.ศ.130 เป็นประชาธิปไตยหรือไม่ เราสามารถตอบคำถามนี้ได้ โดยการมองไปที่เนื้อหาหลักของแนวคิดที่เป็นระบอบการปกครองแบบหนึ่ง ซึ่งการบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมืองผู้เป็นเจ้าของอำนาจโดยพลเมืองอาจใช้อำนาจของตนด้วยตนเองหรือผ่านผู้แทนที่เลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้ ประชาธิปไตยยังเป็นอุดมคติที่ว่าพลเมืองทุกคนในชาติร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ และกำหนดให้พลเมืองทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและเจตนาของตนเท่าเทียมกัน ดังนั้นประชาธิปไตย จึงเป็นการเน้นในมิตินัยของการบัญญัติในเรื่องของผู้ใช้อำนาจ มากกว่าวิธีการใช้อำนาจ หรือผลของการใช้อำนาจนั้น นั่นคือ ประชาธิปไตยมองว่าใครเป็นผู้ใช้อำนาจ การปกครอง ซึ่งคณะ ร.ศ.130 มิได้มีการสื่อถึงหรือแสดงออกอย่างชัดเจนในการกำหนดให้ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจ แต่กลับมีการพูดถึงคดีสำคัญที่คิดว่าเป็นหัวใจสำคัญของ ร.ศ.130 เมื่อพูดถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ “เสียชีพ อย่าเสียชาติ” คือ เริ่มเห็นว่าชาติสำคัญกว่าภักดิ์ริย์ รวมทั้งมีการวางแผนที่จะเชิญบุคคลที่คณะเห็นสมควรว่าเป็นคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมขึ้นเป็นผู้นำประเทศ ที่มีความสอดคล้องกับหลักการแนวคิดสาธารณรัฐนิยมที่มองว่าพลเมืองที่ดีต้องมีส่วนร่วมทางการเมืองและกิจกรรมสาธารณะ ดังนั้น จึงต้องมอบสิทธิ์และหน้าที่ให้ทำแล้ว สิทธิที่คนพึงมีนั้น คู่ควรกับหน้าที่ของเขาในสังคมการเมือง ในมุมมองของนักสาธารณรัฐนิยมมองว่าผู้ที่ทุ่มเทให้กับสาธารณรัฐมาก ย่อมมีสิทธิ์ทางการเมืองมากกว่า ผู้ที่ทุ่มเทให้กับสาธารณรัฐน้อย แต่สำหรับนักประชาธิปไตยนั้นแตกต่าง พวกเขา มอบสิทธิ์ทางการเมืองให้กับทุกคน

หากจะมองให้เห็นแนวคิดของคณะ ร.ศ.130 ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นและสามารถบอกได้ว่ามีแนวคิดเสรีนิยมที่เด่นชัดกว่าเหตุการณ์การเรียกร้องต้องการรัฐธรรมนูญของกลุ่มเจ้านายและข้าราชการใน ร.ศ. 103 และข้อคิดข้อเขียนของนักคิดหัวก้าวหน้าอย่างเทียนวรรณนั้น ก็ควรที่จะเปรียบเทียบกับนักคิดทางการเมืองที่เป็นผู้สนับสนุนแนวคิดเสรีนิยม คือ โทมัส ฮอบส์, จอห์น ล็อก, มอนเตสกีเออ, เดวิด ฮูม และ ฌอง ฌาค รุสโซ ที่ต่างก็มีพื้นฐานทางความคิดที่มองว่ามนุษย์มีความเสมอภาคกัน แต่ก็มี ความต่างกัน ในรายละเอียด โดยเฉพาะแนวคิดของจอห์น ล็อก และ ฌอง ฌาค รุสโซ

จอห์น ล็อก เน้นไปที่การจำกัดอำนาจขององค์อธิปัตย์ ตามแนวคิดเสรีนิยม “รัฐบาลทั้งปวงมีอำนาจจำกัด และดำรงอยู่เฉพาะ โดยความยินยอมของผู้ถูกปกครอง” และ “มนุษย์ทั้งปวงเกิดมาเป็นอิสระ ไม่มีมีมนุษย์คนใด หรือสังคมใด ที่จะมียอำนาจมอบการปกป้องรักษาของพวกเขาให้แก่ ผู้อื่นได้ ล็อกเห็นว่าปัจเจกชนทำตัวให้เป็นสัตว์สังคมอยู่แล้ว และไม่จำเป็นต้องมีภักดิ์ริย์สมบูรณ์ตามสัญญาสิทธิราชย์ มาดูแลความสงบเรียบร้อย สิ่งที่เขาต้องการ คือเพียงรัฐบาลที่เป็นกลางมาคอยตัดสินข้อขัดแย้ง

ระหว่างประชาชน เขามองว่า “สังคมจะมั่นคงและสงบได้ ต้องมีผู้พิพากษาที่เป็นกลาง มีกฎหมายที่ดี และมีฝ่ายบริหารที่มีอำนาจจำกัด”

เราจะเห็นว่า จอห์น ล็อก และ ฌอง ฌาค รูสโซ เป็นผู้ปลูกฝังอุดมคติด้านเสรีนิยมและประชาธิปไตย แต่เมื่อได้วิเคราะห์ดูแล้ว เป้าหมายหลักของงานเขียนทางปรัชญาการเมืองของล็อก คือ การจำกัดอำนาจผู้ปกครอง ล็อกอ้างเหตุผลว่ามนุษย์มีสิทธิธรรมชาติบางอย่าง ที่ผู้ปกครองมีหน้าที่ต้องไม่ละเมิด และเมื่อมาถึงประเด็นเรื่องรูปแบบในการปกครองที่ควรจะเป็น ล็อกไม่สนใจว่าจะเป็นรูปแบบใด トラบใดที่เป็นแบบที่บรรดาบุคคลที่ตัดสินใจมารวมกันเป็นสังคมนั้น ตกลงพอใจเลือก ซึ่งล็อก คิดว่าถ้าบุคคลทั้งหลายเลือกราชธิปไตย สังคมก็ควรยึดรูปแบบนั้น トラบเท่าที่กษัตริย์ไม่ละเมิดสิทธิ ตามธรรมชาติของประชาชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความคิดของล็อกเน้นเสรีนิยมมากกว่าประชาธิปไตย

ส่วนฌอง ฌาค รูสโซ เน้นไปที่เสรีภาพส่วนบุคคล มีน้ำหนักน้อยกว่าเสียงส่วนใหญ่ ตามแนวคิดประชาธิปไตย รูสโซ เสนอว่าการออกกฎหมาย จะต้องเป็นผลมาจากการออกเสียงโดยตรงของประชาชนทุกคน แต่รูสโซ ปฏิเสธการมีผู้แทนราษฎร รูสโซ เชิดชูเสรีภาพมาก แต่ทฤษฎีของรูสโซ เป็นเสรีนิยมน้อยกว่าล็อก เพราะรูสโซ ถือว่าเสรีภาพส่วนบุคคล มีน้ำหนักน้อยกว่าเสียงส่วนใหญ่ โดยรูสโซ เสนอว่าประชาชนควรมีเสรีภาพส่วนบุคคลที่ไม่กระทบสวัสดิภาพของสังคม แต่เสรีภาพนี้คืออะไรบางอย่าง ที่ประชุมของพลเมืองทั้งหมดเป็นผู้ตัดสิน

ดังนั้น ถ้าเรามองมาจนถึงจุดนี้ อาจจะได้เห็นว่า คณะ ร.ศ.130 คือ จอห์น ล็อก เพราะเน้นไปที่การจำกัดอำนาจพระมหากษัตริย์ ประชาชนในสังคมมีความเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายและเสมอภาคในทางการเมืองมากกว่า แต่ไม่ได้เน้นไปที่การมีส่วนร่วมของประชาชน และเสียงส่วนใหญ่ ในขณะที่เทียนวรรณและ เหตุการณ์ ร.ศ.103 คือ รูสโซ เพราะเน้นไปที่การเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารประเทศของประชาชน ตามแนวทางประชาธิปไตยมากกว่า

จากนั้นได้วิเคราะห์ต่อไปว่าคณะ ร.ศ. 130 มีแนวความคิดเสรีนิยม มาจากอิทธิพลของใคร ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า คณะ ร.ศ.130 โดยเฉพาะสมาชิกเริ่มแรกต้องการให้เปลี่ยนเป็นแบบจีนและความพยายามของ คณะ ร.ศ.130 นี้ ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงในจีนและประเทศอื่นๆ แต่จีนใกล้เคียงที่เห็นชัดกว่า นั่นคือ การปฏิวัติซินไฮ่ ค.ศ.1911 ที่มีสาเหตุมาจากสามปัจจัยหลัก คือ (1) ความเสื่อมของราชวงศ์ชิงและความไม่สามารถปฏิรูปและนำพาจีนสู่ความทันสมัย เพื่อเผชิญหน้ากับการทำทาสของต่างชาติ (2) เพื่อข้อนความเสื่อมโทรมภายใน และ (3) ความไม่พอใจของชาวจีนอันซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ต่อชนกลุ่มน้อยแมนจูที่เป็นชนชั้นปกครอง เป็นสาเหตุที่คล้ายกับสาเหตุในการก่อตัวขึ้นของคณะ ร.ศ.130 และจากข้อมูลต่างๆที่ยืนยันถึงการรัฐบาลสยามได้สั่งเก็บหนังสือที่เกี่ยวข้องกับลัทธิตรีราษฎร์ การนำเข้ามาความคิดประชาธิปไตยแบบจีน และความคิดทางการเมือง

ของซุนยัตเซ็นออกไป จากตลาดหนังสืออย่างรวดเร็ว ซึ่งการทำลายหนังสือดังกล่าวย่อมสะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลขณะนั้นไม่ต้องการให้ความคิดการปฏิวัติและความคิดประชาธิปไตยเข้ามาสู่สังคมสยาม และยังคงแสดงให้เห็นว่าการเข้ามาของความคิดแบบจีนในสยามมีมาก่อนปี พ.ศ.2455 เนื่องจากมีเอกสารเรื่อง การเก็งเหมงในประเทศจีน เข้ามาในสยามช่วงปี พ.ศ. 2454 อีกทั้งในการประชุมครั้งแรกของคณะ ได้มีการนำเอาหนังสือต่างประเทศหลายเล่มมาประกอบการประชุมเป็นแนวทาง ซึ่งส่วนใหญ่ก็พูดถึงจีน

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงการปกครองในจีน คือ ซุน ยัตเซ็น ผู้ได้รับการกล่าวขานว่าเป็นบิดาของชาติในสาธารณรัฐจีน และ “ผู้บุกเบิกการปฏิวัติประชาธิปไตย” ในสาธารณรัฐประชาชนจีน มีหลักสำคัญ คือ ลัทธิตรีราษฎร์ (San Min Chu I: The Three Principles of The People) คือ

1) หลักประชาชาติ (Nationalism) คือ การให้ความเสมอภาคแก่ชนทุกเชื้อชาติและยกเลิกการแบ่งแยกกันทางเชื้อชาติ

2) หลักประชาธิปไตย (Democracy) คือ การทำตามหลักการปกครองโดยประชาชน โดยผ่านกลไกทางรัฐธรรมนูญแบบตะวันตก ที่กำหนดให้เสียงข้างมากของตัวแทนประชาชนในสภาเป็นผู้ตัดสิน

3) หลักประชาธิปไตย (People's livelihood) คือ การที่มุ่งให้ประชาชนได้กินดี อยู่ดี มีสวัสดิการ

จะเห็นได้ว่า ลัทธิตรีราษฎร์ ที่มีอิทธิพลแนวความคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 มีความสอดคล้องกับแนวความคิดเสรีนิยม และสามารถอนุมานได้ว่าเป็นแนวคิดเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในตะวันตก ซึ่งเป็นไปได้ว่า ซุน ยัตเซ็น ได้รับแนวคิดนี้มาจากการที่ได้มีโอกาสไปศึกษา ณ มลรัฐฮาวาย สหรัฐอเมริกา

เมื่อมองย้อนกลับไปเราจะทราบว่า แนวคิดเสรีนิยมที่เกิดขึ้นในตะวันตกขณะนั้น เป็นแนวคิดเสรีนิยมคลาสสิก ที่มีบทบาทอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 19 นั่นคือ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ต่อต้านกลุ่มผู้นิยมเจ้า (Servides) และมีแนวคิดพื้นฐาน คือ เสรีภาพ บังคับบุคคลนิยมอย่างเข้มข้น รัฐที่มีบทบาทน้อย ระบบทุนนิยมแบบปล่อยเสรี

ดังนั้น จึงสามารถที่จะสรุปได้ว่า แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 เป็นแนวคิดเสรีนิยมในแนวคิดเสรีนิยมคลาสสิก ที่มีบทบาทอยู่ในตะวันตกช่วงศตวรรษที่ 19 นั่นคือ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ต่อต้านกลุ่มผู้นิยมเจ้า (Servides) และมีแนวคิดพื้นฐาน คือ เสรีภาพ บังคับบุคคลนิยมอย่างเข้มข้น รวมทั้งการจำกัดอำนาจรัฐให้มีบทบาทน้อยที่สุด ตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมตามแบบอย่างการปฏิวัติซินไฮ่ ค.ศ.1911 โดยผู้นำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ ซุน ยัตเซ็น

3. ข้อเสนอแนะ

เมื่อได้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจนเป็นที่แน่ชัดแล้วว่า แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ.130 เป็นแนวคิดเสรีนิยมผสมกับแนวคิดสาธารณรัฐนิยม มีความน่าสนใจและน่าที่จะพิจารณาต่อไปว่า หากการดำเนินการปฏิวัติของคณะ ร.ศ.130 ประสบความสำเร็จแล้ว สยามในขณะนั้น จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

ในบันทึก “ปฏิวัติ ร.ศ.130” ของ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ และ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่าก่อนที่คณะจะถูกจับกุม 2 วัน ผู้ร่วมคณะจำนวนหนึ่ง คือ ร.ต.เหรียญ ร.ท.จรูญ และ ร.ท.จื่อ ได้ปรึกษาหารือกันถึงวันที่จะลงมือกระทำการปฏิวัติว่า บัดนี้แผนการของคณะ ร.ศ.130 ได้แพร่กระจายไปในวงกว้างและอาจจะเก็บไว้เป็นความลับอีกต่อไปไม่ได้ จึงเห็นควรที่จะต้องเร่งดำเนินการให้เร็วกว่าที่วางแผนไว้ ซึ่งการปรึกษาหารือกันนี้ ได้ข้อตกลงว่าให้สมาชิกทุกคนคอยรับคำสั่ง หากได้ยินเสียงปืนใหญ่ที่เป็นอาณัติสัญญาณเมื่อใด ก็ให้ดำเนินการตามแผนการทันที (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และฉัฐพล ใจจริง, 2556: 89) แต่แล้วการดำเนินการตามข้อตกลงข้างต้นก็ประสบความสำเร็จ เนื่องจากขาดการประสานงานที่ดี และเกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนบางประการ

จึงเห็นได้ว่า การดำเนินการปฏิวัติของคณะ ร.ศ.130 เกือบจะดำเนินการไปได้ตลอดแล้ว หากคณะมีการวางแผนที่จะลงมือกระทำการชัดเจนและมีการประสานงานที่ดีและรวดเร็วกว่านี้ ก่อนถูกจับกุม ทั้งนี้ มีประเด็นที่น่าจะพิจารณาว่าหากคณะ ร.ศ.130 ดำเนินการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองตามแผนได้สำเร็จแล้ว หลังจากนั้นจะเป็นอย่างไร มีองค์ประกอบที่น่าวิเคราะห์ ดังนี้

1) ตามแผนการของคณะ ในการดำเนินการปฏิวัติจะต้องไม่มีการต่อสู้กันเลย เพราะกำลังของกองทัพส่วนใหญ่ที่อยู่ในฐานะผู้ปฏิบัติ ได้เข้าร่วมในคณะทั้งหมดแล้ว นายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่ไม่ได้ร่วมอยู่ในคณะจะไม่สามารถสั่งการใด ๆ ได้เลย

2) เมื่อได้ยินเสียงปืนใหญ่ อันเป็นสัญญาณเริ่มดำเนินการตามแผนการแล้ว ในขณะที่ดำเนินการให้ใช้กำลังส่วนหนึ่งเข้าขอร้องเชิงบังคับ ให้นายทหารชั้นผู้ใหญ่บางคนที่คุณเห็นสมควรและชี้ตัวไว้แล้ว พิจารณาเข้าร่วมคณะ ร.ศ.130 ทันที

3) ในการดำเนินการ คณะ ร.ศ.130 คาดว่าพระมหากษัตริย์จะยอมลดพระราชอำนาจลงมาอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ตามที่คณะร้องขออย่างแนบเนียน แต่หากไม่เป็นเช่นนั้นก็สุดแล้วแต่เหตุการณ์ในขณะนั้นจะเป็นไป

4) หากการดำเนินการมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนองค์พระประมุขของชาติ ก็จะต้องไม่ให้เป็นที่ขัดใจประชาชนส่วนใหญ่เป็นอันขาด แต่คณะ ร.ศ.130 เชื่อว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงองค์พระประมุขของชาติ (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และฉัฐพล ใจจริง, 2556: 65-71)

จากข้อมูล 4 ประการ ประกอบกับข้อมูลที่ผู้ศึกษารวบรวมมาตั้งแต่ต้นแล้ว พิจารณาโดยละเอียด จะทำให้มองเห็นจุดที่น่าสนใจว่า ความมุ่งหมายที่แท้จริงของคณะนั้น อาจคือ การที่พระมหากษัตริย์ขอมลคพระราชอำนาจลงมาอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ตามที่คณะร้องขอและยังคงเป็นพระมุขของชาติ ในฐานะพระมหากษัตริย์ต่อไป ยกเว้นว่ารัชกาลที่ 6 ไม่ทรงยินยอม จึงจะมีการเปลี่ยนแปลงองค์พระมุขของชาติ แสดงให้เห็นว่า จุดมุ่งหมายของคณะ ร.ศ.130 คือ การไปสู่ระบอบ “ลิมิเตด มอนนากี้” ตามที่คณะได้ให้ความหมายไว้ในเอกสาร “ว่าด้วยความเลื่อมซามแลความเจริญของประเทศ” เพราะคณะ ร.ศ.130 มีการพูดถึงว่าหากการดำเนินการปฏิวัติสำเร็จและเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไปสู่ระบอบ “ลิมิเตด มอนนากี้” แล้ว หากรัชกาลที่ 6 ไม่ทรงยินยอม ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบ “รีพับลิค” โดยจะได้ทูลเชิญเจ้านายพระองค์อื่น เป็นประธานาธิบดีต่อไป ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่าคณะ ร.ศ.130 เอง ก็อาจยังต้องการคงไว้ซึ่งสถาบันแบบเก่าต่อไป เพียงแต่เปลี่ยนแปลงในเนื้อหาหลักของรูปแบบการปกครอง

ทั้งนี้ เมื่อนำข้อมูลต่างๆ มาประกอบการวิเคราะห์ จะเห็นว่าประวัติศาสตร์ไทย มีส่วนคล้ายคลึงกับประวัติศาสตร์อังกฤษ ตรงที่มีกษัตริย์ปกครองมาอย่างยาวนาน หลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญในประเทศที่มีประวัติศาสตร์แบบนี้ รัฐธรรมนูญจะต้องได้รับความภักดีและความเชื่อมั่นจากประชาชน ก่อนที่จะใช้ความเชื่อมั่นภักดีนั้นไปดำเนินการปกครอง ซึ่งกษัตริย์คือ ส่วนที่ทรงเกียรติยศในรัฐธรรมนูญและถือว่าทำให้เกิดความจงรักภักดีแม้จะไม่มีอำนาจปกครองก็ตาม ในขณะที่คณะ ร.ศ.130 ในการประชุมครั้งแรก ๆ มีความเห็นพ้องต้องกันว่า จะต้องเปลี่ยนแปลงเป็น “รีพับลิค” นั่นคือ ยกเลิกกษัตริย์ไปเลย แต่ภายหลังจากนั้น คือ ก่อนที่จะถูกจับกุมกลับมีความคิดที่โน้มเอียงไปในทาง “ลิมิเตด มอนนากี้” แสดงให้เห็นว่าคณะ ร.ศ.130 ได้มีการคิดวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพื่อให้เหมาะสมกับประเทศมาแล้วอย่างละเอียดรอบคอบกว้างไกล ทันทสมัย และแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดของคณะที่มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม ไม่ได้ลอกเลียน แต่แบบฉบับของต่างประเทศเพียงอย่างเดียว

แต่การดำเนินการของคณะ ร.ศ.130 ก็มีความบกพร่องประการหนึ่งที่ได้กล่าวไว้คือ ขาดการวางแผนการบริหารประเทศ หลังจากที่ดำเนินการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศสำเร็จ อันจะเห็นได้จาก การดำเนินการต่อมา คือ การใช้การขอร้องเชิงบังคับให้นายทหารชั้นผู้ใหญ่บางคนทีคณะเห็นสมควรและชี้ตัวไว้แล้ว มาดำเนินการร่วมกับคณะในบางตำแหน่ง โดยให้พิจารณาตัดสินใจในทันที ข้อนี้แสดงให้เห็นว่าคณะ ร.ศ.130 มีการเตรียมการที่จะวางตำแหน่งใน

การดำเนินงานทั้งโดยทันทีและหลังจากการดำเนินการสำเร็จแล้ว เพียงแต่การวางตำแหน่งในที่นี้อาจจะยังไม่ชัดเจนเพียงพอ หรืออาจจะกำหนดเอาไว้กว้าง ๆ แค่นี้เฉพาะเป็นผู้ที่สนิทสนมกับสมาชิกบางคนของคณะเท่านั้น เพราะเป็นที่น่าสังเกตว่า ทั้ง ๆ ที่ผู้ร่วมคณะคนสำคัญและยังเป็นผู้เขียนเอกสารนี้ คือ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ และ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ ก็ยังมีได้ระบุนายทหารชั้นผู้ใหญ่บางคน ที่คณะเห็นสมควรและชี้ตัวไว้แล้วนั้น คือผู้ใดบ้าง อันอาจจะพออนุมานได้ว่าการวางแผนครั้งนี้ ไม่ได้มีการวางแผนไว้ว่าหากการปฏิวัติสำเร็จแล้ว เรื่องการบริหารประเทศจะเป็นไปในทิศทางใด มีเพียงความชัดเจนที่การมุ่งจำกัดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ โดยรัฐธรรมนูญตามแนวทางเสรีนิยมเท่านั้น ซึ่งเมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับการปฏิวัติจีนใน ค.ศ.1911 ที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบกษัตริย์สมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่ระบอบสาธารณรัฐได้สำเร็จ แต่ภายหลังกลับกลายเป็นเผด็จการ ซึ่งอำนาจรวมศูนย์อยู่ที่หยวน ชื่อ ไช่ ผู้นำในขณะนั้นไม่สามารถไปสู่ความเป็นเสรีประชาธิปไตยตามที่ต้องการได้ อีกประเด็นที่น่าสนใจ คือ ประเทศอังกฤษในช่วงปี ค.ศ.1646 ที่ประเทศอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบสาธารณรัฐ ภายใต้ผู้นำโอลิเวอร์ ครอมเวลล์ ซึ่งปราศจากการเตรียมพร้อมทางการเมือง ทำให้ต่อมาประชาชนอังกฤษได้เรียกร้องให้สถาปนาระบอบกษัตริย์กลับมาอีกครั้ง เมื่อศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของทั้งสองประเทศ และข้อมูลประกอบต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว และกลับมามองการดำเนินการของคณะ ร.ศ.130 แล้ว อาจจะพอคาดเดาได้หรือไม่ ว่าหากคณะ ร.ศ.130 ดำเนินการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จ สยามในขณะนั้น มีโอกาสที่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปสู่รัฐเผด็จการ หรือมีความเป็นไปได้ที่อาจมีการปฏิวัติจากกลุ่มอำนาจเก่า เพื่อฟื้นฟูระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในเวลาหลังจากนั้นไม่นาน จึงอาจจะต้องมีการศึกษากันต่อไป

มาถึงตรงนี้ก็จึงเห็นได้ว่า คณะ ร.ศ.130 ได้มีส่วนสำคัญต่อแนวความคิดและการปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎร และเป็นที่น่าสังเกตว่าคณะ ร.ศ.130 ได้ถือว่าเป็นตัวแทนของสังคมสยาม ในการแสดงให้เห็นถึงการรับรู้แนวความคิดทางการเมืองที่ต้องการท้าทายอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การเห็นความสำคัญของเสรีภาพและความเสมอภาค ความตื่นรู้และการตระหนักถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงไปสู่เสรีประชาธิปไตย ที่อำนาจการปกครองเป็นของประชาชน โดยมีกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญเป็นจุดเริ่มต้น

แม้ความพยายามของคณะ ร.ศ.130 ในการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบกษัตริย์ ภายใต้กฎหมายจะล้มเหลวก็ตาม แต่ก็ถือเป็นการวางรากฐานแนวความคิดในการนำพาสยามไปสู่ความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในอีก 20 ปีต่อมา ในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองสยามโดยคณะราษฎรได้สำเร็จ ซึ่งหลังจากการปฏิวัติสำเร็จ พระยาพหลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะปฏิวัติ ได้เชิญคณะ ร.ศ.130

เข้าไปพบ ฦ พระที่นั่งอนันตสมาคมและกล่าวว่า “ถ้าไม่มีคณะคุณ ก็เห็นจะไม่มีคณะผม” (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และณัฐพล ใจจริง, 2556: 12)

ในเวลาต่อมา คณะ ร.ศ.130 ก็ได้เข้าพบหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) ซึ่งหลวงประดิษฐมนูธรรมก็ได้กล่าวกับคณะว่า “พวกผมถือว่าการปฏิวัติครั้งนี้ เป็นการกระทำต่อเนื่องกันมา จากกระทำเมื่อ ร.ศ.130 จึงขอเรียกคณะ ร.ศ.130 ว่าพวกพี่ ๆ ต่อไป” (เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และณัฐพล ใจจริง, 2556: 13)

ปี พ.ศ.2455 ถึง ปี พ.ศ.2475 เป็นเวลาถึง 20 ปี ทำให้เราพอจะคิดได้ว่าน่าจะเป็นระยะเวลาที่ประชาชนชาวสยาม จะได้รับรู้และมีความพร้อมในการก้าวไปสู่ประชาธิปไตย ฦ วันที่ 24 มิถุนายน 2475 แล้ว แต่ ฦ วันนั้น (พ.ศ.2455) จนถึงวันนี้เป็นเวลากว่า 100 ปีมาแล้ว ในการแสดงให้เห็นถึงการรับรู้เรื่องรัฐธรรมนูญ อันเป็นหลักการพื้นฐานในความเป็นเสรีนิยมและประชาธิปไตย แต่ทว่า ฦ ปัจจุบันประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญมาแล้ว 19 ฉบับ (ปัจจุบัน คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2557) อันแสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นคงในหลักการดังกล่าว ของสังคมไทยทั้ง ๆ ที่มีการแสดงให้เห็นว่าประเทศมีการรับรู้หลักการมาแล้วกว่า 100 ปี ยังมีการเปลี่ยนผ่านอำนาจการปกครองประเทศในลักษณะวนเวียนอยู่แค่ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลบางกลุ่ม อันเป็นการสะท้อนถึงพื้นฐานแนวคิดของสังคมที่ยึดติดอยู่กับลักษณะเจ้าขุนมูลนาย ขสถาบรรดาศักดิ์ อันมีลักษณะตรงข้ามกับประชาธิปไตย ทำให้ตลอดเวลาที่ผ่านมา จึงมักมีการกล่าวอ้างทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ถึงความไม่พร้อมในการที่จะเอาอำนาจการปกครองไปอยู่ที่ประชาชน

ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานการศึกษาฉบับนี้ อาจจะเป็นประโยชน์ในการจุดประกายทางความคิด ในอันที่จะมองถึงความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์การเมือง แนวคิดทางการเมือง ข้อดี ข้อด้อย รวมทั้งความผิดพลาดทางการเมืองการปกครองในอดีต เพื่อที่จะได้พัฒนาความรู้ แนวคิด และทัศนคติในทางการเมือง การปกครอง ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2557). *ปลูกถ่ายนำ คณะ ร.ศ.130 กับคณะราษฎร. จาก 100 ปี ร.ศ.130 ถึง 80 ปี ประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: พี.เพรส.
- ฉอง ฉาค รุสโซ. (2550). *สัญญาประชาคม {Du Contract Social}* (วิภาดา กิตติโกวิท, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: แฮ็ค โปรดักชั่น สตูดิโอ.
- ณัฐพล ใจจริง. (2556). *100 ปี ของความพยายามสถาปนาระบอบประชาธิปไตย : คณะ ร.ศ.130 และความเป็นมาของความคิดประชาธิปไตยในประเทศไทย. จาก 100 ปี ร.ศ.130 ถึง 80 ปี ประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: พี.เพรส.
- แถมสุข นุ่มนนท์. (2545). *ยังเติร์กรุ่นแรก กบฏ ร.ศ.130*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ และคณะ. (2556). *กรณีศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองและสังคมไทย ใน ประมวลสาระชุดแนวความคิดทางการเมืองและสังคม*. (หน่วยที่ 15). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธงชัย วงศ์สุวรรณ. (2546). *รัฐธรรมนูญอังกฤษ. รัฐศาสตร์สาร*, 1(24), 7.
- นอร์แบร์โต บ็อบบีโอ. (2558). *เสรีนิยมกับประชาธิปไตย {Liberalism and Democracy}* (เกษียร เตชะพีระ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2544). *รวมคำบรรยายเนติภาคหนึ่ง สมัยที่ 54 การบรรยายครั้งที่ 3*. กรุงเทพฯ: หจก.ซี แอนด์ เอ็น.
- เบอร์นาร์ด คริก. (2557). *ประชาธิปไตย ความรู้ฉบับพกพา {Democracy : Avery short introduction}* (อธิป จิตตฤกษ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์สพับลิชชิงเฮาส์.
- พีระพงษ์ สิทธิอมร และคณะ. (2549). *ประวัติศาสตร์การเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: หจก.ซี แอนด์ เอ็น.
- พงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย. (2556). *แนวคิดปรัชญาการเมืองสมัยใหม่. ใน ประมวลสาระชุดวิชาแนวคิดทางการเมืองและสังคม*. (หน่วยที่ 8), นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เพลิง ภูผา. (2550). *ย้อนรอยขบวนการยึดอำนาจ ปฏิวัติเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เครือเถา.
- ลิขิต ชีรเวทิน. (2551, 18 มิถุนายน). *ลัทธิเสรีนิยมและประชาธิปไตย* หนังสือพิมพ์สยามรัฐ.
- วิทยากร เชียงกุล. (2551). *ปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร.
- วิสุทธิ โพธิ์แท่น. (2524). *ประชาธิปไตย แนวความคิดและตัวแบบประเทศประชาธิปไตยในอุดมคติ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สถาบันนโยบายศึกษา. (2557). *จาก 100 ปี ร.ศ.130 ถึง 80 ปี ประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: บริษัท พี.เพรส จำกัด.
- เสน่ห์ จามริก. 2540. *การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สันติสุข โสภณศิริ. (2555). *สถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาธิปไตยในทัศนะพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ และ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช*. กรุงเทพฯ: โครงการสรรพสาสน์. มูลนิธิเด็ก.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2544). *อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ.
- สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2523). *ความคิดทางการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- เหรียญ ศรีจันทร์, เนตร พูนวิวัฒน์ และณัฐพล ใจจริง. (2556). *ปฏิวัติ ร.ศ.130*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2531). *ความเปลี่ยนแปลงของสำนักทางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึง พ.ศ.2475*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- อมร จันทรสมบูรณ์. 2537. *คอนสติติวชันแนลลิสม์ (Constitutionalism) ทางออกของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: หจก.ซี แอนด์ เอ็น.
- อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย. (2554). *ปรัชญากับอนาคตของประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ
- เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, สิริพรรณ นกสวน และพฤทธิสถาน ชุมพล. (2550). *คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Hayek, F. A. (Friedrich Hayek). (1967). *The Principles of a Liberal Social Order in Studies in Philosophy, Politics and Economics*. Chicago: University of Chicago Press.
- William S Holdsworth. (1923). *A History of English Law*. London.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นายพีรพงศ์ หมู่ซัง
วัน เดือน ปีเกิด	31 มีนาคม 2527
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สถานที่ทำงาน	ที่ทำการปกครองจังหวัดสุโขทัย
ตำแหน่ง	เจ้าพนักงานปกครอง (ปลัดอำเภอ)

